

Satakunnan rakennetut kulttuuriympäristöt

MAAKUNNALLISESTI MERKITTÄVIEN
RAKENNETTUIEN KULTTUURIYMPÄRISTÖJEN
PÄIVITYS- JA TÄYDENNYSINVENTOINTI 2023

Vastaanottaja

Satakuntaliitto

Asiakirjatyyppi

Raportti

Päivämäärä

25.5.2023

Laatija

Niina Uusi-Seppä, Liina Luoma, Lari Jaakkola/Ramboll Finland Oy

Sisällys

Käsitteet	5
1 Tiivistelmä	7
2 Maakunnallisen kulttuuriympäristöinventoinnin tausta	9
2.1 Lainsäädäntö	9
2.2 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	10
2.3 Maakuntakaava	10
2.4 Aikaisemmat selvitykset	11
3 Työohjelma	15
3.1 Päivitys- ja täydennystarpeiden määrittely	15
3.2 Ohjausryhmä	15
3.3 Tiedotus ja vuorovaikutus	16
3.4 Lähtöaineistot	17
3.5 Kenttätyöt	17
3.6 PAKKI-inventointitietokanta	18
3.7 Arvottaminen	18
3.8 Raportointi	19
4 Keskeiset päivitys- ja täydennystarpeet	20
4.1 Tavoitteena useammasta kohteesta muodostuvat arvoalueet	20
4.2 Vanhojen arvoalueiden säilyneisyyden tarkistus	20
4.3 Modernin rakennusperinnön täydennystarpeet	21
5 Rakennetun kulttuuriympäristön arvottaminen	23
5.1 Arvohierarkia: valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat alueet	23
5.2 Arvojen määrittely ja arvottamisessa käytetyt kriteerit	28
5.3 Uusien alueiden valintaperusteet	31
5.4 Vanhojen alueiden ja kohteiden pudottamisen perusteet	33
6 Satakunnan rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteet	35
6.1 Yleiskuvaus	35
6.2 Selkämeren rannikko	37
6.3 Jokilaaksot	38
6.4 Historialliset kaupungit	40
6.5 Kirkot ja kirkonkylät	43
6.6 Kartanot ja talonpoikaistalot, maaseudun kulttuurimaisema	45
6.7 Teollisuusympäristöt ja tekninen infrastruktuuri	50

6.8	Varuskunnat	57
6.9	Vanha tieverkko ja liikenteen ympäristöt	59
6.10	Kaupunkisuunnittelu, jälleenrakennuskausi ja modernismi	64
6.11	Hallintorakennukset	71
6.12	Kaupalliset keskuksat ja liikerakentaminen	75
6.13	Opetusrakennukset	78
6.14	Terveydenhuolto	82
6.15	Vapaa-aika, kulttuuri ja liikunta	85
7	Arvoalueet kunnittain	90
7.1	Euran rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	90
7.2	Eurajoen rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	95
7.3	Harjavallan rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	100
7.4	Huittisten rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	104
7.5	Jämijärven rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	109
7.6	Kankaanpään rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	111
7.7	Karvian rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	116
7.8	Kokemäen rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	119
7.9	Merikarvian rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	123
7.10	Nakkilan rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	128
7.11	Pomarkun rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	132
7.12	Porin rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	135
7.13	Rauman rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	144
7.14	Siikaisten rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	151
7.15	Säkylän rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	153
7.16	Ulvilan rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä	156
8	Lähteet	161
8.1	Selvitykset ja raportit	161
8.2	Kartat ja ilmakuvat	161
8.3	Verkkosivut	161
8.4	Kirjallisuus	162

Käsitteet¹

Kulttuuriympäristö

Kulttuuriympäristö on yleiskäsite. Sillä tarkoitetaan ympäristöä, jonka ominaispiirteet ilmentävät kulttuurin vaiheita sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Kulttuuriympäristöön liittyy myös ihmisen suhde ympäristöönsä ennen ja nyt; sille annetut merkitykset, tulkinnat ja sen erilaiset nimeämiset. Tarkemmin kulttuuriympäristöä voidaan kuvata käsitteillä kulttuurimaisema ja rakennettu kulttuuriympäristö. Kulttuuriympäristöön kuuluvat myös muinaisjäännökset ja perinnebiotoopit.

Rakennettu kulttuuriympäristö, rakennusperintö

Käsite viittaa sekä konkreettisesti rakennettuun ympäristöön että maankäytön ja rakentamisen historiaan ja tapaan, jolla se on syntynyt. Rakennettu kulttuuriympäristö muodostuu yhdyskuntarakenteesta, rakennuksista sisä- ja ulkotiloineen, pihoista, puistoista sekä erilaisista rakenteista (kuten esim. kadut tai kanavat). Rakennusperintö on pääsääntöisesti synonyymi rakennetulle kulttuuriympäristölle, joskus käsitettä käytetään tarkoittaen erityisesti vanhoja rakennuksia.

Inventointi

Inventointi on järjestelmällistä tiedon hankintaa ja tallentamista maise-
masta, rakennetusta ympäristöstä, muinaisjäännöksistä tai perinnebiotoo-
peista. Siinä kerätään, järjestetään ja tuotetaan tietoa esim. kulttuuriympä-
ristön nykytilasta ja siihen johtaneista syistä. Inventointi jakautuu tiedon
kokoamiseen esim. kirjallisuudesta, rekistereistä ja muusta arkistoaineis-
tosta, sen täydentämiseen maastotarkastusten pohjalta ja tulosten rapor-
tointiin.

¹ [Kulttuuriympäristömme.fi](http://Kulttuuriymparistomme.fi) ja [Länsi-Suomen ympäristöpalvelu, Ympäristö Nyt](http://Länsi-Suomen_ymparistopalvelu)

Selvitys

Alueen tai kohteen historian, ominaisuuksien, toiminnan tai fyysisten piirteiden muutosten kuvaamista ja selvittämistä mm. maastokäynteihin ja arki-
tolähteisiin perustuen. Selvitys sisältää yleensä johtopäätöksiä ja yhteenve-
toja alueiden tai kohteiden arvosta (esim. maisemaselvitys, rakennushisto-
riallinen selvitys, kaavojen edellyttämät selvitykset).

Arvo ja merkittävyys

Rakennetun kulttuuriympäristön ja kulttuurimaisemien arvoa määriteltäessä puhutaan mm. historiallisista, rakennushistoriallisista, arkkitehtonisista, ra-
kennusteknisistä, taiteellisista ja maisemallisista arvoista. Kohteen arvon
määrittämisessä (arkikielessä myös arvottaminen) käytetään vakiintuneita
kriteerejä. Alueiden ja kohteiden hoito ja suojelu perustuu tunnistettuihin
arvoihin ja niiden valtakunnalliseen, maakunnalliseen tai paikalliseen mer-
kittävyyteen.

Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö

Museoviraston laatimaan inventointiin Valtakunnallisesti merkittävät raken-
netut kulttuuriympäristöt (RKY 2009) sisältyvät alueet ja kohteet. Inven-
tointi on otettu valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 maankäyttö- ja ra-
kennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tar-
koittamaksi inventoinniksi rakennetun ympäristön osalta.

Maakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö

Asiantuntijaviranomaisten määrittelemä maakunnan ominaisluonnetta ja
erityispiirteitä ilmentävä rakennettu kulttuuriympäristö.

1 Tiivistelmä

Maakunnallisesti merkittävällä rakennetulla kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan asiantuntijaviranomaisten määrittelemää maakunnan ominaisluonnetta ja erityispiirteitä ilmentävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Maankäyttö- ja rakennuslaki (9 §) edellyttää maakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen selvityksiä maakuntakaavaa laadittaessa. Kulttuuriympäristöön liittyvien arvojen vaaliminen on lain mukaan yksi maakuntakaavoituksen keskeisistä tehtävistä.

Vuosina 2022–23 tehdyssä Satakunnan rakennetun kulttuuriympäristön päivitys- ja täydennysinventoinnissa on tarkistettu aiemman Satakunnan rakennusperintö 2005 inventoinnin kohdevalinnat ja aluerajaukset sekä poistettu päällekkäisyyksiä muiden kulttuuriperinnön vaalimista koskevien inventointien ja selvitysten kanssa kuten muinaisjäännöskohteet ja maisema-alueet. Nyt tehdyssä selvityksessä on keskitytty rakennettuihin kulttuuriympäristöihin. Aluerajausten sisällä voi kuitenkin olla myös rakentamattomia alueita silloin kun ne liittyvät oleellisesti rakennetun ympäristön ominaispiirteisiin. Tällainen arvoalue on esimerkiksi useista edustavista maatilapiirteistä muodostuva kokonaisuus peltoineen.

Selvitys perustuu pääpiirteissään Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventointiin. Inventointiaineistoa on täydennetty uusilla modernin rakennusperinnön kohteilla, joihin kuuluvat muun muassa toisen maailmansodan jälkeen rakennetut yhtenäiset asuinalueet, koulurakennukset, valtion ja kuntien virastotalot sekä terveydenhuollon ja muun palvelurakentamisen esimerkit. Pääosin täydennykset ovat tapahtuneet vanhojen aluerajausten yhteyteen, mutta joitakin kokonaan uusia modernin rakennusperinnön alueita on muodostettu, esimerkiksi Huittisten Kaarirannan alue.

Aikaisemmasta maakunnallisesta inventoinnista poiketen nyt ei ole enää osoitettu yksittäisiä arvokohteita vaan useammasta kohteesta muodostuvia arvoalueita. Joidenkin yksittäiskohteiden ympärille on kuitenkin voitu muodostaa oma alue. Tällainen kohde on esimerkiksi Porin BePOP.

Inventointi on tehty Satakunnan Museon ylläpitämään PAKKI-tietokantaan, jossa kaikki alueita koskevat tiedot ovat viranomaisten käytettävissä myös

paikkatietomuodossa. Myöhemmin aineisto tulee nähtäville kaikille avoimeen Y-Pakkiin, jossa tällä hetkellä on nähtävissä Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventointi (www.y-pakki.fi).

Osa alueista on luetteloitu Museoviraston toimesta valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi (www.rky.fi) ja Vanhan Rauma on lisäksi maailmanperintökohde. Maakunnallisesti merkittävien alueiden lisäksi on suuri joukko paikallisesti arvokkaita kulttuuriympäristöjä ja yksittäisiä rakennusperintökohteita, jotka määritellään kuntien teettämässä yleis- ja asemakaavainventoinneissa.

Maakunnallisessa inventoinnissa aluerajaukset ovat suurpiirteisiä eivätkä perustu kiinteistörajoihin. Kaikki aluerajauksen sisällä olevat yksittäiset rakennukset eivät välttämättä ole maakunnallisesti merkittäviä. Kuvaustekstissä nostetaan esimerkinomaisesti esiin joitain alueen ominaispiirteiden kannalta merkittäviä yksittäisiä kohteita. Tätä ei kuitenkaan tule tulkita niin, että vain tekstissä mainitut kohteet olisivat arvokkaita. Rajaukset tarkentuvat kiinteistötasolle kuntien teettämässä yleiskaava- ja asemakaavainventoinneissa, joissa määritellään myös mahdolliset suojelutarpeet.

Luettelossa on mukana laajoja aluekokonaisuuksia, joissa tulee tapahtumaan täydennysrakentamista ja muita muutoksia. Tavoitteena ei ole säilyttää alueita muuttumattomina vaan suunnitella tulevat muutokset niin, että niillä ei heikennetä alueen arvoja ja ominaispiirteitä. Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 osoitettuja maakunnallisesti merkittäviä alueita koskevista hankkeista tulee pyytää Satakunnan Museon lausunto, kuten kaavan suunnittelumääräyksessä todetaan. Tässä inventoinnissa osoitettuja uusia alueita koskevissa hankkeissa voi kysyä Satakunnan Museolta lausuntotarvetta. Satakunnan vaihemaakuntakaava 2 on voimassa siihen asti, kunnes Satakunnan maakuntakaava 2050 hyväksytään ja Satakunnan vaihemaakuntakaava 2 kumotaan.

Maakunnallisen inventoinnin tavoitteena on tuottaa alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin kattava kuvaus Satakunnan rakennetun ympäristön historiallisesta kehityksestä ja ominaispiirteistä. Aineisto toimii kokonaisuusmaakuntakaavan uudistamistyön (Satakunnan maakuntakaava 2050) keskeisenä kulttuuriympäristöjä koskevana tausta-aineistona. Se on myös hyödyllinen lähtöaineisto kuntien maankäytön suunnittelulle.

2 Maakunnallisen kulttuuriympäristöinventoinnin tausta

2.1 Lainsäädäntö²

Suomi on sitoutunut kansainvälisiin UNESCO:n ja Euroopan neuvoston sopimukseen maiseman ja kulttuuriperinnön suojelemiseksi. Suomella on myös Valtioneuvoston periaatepäätöksellä vahvistettu Kulttuuriympäristöstrategia ja Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma, joissa on asetettu tavoitteita kulttuuriympäristön huomioimiselle maankäytön suunnittelussa.

Suomen Perustuslain 20 §:n mukaan ”Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.” Kulttuuriympäristön huomioimisen kannalta keskeisiä lakeja ovat maankäyttö- ja rakennuslaki, luonnonsuojelulaki, laki rakennusperinnön suojelemisesta, muinaismuistolaki ja kirkkolaki. Kirkkolain mukaan kaikki ennen vuotta 1917 rakennetut kirkot kiinteine sisustuksineen on suojeltu. Kaikki kiinteät muinaisjäännökset on Suomessa rauhoitettu muinaismuistolailalla.

Maankäytön suunnittelua ja rakentamista ohjaa maankäyttö- ja rakennuslaki (MRL 132/1999). MRL:n mukaiseen maankäytön suunnittelujärjestelmään kuuluvat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava. Vuonna 2000 voimaan tullut maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttää maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimista kaavoja laadittaessa.

Maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:ssä on määritelty maakuntakaavan sisältövaatimukset. Niiden mukaan kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen. Maankäyttö- ja rakennusasetuksen (10.9.1999/895) 1 §:ssä säädetään vaikutusten selvittämisestä kaavaa laadittaessa. Selvitysten on annettava riittävät tiedot, jotta voidaan arvioida suunnitelman toteuttamisen merkittävät välittömät ja välilliset vaikutukset kaupunkikuvaan, maisemaan, kulttuuri-perintöön ja rakennettuun ympäristöön.

² [Lounais-Suomen ympäristöpalvelu, YmpäristöNyt, Satakuntaliitto, alueiden käyttö](#)

2.2 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet³

Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää maakunta-, yleis- ja asemakaavojen ohella. Tavoitteiden ensisijaisena tarkoituksena on varmistaa valtakunnallisesti merkittävien asioiden huomioon ottaminen maakuntien ja kuntien kaavoituksessa sekä valtion viranomaisten toiminnassa. Tavoitteiden tarkoituksena on myös edistää kansainvälisten sopimusten ja sitoumusten täytäntöönpanoa Suomessa sekä turvata valtakunnallisten alueidenkäyttöratkaisujen tarkoituksenmukainen toteuttaminen.

Luonnon- ja kulttuuriympäristöjen kestävä käyttö toteutuu turvaamalla niiden alueellinen monimuotoisuus ja ajallinen kerroksisuus. Suomalaisen kulttuuriympäristön kokonaisuus perustuu viranomaisten laatimiin valtakunnallisiin inventointeihin, jotka koskevat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita (VAMA), valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (RKY) ja valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia kohteita (VARK). Alueidenkäytössä on tarpeen tunnistaa nämä alueet ja ottaa huomioon sitten, että niiden arvot turvataan.

2.3 Maakuntakaava⁴

Maakuntakaava on strateginen, pitkän tähtäimen yleispiirteinen maankäytön suunnitelma, jossa sovitetaan yhteen maakunnan kannalta tärkeimmät toiminnot ja kansalliset runkoverkot maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämällä tavalla.

Maakuntaliiton tulee huolehtia maakuntakaavan laatimisesta, kaavan pitämisestä ajan tasalla, kaavan kehittämisestä ja toteuttamisen seurannasta. Rannikkomaakuntien tehtävänä on myös merialuesuunnitelman laatiminen yhteistyössä muiden maakuntien kanssa. Suunnittelujärjestelmään kuuluva maakuntakaava on yleispiirteinen suunnitelma alueiden käytöstä maakunnassa. Maakuntakaavan ratkaisu perustuu selvityksiin ja vaikutusten arviointiin.

³ Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista. Avaa pdf-tiedosto [tästä linkistä](#).

⁴ [Satakuntaliitto, alueiden käyttö](#)

Maakuntakaava on yleispiirteisin maankäytön suunnittelujärjestelmän kaa-voista. Se välittää valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet kuntakaavoitukseen ja sovittaa ne yhteen maakunnallisten ja paikallisten tavoitteitten kanssa. Maakuntakaava tulee ottaa huomioon kuntakaavoja laadittaessa. Alueidenkäytön tai yhdyskuntarakenteen yksityiskohdista päätetään kuntien laatimissa yleis- ja asemakaavoissa. Maakuntakaava ohjaa maankäytön suunnittelua yleis- ja asemakaava-alueiden ulkopuolella. Maakuntakaava on myös otettava huomioon yleis- ja asemakaavoja muuttaessa.

Maakuntaliiton tehtävänä on huolehtia maakunnan suunnittelun edellyttä-mästä alueiden käytön, alue- ja yhdyskuntarakenteen, rakennetun ympäris-tön sekä kulttuuri- ja luonnonympäristön tilan ja kehityksen seurannasta alueellaan.

Alueiden käytön suunnittelulla pyritään turvaamaan alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin kattava kuva maakunnan historiallisesta kehityksestä ja ominaispiirteistä sekä edistämään korkeatasoisten uusien kerrostumien syn-tymistä.

2.4 Aikaisemmat selvitykset

Satakunnassa kulttuuriympäristöä on inventoitu ensimmäisen kerran 1960-luvun lopulla, jolloin selvitettiin Satakunnan kulttuurihistorialliset ja raken-nustaiteelliset kohteet (1967/68) ja Satakunnan kiinteät muinaisjäännökset (1968/72). Vuonna 1985 valmistunutta Satakunnan seutukaavaa 2 varten selvitettiin Satakunnan historiallinen tiestö (1974/75), Kulttuurihistorialliset kohteet Satakunnassa (täydennysselvitys 1978/79) ja Satakunnan kulttuu-rimaisemat (1982/83).

1990-luvulla tehtiin kaksi merkittävää valtakunnallista inventointia: Valta-kunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) vahvistettiin vuonna 1993 ja Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA) vah-vistettiin vuonna 1995. Satakunnassa oli vuoden 1993 inventoinnin mukaan 94 valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Valta-kunnallisesti arvokkaita maisema-alueita oli viisi.

Satakunnassa tehtiin selvityksiä vuonna 1999 valmistunutta Seutukaavaa 5 varten, joka täydensi, päivitti ja yhdisti aiemmat vaihekaavat ja käsitteli kaikkia lakisääteisesti määriteltyjä toimintoja. Seutukaavassa 5 huomioitiin

valtakunnalliset inventoinnit, minkä lisäksi tehtiin maakunnallinen Satakunnan rakennusperinne -inventointi (1987/90) ja Satakunnan perinnemaisemat -inventointi (1996).

Vuonna 2011 vahvistettua Satakunnan maakuntakaavaa varten tehty päivitysinventointi (Satakunnan rakennusperintö 2005) perustuu suurimmalta osalta aiempaan Satakunnan rakennusperinne -inventointiin, mutta siinä on kohteita karsittu jonkin verran ja mukaan on otettu uudempia modernin rakennusperinnön kohteita. Inventoinnissa on osoitettu sekä arvoalueita että yksittäisiä kohteita, joita on yhteensä 735. Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventointi on nähtävissä Satakunnan Museon ylläpitämässä, kaikille avoimessa tietojärjestelmässä Y-Pakissa.⁵

2000-luvulla on päivitetty myös valtakunnallisia inventointeja. Museovirasto päivitti Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) -inventoinnin, joka vahvistettiin valtioneuvoston päätöksellä ja otettiin käyttöön 1.1.2010 alkaen. Satakunnassa valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen lukumäärä laski noin kymmenellä alueella, mutta suurempi muutos oli alueiden pieneneminen. Nämä uusien valtakunnallisesti merkittävien kulttuuriympäristöjen aluerajausten ulkopuolelle jääneet alueet osoitettiin Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 maakunnallisesti merkittäviksi.

Satakunnassa on nyt 81 valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Vuoden 1993 inventoinnin jälkeen Punkalaidun ja Kiikoinen ovat siirtyneet Pirkanmaalle ja niiden mukana kaksi RKY-alueita.

Ympäristöministeriö päivitti valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden inventoinnin vuosina 2010–15. Inventoinnin tulos vahvistettiin valtioneuvoston päätöksellä 18.11.2021. Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden määrä kasvoi 156:sta 186:een. Satakuntaan saatiin yksi uusi alue: Euran ja Kiukaisten kulttuurimaisemat. Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat -alue laajeni Huittisten ja Kokemäen alueelta koskemaan koko jokivarren aluetta suistoon asti. Vihteljärvi-Niemenkylän maisema-alue Kankaanpään ja entisen Lavian kunnan (nyk. Pori) alueella laajeni kattamaan myös Riihonlahden ympäristön.

⁵ [Satakunnan Museo, y-pakki](#)

Samaan aikaan valtakunnallisen maisemainventoinnin kanssa Satakunnassa inventoitiin maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (2012–14), jotka on osoitettu Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 maisemallisesti tärkeinä alueina. Jotkut maakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista sijoittuvat samoille alueille kuin Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventoinnissa luetteloidut kulttuurimaisemat. Näiden kohdalla Satakunnan rakennetun kulttuuriympäristön päivitys- ja täydennysinventoinnissa 2023 päällekkäisyydet poistettiin ja keskityttiin aiempaa vahvemmin nimenomaan rakennettuihin ympäristöihin.

Museovirastossa on parhaillaan tekeillä Valtakunnallisesti merkittävät arkeologiset kohteet -inventointi (VARK), joka tultaneen vahvistamaan vielä vuonna 2023. Kaikki muinaisjännökset on suojeltu Muinaismuistolailla ja Satakunnan merkittävimmät kohteet tullaan osoittamaan VARK-inventoinnissa.

Varsinais-Suomen ELY-keskus on tehnyt perinnebiotooppien päivitysinventointia vuosina 2016–2021. Inventoinnilla ei kuitenkaan ole merkittävää vaikutusta rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnille. Merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen yhteydessä sijaitsevat arvokkaat perinnebiotoopit on kuitenkin huomioitu aluerajauksissa. Tällaisia alueita ovat esimerkiksi Säpilän-Raition kulttuurimaisema Kokemäellä ja Luvian Peränkylä Eurajoella.

Satakunnassa aiemmin tehdyt kulttuuriympäristöä koskevat maakunnalliset selvitykset:

- Satakunnan kulttuurihistorialliset ja rakennustaiteelliset kohteet 1967/68 (Elias Härö, Pekka Kärki, 206 kpl)
- Satakunnan kiinteät muinaisjäännökset 1968/72
- Satakunnan historiallinen tiestö 1974/75
- Kulttuurihistorialliset kohteet Satakunnassa, täydennysselvitys 1978/79 (Lauri Putkonen, Hannu Luotonen, 637 kpl)
- Satakunnan kulttuurimaisemat 1982/83
- Satakunnan rakennusperinne 1987/90 (Lauri Putkonen, 750 kpl)
- Satakunnan perinnemaisemat 1996
- Satakunnan rakennusperintö 2005 -päivitysinventointi 2004/2005 (Lauri Putkonen, 735 kpl)
- Satakunnan maisemaselvitys 2012–2014

Kuva 1 Jämijärven ympäristö on maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta.

3 Työohjelma

3.1 Päivitys- ja täydennystarpeiden määrittely

Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventoinnin päivitys- ja täydennystarpeista tehtiin Satakuntaliitossa esiselvitys 2020–21, jossa määriteltiin keskeiset lähtökohdat uudelle inventoinnille.⁶ Päivitys- ja täydennystarpeet vahvistettiin ohjausryhmän ensimmäisessä kokouksessa keväällä 2022 ja niitä tarkennettiin tarpeen mukaan inventoinnin edetessä.

Päivitys- ja täydennysinventoinnin tavoitteena oli selkeyttää aiemman Satakunnan rakennusperintö 2005 inventoinnin kohdevalintoja ja aluerajauksia sekä niiden suhdetta muihin kulttuuriperinnön vaalimista koskeviin inventointeihin ja selvityksiin kuten muinaisjäännöskohteisiin ja maisema-aluearjauksiin. Tavoitteena oli osoittaa useammasta arvokkaasta kohteesta muodostuvia arvoalueita yksittäisten kohteiden sijaan. Vanhojen arvoalueiden ja kohteiden säilyneisyys oli tarpeen tarkistaa maastossa.

Lisäksi vanhaa inventointia haluttiin täydentää uusilla modernin rakennusperinnön kohteilla, joihin kuuluvat muun muassa toisen maailmansodan jälkeen rakennetut koulurakennukset, valtion ja kuntien virastotalot sekä terveydenhuollon ja muun palvelurakentamisen esimerkit.

3.2 Ohjausryhmä

Hankkeelle muodostettiin ohjausryhmä Satakuntaliiton alueiden käytön toimialan, Satakunnan Museon ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen sekä Museoviraston edustajista ja lisäksi nimettiin laajennettuun ohjausryhmään yhteyshenkilö joka kunnasta. Toimeksiannon alussa pidettiin ohjausryhmän aloituskokous, jossa määriteltiin aikataulu ja tavoitteet. Ohjausryhmän kokouksia järjestettiin 10 ja niistä kolme oli laajennetulla ohjausryhmällä järjestettyjä arvottamiskokouksia.

⁶ Satakunnan maakuntakaava 2050. Maakunnallisen kulttuuriympäristöselvityksen päivittäminen. Esiselvitys 2020.

Ohjausryhmän kokoonpano:

Satakuntaliitto

- Susanna Roslöf, alueiden käytön johtaja
- Daniel Nagy, maakunta-arkkitehti

Satakunnan Museo

- Olli Joukio, rakennustutkija
- Kalle Virtanen, rakennuskonservaattori

Museovirasto

- Kaija Kiiveri-Hakkarainen, erikoisasiantuntija

Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus

- Kirsti Virkki, ylitarkastaja
- Päivi Valkama, ylitarkastaja
- Katariina Alaspää, ylitarkastaja

Arvottamiskokouksiin osallistui kuntien edustajilla vahvistettu ohjausryhmä.

3.3 Tiedotus ja vuorovaikutus

Satakuntaliitto vastasi inventointihankkeen tiedottamisesta. Tiedotteita lähetettiin hankkeen alkaessa, ennen kenttätöiden aloittamista ja inventoinnin valmistuttua.

Hankkeen aluksi lähetettiin kuntiin ja kotiseutuyhdistyksiin kysely, jossa pyydettiin tietoja Satakunnan rakennusperintö 2005 -luetteloon kuuluvista alueista ja kohteista kuten tuhoutuneista tai merkittävästi muuttuneista kohteista. Lisäksi pyydettiin ehdotuksia modernin rakennusperinnön kohteista, joilla voisi olla maakunnallista merkitystä kuten koulut, sairaalat, viirastotalot ym. hyvinvointi-Suomen rakennusperintö. Kuntia pyydettiin nimeämään hankkeelle yhteyshenkilö. Esityksiä modernin rakennusperinnön kohteiksi pyydettiin myös Suomen Arkkitehtiliitto ry:n Satakunnan paikallisosastolta (SataSAFA). Palautetta saatiin varsin niukasti ja ehdotuksia modernin rakennusperinnön kohteiksi vielä niukemmin.

Hankkeen yhteistyöfoorumina oli Satakunnan kulttuuriympäristön yhteistyöryhmä (Sata-Kultu), jonka koolle kutsujana toimii Varsinais-Suomen ELY-

keskus. Inventointityötä esiteltiin yhteistyöryhmälle kaksi kertaa: aloitusvaiheessa keväällä 2022 sekä tulosten viimeistelyvaiheessa toukokuussa 2023. Huhtikuussa 2023 inventoinnista ja loppuraportista pyydettiin kuntien ja sidosryhmien kommentit ja inventoinnin tuloksia esiteltiin kolmessa alueellisessa esittelytilaisuudessa Porissa, Raumalla ja Kankaanpäässä. Esittelytilaisuuksiin kutsuttiin ohjausryhmän, yhteistyöryhmän (SataKultu) ja kuntien edustajien lisäksi seurakuntien ja kotiseutuyhdistysten edustajia sekä Metsähallituksen, Puolustusvoimien ja Satakunnan hyvinvointialueen edustajat. Kutsu lähetettiin myös Suomen Arkkitehtiliitto ry:n Satakunnan paikallisosastolle (SataSAFA).

3.4 Lähtöaineistot

Inventointityössä hyödynnettäviä aineistoja olivat aiemmat maakunnalliset ja valtakunnalliset selvitykset (mm. RKY 1993 ja RKY 2009); kuntien uudehkot inventoinnit Pakki-sovelluksessa noin vuodesta 2010 alkaen sekä muut kuntien kulttuuriympäristöselvitykset ja -ohjelmat (esim. Porin ruutu-kaavakeskustan modernin rakennusperinnön inventointi); uudet ja historialliset kartat ja ilmakuvat (Paikkatietoikkuna, Lounaispaikka ja Maamittauslaitoksen vanhat painetut kartat); Satakunnan arkkitehtuuripoliittinen ohjelma ja Satakunnan modernia arkkitehtuuria -julkaisu; aihetta käsittelevät opinäytetyöt; Turun yliopiston Humanistinen paikkatieto (mm. puutarhasuunnitelmat); kuntahistoriat; kuntien ja seurakuntien www-sivut; Satakunnan Museon kuva-aineisto (Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen tänään, huomenna -hanke); Lailla rakennusperinnön suojelemisesta, Kirkkolaila tai muilla erityislaeilla suojellut kohteet; DOCOMOMO-kohdeluettelo; Porin kansallinen kaupunkipuisto sekä Museoviraston Rakennettu hyvinvointi -hankkeessa tuotetut selvitykset.

Näiden lisäksi huomioitiin kunnilta ja sidosryhmiltä saatu palaute.

3.5 Kenttätyöt

Ennen kenttätöiden aloittamista laadittiin luettelo poistettavista kohteista ja irrallaan olevista yksittäiskohteista sekä alustava katsaus modernin rakennusperinnön nykytilanteesta ja arvio täydennystarpeista. Kenttätyöt tehtiin pääosin vuoden 2022 aikana, mutta joitakin tarkistuskäyntejä tehtiin vielä alkuvuodesta 2023. Lähes kaikki alueet kierrettiin, mutta saaristossa ei

käyty sellaisissa kohteissa, jotka on tarkistettu vuosina 2011–12 Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna -hankkeessa. Kenttätöistä vastasivat FM Liina Luoma ja FM Niina Uusi-Seppä.

Maastotöiden yhteydessä tarkistettiin Satakunnan rakennusperintö 2005 -alueiden säilyneisyys ja aluerajaukset sekä uudet modernin rakennusperinnön kohteet.

Aluerajaukset on tehty maastotöiden, uusien Pakin inventointitietojen sekä kartta- ja ilmakuvatarkastelun avulla. Aiemmat yksittäiskohteet tarkistettiin ja joko pudotettiin pois listalta tai liitettiin johonkin läheiseen arvoalueeseen. Useamman lähekkäin olevan kohteen ympärille on tehty uusi arvoaluerajaus. Erityisen merkittäville yksittäiskohteille on tehty oma aluerajaus.

3.6 PAKKI-inventointitietokanta

Inventointi on tehty suoraan Satakunnan Museon ylläpitämään PAKKI-tietokantaan, jossa se on jo viranomaisten nähtävänä. PAKKI-tietokannassa on myös suurin osa Satakunnan kuntien inventoinneista. Pakki-sovellus yhdistää kuva-, teksti- ja paikkatietoaineistot ja tietoja on mahdollista täydentää alue-, kohde- ja rakennustasolla. Hankkeen päätyttyä päivitys- ja täydennysinventoinnin tiedot on tarkoitus tuoda kaikkien nähtäville julkiseen Y-Pakkiin, jossa nyt voimassa oleva Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventointikin on nähtävissä.⁷

3.7 Arvottaminen

Alueiden arvottaminen käsiteltiin tammikuussa 2023 laajennetun ohjausryhmän kokouksissa, joissa olivat mukana myös kuntien edustajat.

Vallitseva käytäntö on, että valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY) ja erityislaeilla suojellut kohteet ovat myös maakunnallisesti merkittäviä. RKY-alueiden rajauksia on voitu tarkentaa, mutta niiden arvoja ei ole kyseenalaistettu.

⁷ www.y-pakki.fi

Arvottamisessa on maakunnallinen näkökulma ja mittakaava. Aluerajaus on suurpiirteinen eikä noudattele kiinteistörajoja. Rajaukset tarkentuvat kiinteistötasolle kuntien teettämässä yleis- ja asemakaavatasoisissa selvityksissä.

Maakunnallisen inventoinnin aluerajausten sisällä kaikki rakennukset eivät välttämättä ole maakunnallisesti merkittäviä, mutta alue on kokonaisuudessaan arvokas, joten siihen kohdistuviin muutoksiin ja täydennysrakentamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Kohdeteksteissä on mainittu esimerkinomaisesti osa alueen rakennuksista, mutta se ei tarkoita, että vain ne olisivat merkittäviä.

Maakunnalliset arvoalueet tulee inventoida tarkemmin yleis- ja asemakaavoituksen yhteydessä suojelutarpeiden määrittämiseksi. Useimmat nyt puodetuista kohteista ovat edelleen paikallisesti merkittäviä ja paikallisissa inventoinneissa löytyy edelleen uusia, paikallisesti merkittäviä kohteita, joita ei ole huomioitu maakunnallisessa inventoinnissa.

3.8 Raportointi

Toimeksiantoon sisältyi Pakkiin tehdyn inventoinnin lisäksi erillinen loppuraportti, jossa on kuvattu inventoinnin toteutus ja esitetty yleiskuvaus Satakunnan rakennuskulttuurin ominaisluonteesta ja maakunnallisista erityispiirteistä teemoittain. Inventointityön ja raportin tavoitteena on tuottaa alueellisesti, ajallisesti ja kohdetyypeittäin kattava kuva Satakunnan rakennetun ympäristön historiallisesta kehityksestä ja ominaispiirteistä huomioiden eri aikakausille tyypilliset ilmiöt.

Raportoinnista vastasi FM Niina Uusi-Seppä, kartoista ja paikkatietoaineistoista FM Lari Jaakkola.

4 Keskeiset päivitys- ja täydennystarpeet

4.1 Tavoitteena useammasta kohteesta muodostuvat arvoalueet

Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventointi perustuu suurelta osin aiempiin, 1970–80-luvuilla tehtyihin inventointeihin. Niitä tehtäessä kunnissa ei ollut juurikaan tehty omia rakennusinventointeja, mikä näkyi maakunnallisessa inventoinnissa kohteiden suurena määränä (noin 750 kpl). Tuolloin oli voimakas tarve osoittaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet seutukavassa, koska kuntien kaavoituksessa kohteita oli osoitettu vielä hyvin vähän. Tämän vuoksi mukana oli suuri joukko yksittäisiä rakennuksia kuten talonpoikaistaloja ja vanhoja kansakouluja. Osa arvoalueiden sisällä olevista rakennuksista oli luetteloitu myös yksittäisinä kohteina, mistä aiheutui jonkin verran päällekkäisyyttä.

Päivitysinventoinnissa tavoitteena on ollut osoittaa useammasta kohteesta muodostuvia arvoalueita yksittäisten kohteiden sijaan, mikä sopii paremmin maakuntakaavan mittakaavaan. Vanhoja aluerajauksia on tarkennettu maastokäyntien, ilmakuvien ja karttatarkastelun perusteella. Aiemmassa inventoinnissa luetteloidut yksittäiset kohteet on pääosin liitetty vanhoihin arvoalueisiin tai niiden ympärille on tehty uusi arvoalue.

4.2 Vanhojen arvoalueiden säilyneisyyden tarkistus

Maastotöiden yhteydessä tarkistettiin vanhojen arvoalueiden säilyneisyys ja aluerajaukset. Aluekuvauksia on täydennetty uusilla tiedoilla ja niistä on poistettu vanhentuneita ilmaisuja kuten ”viime vuosina”, ”uusi”, ”nykyisin” tai ”on yhä koulukäytössä”.

Joitain kohteita on edellisen inventoinnin jälkeen tuhoutunut esimerkiksi tulipaloissa ja muutamia on myös purettu. Joillakin alueilla on tapahtunut niin merkittävää uudisrakentamista, että alueen yhtenäisyys ja tunnistettavat ominaispiirteet on menetetty.

Säilyneisyyttä arvioitiin seuraavilla kriteereillä:

- historiallisesti arvokas agraarimaisema, joka on säilynyt viljelyksessä (1800-luku tai vanhempi)
- historiallinen kylätontti tai historiallinen, merkittävä tielinja
- tiiviinä säilyneet ryhmä- ja raittikylät
- aluerakenteen yhtenäisyys, eheys ja säilyneisyys (esim. asuinalueet/kaavahistoria)
- historiallisten kehitysvaiheiden tunnistettavuus (historiallinen kerroksisuus)
- kulttuurihistoriallisten piirteiden/ rakennusten ja rakenteiden/ materiaalien autenttisuus/ alkuperäisyys

4.3 Modernin rakennusperinnön täydennystarpeet

Suomen rakennuskanta on iältään nuorta, yli 80 % siitä on rakennettu 1900-luvun puolivälin jälkeen. Toisen maailmansodan jälkeen Suomi kaupungistui nopeasti ja elämäntapa muuttui. Jälleenrakennuskaudella rakennettiin ennennäkemätön määrä uusia asuinalueita ja kansakouluja. Hyvinvointiyhteiskunnassa palvelut haluttiin tuoda kaikkien ulottuville ja kuntiin rakennettiin päiväkoteja, kouluja, liikuntapaikkoja, terveyskeskuksia ja valtion virastotaloja. Sotien jälkeen rakennettua ympäristöä on toistaiseksi inventoitu niukasti eikä sen arvoja ole tunnistettu riittävästi.⁸

Satakunnan rakennuskanta on keskimäärin Suomen vanhinta.⁹ Vanhin rakennuskanta on Pomarkussa, Kokemäellä ja Siikaisissa, mutta myös Euroassa ja Merikarvialla rakennuskanta on keski-iältään yli 60-vuotiasta. Nuorin rakennuskanta on Kankaanpäässä, Harjavallassa, Raumalla ja Ulvilassa.

Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventoinnissa toisen maailmansodan jälkeen rakennettujen kohteiden osuus on vain noin 10 %. On selvää, että vanhin rakennuskanta on jo pelkästään ikänsä ja harvinaisuutensa vuoksi arvokasta ja keskeisellä sijalla rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnissa. Kuitenkin viime vuosina juuri 1940-luvun jälkeen rakennettuihin hy-

⁸ Hyvinvointi-Suomen rakennusperintö [Museovirasto, Rakennettu hyvinvointi](#)

⁹ Liiteri-tietopalvelu: liiteri.ymparisto.fi/

vinvointi-Suomen kehittymistä ilmentäviin rakennuksiin on kohdistunut suuria muutospaineita ja paljon rakennuksia on purettu. Sen vuoksi on tärkeää löytää historiallisesti, rakennustaiteellisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävät kohteet myös modernin rakennusperinnön joukosta. Maakunnallisessa inventoinnissa on huomioitu sellaiset modernin rakennusperinnön kohteet, joilla katsotaan olevan maakunnallista merkitystä. Kuntakohtaisissa inventoinneissa tulee huomioida myös paikallisesti merkittävät kohteet.

Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventoinnissa eniten sotien jälkeen rakennettuja kohteita suhteessa kunnan kaikkiin maakunnallisiin kohteisiin on Kankaanpäässä. Seuraavaksi eniten modernia rakennusperintöä on huomioitu Harjavallassa ja Raumalla, mutta Porissa modernin rakennusperinnön osuus on vain noin 16 % kaikista arvoalueista ja kohteista. Huittisissa ainoa toisen maailmansodan jälkeen rakennettu kohde inventoinnissa on 1940-luvulla rakennettu kansakoulu, joka on jo purettu.

Täydennystarpeita sotien jälkeisen hyvinvointi-Suomen rakennetun ympäristön osalta ovat esimerkiksi:

- Kehittyvä kaupunkisuunnittelu, kaavoitus, uudet asuinalueet
- Koulurakentaminen, päiväkodit
- Kulttuuritilat ja liikuntaympäristöt
- Terveystarpeiden rakentaminen: sairaalat, terveyskeskukset, hoitolaitokset
- Valtion ja kuntien virastotalot
- Seurakuntien rakennusperintö kuten seurakunta- ja leirikeskukset, modernit kirkot ja kappelit
- Kaupalliset keskukset, tavaratalot, liikekeskukset
- Yhdyskuntahuoltoon liittyvät rakennukset

5 Rakennetun kulttuuriympäristön arvottaminen

5.1 Arvohierarkia: valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaat alueet

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen. Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaan suomalaisen kulttuuriympäristön kokonaisuus perustuu viranomaisten laatimiin valtakunnallisiin inventointeihin, jotka koskevat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä (RKY) ja valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia kohteita. Päätös edellyttää, että valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen ja luonnonperinnön arvot, kohteiden alueellinen monimuotoisuus ja ajallinen kerroksisuus turvataan maakuntien suunnittelussa ja kuntien kaavoituksessa sekä valtion viranomaisten toiminnassa.

Satakunnassa on valtakunnallisten arvoalueiden lisäksi myös maailmanlaajuisesti merkittäviksi luokiteltuja arvoalueita kuten Vanha Rauma ja Saimmallaudenmäki, jotka ovat UNESCO:n maailmanperintökohteita ja Lauhanvuori-Hämeen kangas, joka on UNESCO:n Geopark-kohde. Näistä alueista Vanha Rauma on mukana tässä inventoinnissa. Saimmallaudenmäki on muinaisjäännöskohde ja Lauhanvuori-Hämeen kangas luonnonperintökohde.

Satakunnan maakunnallisten kulttuuriympäristöjen päivitysinventoinnissa RKY-alueiden rajauksia on joissain tapauksissa tarkennettu, mutta alueiden arvoja ei ole kyseenalaistettu. Se, mikä on valtakunnallisesti arvokasta, on myös maakunnallisesti arvokasta. Tämä koskee myös erityislaeilla (Laki rakennusperinnön suojelemisesta, Kirkkolaki) suojeltuja kohteita, jotka katsotaan valtakunnallisesti merkittäviksi. Sen vuoksi joidenkin yksittäisten lailla suojeltujen kohteiden ympärille on nyt tehty arvoaluerajaus. Tällaisia kohteita ovat esimerkiksi Vuorenmaan tuulimylly Säkylässä ja Korpiniemen metsätyökämpä Karviassa.

Vähintään valtakunnallisesti merkittäviksi katsotaan myös Satakunnan DOCOMOMO -kohteet, joita ovat Villa Mairea ja Kauppakeskus BePOP Porissa, Kauttuan terassitalo Eurassa, Länsi-Säkylän päiväkotikoti Säkylässä, SOK:n konttori- ja varastorakennus Raumalla sekä Nakkilan kirkko.

Docomomo International (International Committee for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and neighbourhoods of the Modern Movement) on Alankomaiden Eindhovenissa 1988 perustettu kansainvälinen modernin arkkitehtuurin suojeluun ja dokumentointiin erikoistunut järjestö.

Docomomo Suomi Finland ry toimii modernin arkkitehtuurin asiantuntijaorganisaationa Suomessa. Työryhmän toiminta alkoi 1990, ja se rekisteröitiin yhdistykseksi 2000. Keskeisin osa Suomen Docomomon tiedotus- ja valistustehtävää on merkittävien arkkitehtuuri- ja ympäristökohteiden valikoiman ylläpitäminen. Valikoimassa on tällä hetkellä noin 90 modernismin merkkiteosta eri puolilta Suomea. ¹⁰

Valtakunnallisesti merkittävien kohteiden lisäksi maakuntakaavassa osoitetaan maakunnan ominaisluonnetta ja erityispiirteitä ilmentävä rakennettu kulttuuriympäristö, joka määritellään maakunnallisessa inventoinnissa.

Kunnat teettävät rakennetun kulttuuriympäristön inventointeja osana maankäytön suunnittelua mm. yleis- ja asemakaavoja varten. Näissä inventoinneissa määritellään paikallisesti merkittävät kohteet, jotka tulee osoittaa kaavoissa valtakunnallisten ja maakunnallisten arvoalueiden lisäksi.

¹⁰ [DOCOMOMO Suomi](#)

Kuva 2 Villa Mairea kuuluu modernin arkkitehtuurin mestariteoksiin (DOCOMOMO).

Satakunnan DOCOMOMO-kohteet

PORI

Villa Mairea (Alvar Aalto, 1939)

Kauppakeskus BePOP (Arkkitehtitoimisto Nurmela-Raimoranta-Tasa, 1989)

EURA

Kauttuan terassitalo (Alvar Aalto, 1938)

SÄKYLÄ

Länsi-Säkylän päiväkoti (Timo Airas ja Kari Järvinen, 1980)

NAKKILA

Nakkilan kirkko (Erkki Huttunen, 1937)

RAUMA

SOK:n Rauman konttori- ja varastorakennus (Erkki Huttunen, 1931)

Kuva 3 Vuorenmaan tuulimylly Säkylässä on suojeltu Lailla rakennusperinnön suojelemisesta. Mylly on tyypiltään mamsellimylly.

Erityislaeilla suojellut kohteet Satakunnassa:

Säkylä: **Vuorenmaan tuulimylly** ja **Iso-Vimman päiväkot** **Onnimanni**

Eura: **Euran pirtti**

Merikarvia: **Lankosken Isotalo**

Kokemäki: **Pyhän Henrikin saarnahuone**

Eurajoki: **Voltti-talo** (Lääkäritalo ja talli)

Huittinen: **Hurri**

Karvia: **Korpiniemen metsätyökämppä**

Pori: **Villa Maire**

Rauma: **Seminaarinmäki**

Kuva 4 Korpiniemen metsätyökämppä Karviassa. Kuva: Kirsti Virkki.

5.2 Arvojen määrittely ja arvottamisessa käytetyt kriteerit

Maakunnan alueelta on valittu sellaiset kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennetut ympäristöt, joilla voidaan katsoa olevan maakunnallista tai valtakunnallista merkitystä.

Alueiden arvoja ja ominaispiirteitä on tarkasteltu rakennetun kulttuuriympäristön arvioinnissa vakiintuneiden perusteiden kautta:

- rakennushistorialliset ja/tai -taiteelliset arvot
- historialliset arvot
- maisemalliset tai kaupunkikuvalliset arvot

Lisäksi on tarkasteltu rakennusten ja ympäristöjen säilyneisyyttä suhteessa alkuperäisiin ominaispiirteisiin tai johonkin merkittävään ja tunnistettavaan alueen historiaan liittyvään vaiheeseen.

Rakennushistorialliset ja -taiteelliset arvot

- Rakennus tai alue edustaa joko tyypillisesti tai vaihtoehtoisesti täysin poikkeuksellisesti jonkin rakennusteknisen innovaation tai teknologian kehitystä.
- Rakennus tai alue edustaa tyylipuhtaasti jonkin ajan tai tietyn tunnetun arkkitehdin rakentamisen tyyliä tai tekemisen tapaa esteettisesti ja/tai toiminnallisesti.

Historialliset arvot

- Asutushistoria
Alue tai rakennus edustaa jonkin ajan tyypillistä asuinrakentamista.
- Teollisuuden, kaupankäynnin, ja liikenteen historia
Alue tai rakennus edustaa jonkin ajan merkittävää teollisuus- tai liiketoimintaa, tai liikennöinnin muotoja.
- Sivistyshistoria
Rakennus edustaa alueen koulutuksen tai muunlaisen sivistyksen leviämisen historiaa.
- Aatehistoria
Rakennus tai alue edustaa alueella poliittista kehitysvaihetta.

- **Henkilöhistoria**
Rakennus on toiminut alueella merkittävänä pidettävän historiallisen henkilön kotina tai työpaikkana.
- **Sosiaalhistoria**
Alue edustaa jonkin tietyn aikakauden sosiaalisen luokan arkielämän muodostumista kokonaisuutena (esim. pihapiirit kokonaisuuksina sisältäen rakennukset, kasvillisuuden ja yhteydet ympäristöön).
- **Kaavahistoria**
Alue edustaa tietyn aikakauden kaupunkisuunnittelua tai kertoo kaupungin kehityshistoriasta
- **Hallintohistoria**
Alue edustaa tietyn aikakauden valtakunnallisen, alueellisen tai paikallisen hallinnon historiaa
- **Kulttuurihistoria**
Yleistermi kaikelle sille historialle, jossa ihmisen toiminta on merkittävää ja näkyvää; alueella tai rakennuksessa näkyvät useammat edellä mainitut historian piirteet tai muu merkittävä ihmisen ja yhteiskunnan toiminnan ominaispiirre.

Maisemalliset tai kaupunkikuvalliset arvot

- Rakennus tai alue on tärkeä osa maisemallista/kaupunkikuvallista kokonaisuutta tai muodostaa tärkeän kohteen (maamerkin/kiintopisteen) osana maisemaa/kaupunkikuvaa.

Säilyneisyys

Kohteita on lisäksi arvioitu säilyneisyyden pohjalta seuraavilla tavoilla:

- **Hyvin säilynyt kohde/alue**
Alue tai rakennus on säilynyt alkuperäisenä, tai muutokset ovat niin pieniä, että alkuperäinen ilme on säilynyt.
- **Kohtalaisen hyvin säilynyt kohde/alue**
Alueella tai rakennuksessa on voitu tehdä kohtalaisen paljon muutoksia, mutta pääpiirteissään sen hahmo on säilynyt ennallaan ja se on kokonaisuutena tunnistettavissa aikakautensa edustajaksi.

- Merkittävästi muutettu kohde/alue
Rakennuksen ulkoiseen hahmoon tai alueen rakenteeseen on tehty merkittäviä muutoksia. Alkuperäisiä tai alkuperäisen kaltaisena kunnostettuja rakennuksen tai alueen osia on kuitenkin mahdollista edelleen tunnistaa.
- Täysin muutettu kohde/alue
Alkuperäistä aluetta tai rakennusta ei ole enää mahdollista tunnistaa ulkoapäin.

Arvottamisessa käytetyt kriteerit

Alueen arvojen määrittämisessä käytetään vakiintuneita kriteerejä, jotka on lueteltu Laissa rakennusperinnön suojelemisesta (8 §). Maakunnallisessa inventoinnissa kohteita ja alueita tarkastellaan erityisesti osana satakuntalaista rakennettua kulttuuriympäristöä.

- harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus)
Kohde/alue on ainutlaatuinen tai se on yksi harvoista tyyppinsä edustajista.
- historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus)
Kohde/alue on maantieteellisistä tai kulttuurisista syistä tai luonnonoloista johtuen alueelle tyypillinen (esimerkiksi rannikon kalastajatilat)
- aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus)
Kohde/alue edustaa jotain omalle ajalleen tai alueelleen ominaista rakennustyyppiä (esimerkiksi maatilat, asemarakennukset, kyläasutus, teollisuusympäristö, sosiaali- ja terveydenhuollon rakentaminen)
- alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys)
- merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus)
- näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).

5.3 Uusien alueiden valintaperusteet

Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventoinnissa oli jo mukana jälleenrakennuskauden asuinalueita ja modernia julkista rakentamista erityisesti Kankaanpäästä, mutta modernin rakennusperinnön osuutta oli kuitenkin tarvetta lisätä. Puutteita oli myös esimerkiksi puistojen ja liikuntaympäristöjen osalta.

Täydentäminen on tehty nostamalla tekstissä esiin vanhoilla arvoalueilla olevia moderneja kohteita tai laajentamalla arvoalueita niin, että niihin sisältyy myös modernia rakennusperintöä. Muutamia uusia, kokonaan modernia rakennusperintöä edustavia arvoalueitakin nimettiin. Näitä ovat esimerkiksi Porin BePOP ja Teljäntori sekä Huittisten Kaarirannan alue ja Rauman Silikallio.

Keskeisenä lähdeaineistona kohteiden valinnassa käytettiin Satakunnan arkkitehtuuriohjelmaa ja Satakunnan modernia arkkitehtuuria -julkaisua vuodelta 2012 sekä Porin ruutukaavakeskustan modernin rakennusperinnön inventointia vuodelta 2019 ja muita paikallisia inventointeja. Maakunnallisesti merkittävät kohteet valittiin paikallisissa inventoinneissa A- ja B-luokkaan arvotettujen kohteiden joukosta. Kunnilta saatiin myös muutamia ehdotuksia modernin rakennusperinnön kohteiksi.

Modernille rakennusperinnölle ei annettu alaikärajaa, vaan mukana on myös 2000-luvulla rakennettuja alueita/kohteita.

Kokonaisuuksia, joista haluttiin löytää maakunnallisesti merkittävät:

- Kunnantalot ja valtion virastotalot
- Seurakuntien moderni rakennusperintö
- 1940-luvun jälkeen rakennetut koulut
- Yhtenäiset asuinalueet
- Yhdyskuntahuoltoon liittyvät rakennukset
- Liikerakennukset
- Sairaalat ja terveyskeskukset
- Kulttuuri- ja liikuntaympäristöt
- Puistot, puutarhat, hautausmaat

Kuva 5 Huittisten Kaarirannan alueella on vuonna 1998 ja 2001 valmistuneet kirjasto ja palvelukoti, jotka ovat arkkitehti Marja-Riitta Norrin suunnittelemat.

Kuva 6 Arkkitehtuuritoimisto Martaksen suunnittelema Harjavallan seurakuntatalo on valmistunut vuonna 1965. Rakennukseen on tehty muutoksi vuonna 1999 (Tuula Linkola-Marimo, arkkitehti SAFA).

5.4 Vanhojen alueiden ja kohteiden pudottamisen perusteet

Työn aluksi tehtiin alustava lista poistettavista kohteista ja poistoperusteista. Näitä olivat:

- Muinaisjäännökset ja muut kulttuuriperintökohteet, jotka eivät varsinaisesti ole rakennettua ympäristöä
- Alueet, jotka on huomioitu erikseen maisemainventoinnissa tai joiden arvot perustuvat maisemaan eivätkä rakennettuun ympäristöön
- Tuhoutuneet kohteet (puretut ja palaneet; oleellisesti muuttuneet korjaus- tai täydennysrakennushankkeiden vuoksi)
- Kohteet/alueet, joilla on paikallista arvoa, mutta niiden ei katsota olevan maakunnallisesti merkittäviä

Satakunnan rakennusperintö 2005 -inventointi perustuu suurelta osin 1970–80-luvuilla tehtyihin inventointeihin. Tyypillistä 1900-luvulla tehdyille rakennusinventoinneille on, että niissä on huomioitu pääasiassa ennen toista maailmansotaa rakennetut kohteet. Painotuksessa näkyy ajalle ominainen huoli talonpoikaisen kulttuurin ja rakennusperinnön häviämisestä. Talonpoikaistalot ja vanhat kansakoulut 1800–1900-lukujen vaihteesta ovatkin vanhassa aineistossa varsin hyvin edustettuina. Sen sijaan uudempi rakennusperintöä ei vielä juurikaan arvostettu.

Maakunnallisessa päivitysinventoinnissa on nyt etsitty yksittäisten rakennuskohteiden sijaan useammasta kohteesta muodostuvia aluekokonaisuuksia, joilla voidaan katsoa olevan maakunnallista merkitystä. Sen vuoksi osa yksittäisistä rakennuskohteista, joihin ei liity laajempaa kulttuurihistoriallista ympäristöä, on jäänyt pois luettelosta. Koska kuntien inventoinnit ovat viime vuosina edistyneet huomattavasti, on nyt voitu myös keskittyä maakunnallista merkitystä omaaviin kohteisiin. Jos joku kohde on pudonnut maakunnallisten kulttuuriympäristöjen listalta, se ei siis vielä tarkoita sitä, että kohteella ei enää katsottaisi olevan kulttuurihistoriallisia arvoja. Useimmat niistä ovat edelleen paikallisesti arvokkaita ja ne tulee huomioida kuntien maankäytön suunnittelussa.

Kuva 7 Eurajoen Kaunissaassa on ollut vielä 1900-luvun alussa vilkas sahayhdyskunta, josta on säilynyt kivijalkoja ja muurinperustuksista. Aluetta ei kuitenkaan voi enää pitää rakennettuna kulttuuriympäristönä, vaan se on kulttuuriperintö- ja luontokohde.

Kuva 8 Leistilänjärvi Nakkilassa on maakunnallisesti merkittävä maisema-alue, joten se jätettiin pois rakennetun kulttuuriympäristön luettelosta.

6 Satakunnan rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteet

6.1 Yleiskuvaus ¹¹

Satakunnan maakunta on yksi Suomen keskiaikaisten linnaläänien mukaan määritellyistä historiallisista maakunnista, jossa oli jo keskiajalla kaksi kaupunkia: Rauma ja Ulvila. Satakunnan alueen asutus on saanut alkunsa jo varhaisella kivikaudella ja monet Kokemäenjokilaakson pelloista ovat olleet yhtäjaksoisesti viljelyksessä rautakaudelta alkaen. Köyliönjärvelle sijoittuva Pyhän Henrikin legenda on Suomen varhaisin kirjallinen teos, minkä vuoksi alue on yksi Suomen kansallismaisemista..

Satakuntalaisen maiseman ominaispiirteisiin kuuluvat jokilaaksojen avarat viljelymaisemat ja hyvin säilynyt talonpoikainen rakennusperintö sekä rannikkoseudun merellisten elinkeinojen luoma rakennusperintö kalastajatiloineen. Vesistöjen äärellä on myös teollisuusympäristöjä historiallisista myllyistä ja sahoista vesivoimalaitoksiin ja moderniin metalliteollisuuteen. Vanhoihin teollisuusalueisiin liittyy tyypillisesti myös ympäröivä teollisuusyhdyskunta asuinalueineen.

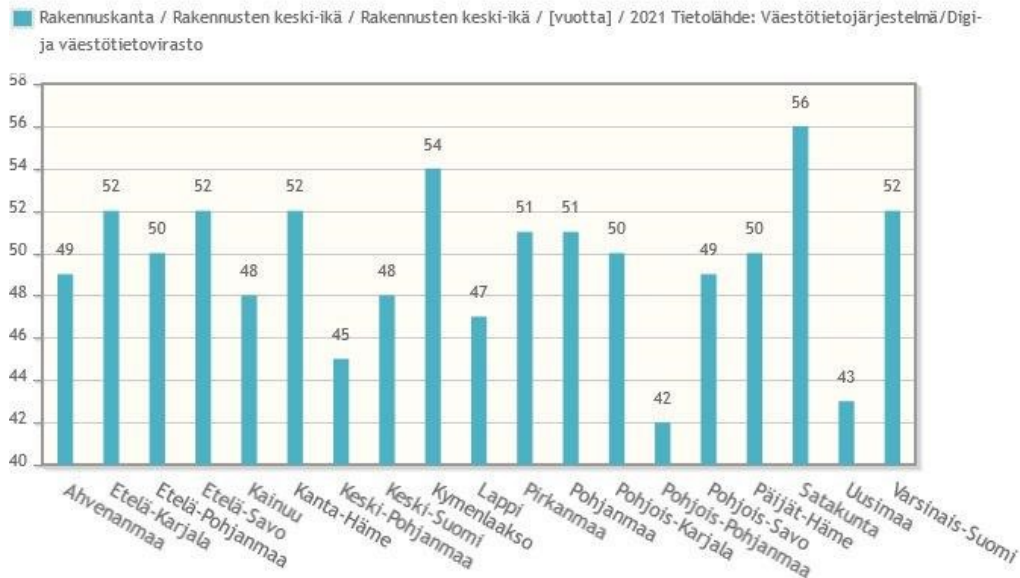
Porin rata avattiin liikenteelle 1895 ja haararata Raumalle 1897. Radan varrella on säilynyt useita edustavia rautatierakennuksia kuten Kokemäen Peipohjan valtakunnallisesti merkittävä asema-alue.

Maakunnan pitkä historia näkyy siinäkin, että Satakunnan rakennuskanta on iältään keskimäärin Suomen vanhinta. Edustavimpia historiallisia kaupunkiympäristöjä ovat Vanha Rauma ja Porin etelärannan kivikorttelit. Hyvin säilyneitä kirkonkyläjä ovat esimerkiksi Ahlaisten ja Pomarkun kirkonkylät.

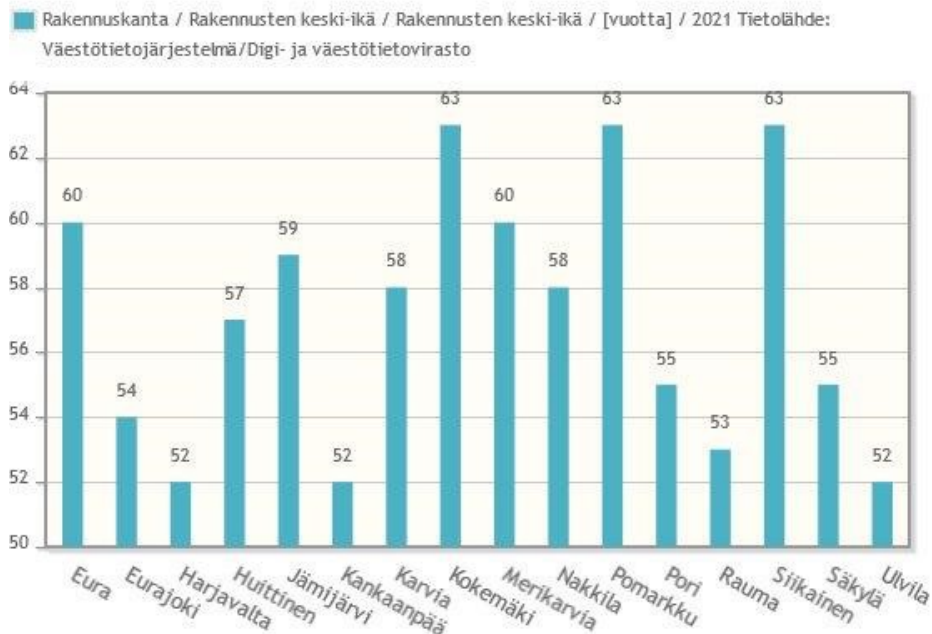
Kunnianhimoista uudempaa arkkitehtuuria on Rauman ja Kankaanpään keskustoissa. Satakunnassa on myös modernin arkkitehtuurin merkkiteoksia kuten Alvar Aallon suunnittelema Villa Mairea ja Kauttuan Terassitalo sekä Arkkitehtitoimisto Nurmela-Raimoranta-Tasan suunnittelema kauppakeskus BePOP Porissa.

¹¹ [Satakuntaliitto, alueiden käyttö](#)

Maakunnan modernin arkkitehtuurin parhaimmistaon kuuluvat myös Satakunnan kaksi varuskunta- aluetta, Kankaanpään Niinisalo ja Säskylän Huovirinne, jotka molemmat on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäviksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi.

Kuva 9 Satakunnan rakennuskanta on iältään keskimäärin Suomen vanhinta. Lähde: Liiteri-tietopalvelu. ¹²

Kuva 10 Rakennusten keskimääräinen ikä Satakunnan kunnissa. Lähde: Liiteri-tietopalvelu.

¹² [Liiteri-tietopalvelu](#)

6.2 Selkämeren rannikko¹³

Merelliset elinkeinot ovat jättäneet jälkensä Satakunnan rannikkoseudun rakennettuun ympäristöön, jota edustavat mm. vanhat kalasatamat, kalastajatilat ja majakkayhdyskunnat. Rannikolla on myös monia perinteisen asunsa säilyttäneitä vanhoja kyliä kuten Raumalla Unajan, Voiluodon ja Anttilan kylät, Porin Ahlainen sekä Lankosken, Kööriän ja Trolssin kylät Merikarviolla. Satakunnan suurimmat kaupungit, Pori ja Rauma satamineen ja teollisuuslaitoksineen sijoittuvat nekin rannikolle.

Satakunnan saaristo muodostuu Rauman, Eurajoen, Luvian, Ahlaisten ja Merikarvian saaristoista, joissa on säilynyt lukuisia vanhoja kalastajataloja ja -torppia. Ouran sadoista luodoista ja kivikkoisista rannoista muodostuva saaristo on hyvä esimerkki maankohoamisrannikosta.

Kuva 11 Mäntyluodon majakka ja Luveeni-nosturi siirrettiin Kallontien varrelle vuonna 2020.

¹³ Seppälä, Uusi-Seppä, Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012.

Kokemäenjoen suisto, Pohjoismaiden laajin suistoalue, muodostaa yhdessä Preiviikinlahden ja Yyterinniemen kanssa maisemallisesti arvokkaan kokonaisuuden, johon sisältyy myös erittäin edustavia rakennettuja kulttuuriympäristöjä. Kokemäenjoen luodot ja Pihlavan saha asuin- ja huvila-alueineen ovat valtakunnallisestikin merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä.

Rannikon kulttuuriympäristöihin kuuluvat myös merenkulun historiasta kertovat majakkaympäristöt. Säpin saarella on säilynyt majakan lisäksi kokonainen vanha pihapiiri majakkamestarin ja majakanvartijoiden asuntoineen. Kylmäpihlajan majakka ja Santakarin pooki muodostavat Rauman ulkosaa-ristossa historiallisesti kerroksisen kokonaisuuden.

Kuva 12 Perinteisen asunsa säilyttänyt kalastajatila Porin Ahlaisten saaristossa.

6.3 Jokilaaksot¹⁴

Etelä-Satakunnan läpi virtaava Kokemäenjoki rantapeltoineen on tarjonnut otolliset olosuhteet asutukselle ja maanviljelylle jo esihistoriallisella ajalla. Joen varteen alkoi pronssikauden kuluessa muodostua asuinpaikkoja, jotka

¹⁴ Seppälä, Uusi-Seppä, Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012.

ovat myöhemmin kasvaneet kyliksi ja kaupungeiksi. Ala-Satakunnan maisemalle ovat tyypillisiä poikkeuksellisen laaja-alaiset, yhtenäiset viljelyaukeat edustavine talonpoikaistaloineen.

Kuva 13 Maatilan pihapiiri Punkalaitumenjoen varrella Huittisissa.

Joki on tarjonnut otolliset olosuhteet maanviljelyksen ohella myös teollistumiselle. Ensin jokivarteen tulivat myllyt ja sahat, 1800-luvun lopulla aloittivat toimintansa suuret tekstiili- ja puuteollisuuslaitokset. Kokemäenjoen varrelta vanhat vesimyllyt ovat hävinneet, mutta merkittäviä myllyrakennuksia on säilynyt mm. Eurajoen, Kauvatsanjoen, Joutsijoen ja Kaasmarrunjoen varrella.

Kuva 14 Panelian rivimylly on harvinainen lajinsa edustaja.

1900-luvulla joki padottiin energiatuotannon tarpeisiin, kun Harjavaltaan rakennettiin Erik Bryggmanin suunnittelema vesivoimalaitos 1930-luvulla ja Kokemäelle Kolsin voimalaitos 1940-luvulla.

Satakunnan pohjoisosissa laajat peltoalueet väistyvät ja tilalle tulevat metsät, järvet ja suot. Viljelyalueet sijoittuvat usein vesistöjen äärelle kuten Karvianjokivarteen. Alueelle ovat tyypillisiä pienet peltokuviot, joiden maasto on aaltoilevaa ja kumpuista, poiketen Etelä-Satakunnan tasaisista ja laajoista peltoaukeista.

Kuva 15 Erik Bryggmanin suunnittelema Harjavalan vesivoimalaitos on valmistunut 1930-luvulla.

6.4 Historialliset kaupungit¹⁵

Satakunnan ensimmäinen kaupunki oli Ulvila, joka perustettiin vuonna 1365. Ulvila menetti kuitenkin kaupunkioikeutensa maankohoamisen ja merenrannan loitonemisen myötä vuonna 1558 perustetulle Porille. Rauman

¹⁵ Nummelin, Uusi-Seppä, Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012.

kaupunki perustettiin vuonna 1442. Vuonna 1991 Unescon maailmanperintökohteeksi nimetty Vanha Rauma on Suomen laajin suurilta kaupunkipailoilta säästynyt puukaupunkialue. Sen nykyinen rakennuskanta on etupäässä 1800-luvulta, mutta alueen asemakaavassa on edelleen nähtävissä keskiaikaisen kaupungin piirteitä. Vanhan Rauman ominaispiirteisiin kuuluu lisäksi elinvoimainen kaupunkiyhdyskunta asuntoineen, liikkeineen ja palveluineen.

Kuva 16 Vanhassa Raumassa on säilynyt osin keskiaikainen kaupunkirakenne.

Porissa on säilynyt useita yhtenäisiä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun puukaupunkialueita kuten V, VI ja VIII kaupunginosa. Tuhoisa kaupunkipalo hävitti vuonna 1852 valtaosan kaupungin rakennuksista. Vain V kaupunginosa säästy palolta lähes kokonaan ja sen lisäksi Kokemäenjoen Etelärannan alueella on muutama ennen paloa rakennettu kivitilo. Palon jälkeen jälleerakennetut Porin rantakorttelit muodostavat yhden edustavimmista vanhoista kivikaupunginosista maassamme. Kaupungin porvariston rakennuttama, pääosin uusrenessanssia edustava kaupunginosa on säilynyt katunäkymiltään yhtenäisenä. Alueella myös useimmat pihat ovat säilyttäneet perinteisen asunsa portteineen ja makasiineineen.

Kuva 17 Vuonna 1841 valmistuneen Porin raatihuoneen on suunnitellut C. L. Engel.

6.5 Kirkot ja kirkonkylät ¹⁶

Satakunnan vanhinta rakennuskantaa edustavat keskiajalta peräisin olevat kivikirkot Huittisissa, Ulvilassa ja Raumalla. Vanhin puukirkko on 1731 rakennettu Irjanteen kirkko.

1770-luvulla rakennettu Kustaa III:n kirkko Kokemäellä on maakunnan ainoa 1700-luvun kivikirkko. Edustavia 1700-luvun puukirkkoja on mm. Euran Honkilahdella ja Hinnerjoella, Karviassa, Porin Ahlaisissa ja Säkössä. Köyliön kirkko on esimerkki 1700-luvun ristikirkoista, jonka nykyinen ulkoasu on kuitenkin 1800-luvun lopulta.

Eurajoen ja Kankaanpään kirkot ovat Satakunnassa harvinaisia, 1830-luvun empirekauden kirkkoja. 1800-luvun lopun kertaustyyliä puolestaan edustavat Siikaisten ja Merikarvian kirkot sekä Kokemäen Kouvatsan ja Keski-Porin kirkot. Luvialla on 1900-luvun alun kansallisromantiikkaa edustava kivikirkko.

Erkki Huttusen suunnittelema Nakkilan funktionalistinen kirkko kuuluu modernismin merkkiteoksiin ja Pekka Pitkäsen suunnittelema Harjavallan kirkko 1980-luvulta edustaa maakunnan uusinta kirkkoarkkitehtuuria.

Kirkkojen ympärille on muodostunut kirkonkylä asuin- ja liikerakennuksineen. Monet kirkonkylät ovat menettäneet perinteisen ilmeensä keskustojen kehittymisen myötä, mutta muutamissa kirkonkylissä kuten Porin Ahlaisissa, Pomarkussa ja Euran Paneliassa on vielä nähtävissä vanha kirkonkylärakenne ja perinteistä rakennuskantaa.

Ahlaisten kirkonkylä on rakentunut pitkän kylänraitin ympärille, jonka varrelle vanhat maatilat sijoittuvat ja Pomarkun keskusta on yksi parhaiten säilyneitä vanhoja maaseututaajamia maassamme. Eurassa Panelian tiivis kylä muodostuu monista 1900-luvun alkupuolen pienteollisuus- ja liikerakennuksista ja joen rannan pienimuotoisesta asutuksesta. Hinnerjoen kirkonkylällä on säilynyt monikerroksinen rakennuskanta, johon kuuluu myös jälleenrakennuskauden voimakkaan kasvun ajan liikerakennuksia.

¹⁶ Nummelin, Uusi-Seppä, Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012.

Kuva 18 Ahlaisten kirkko on osa valtakunnallisesti arvokasta maisema-alueetta ja rakennettua kulttuuriympäristöä.

Kuva 19 Euran Panelian kirkonkylässä vanhat liikerakennukset muodostavat edustavan kokonaisuuden.

Kuva 20 Kokemäen kirkko on harvinainen 1700-luvun kivistä kirkko. 1800-luvulla kirkkojen viereen alettiin rakentaa pitäjänmakasiineja turvaamaan siemenviljan säilyminen. Makasiineihin rakennettiin seinät kivistä tai kaksinkertaisesta hirrestä, jotta vilja olisi turvassa varkailta.

6.6 Kartanot ja talonpoikaistalot, maaseudun kulttuurimaisema¹⁷

Kokemäenjokilaaksossa asutus ja peltoviljely ovat jatkuneet katkeamattomana pronssikaudelta nykyaikaan. Keskiajalla hyvien viljelyalueiden lähelle alkoi muodostua ryhmä- ja rivikyliä, joiden ympärillä sijaitsivat sarkajakoiset pellot. 1700-luvulla isojako hajotti etenkin suurempia ryhmäkyliä, mutta esimerkiksi Ulvilan Suosmeri, Merikarvian Alakylä, Euran Korvenkylä ja Luvian Lemlahti ovat säilyneet jakamattomina.

Isojaossa kunkin talon pellot koottiin yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi ja talot siirrettiin peltojen yhteyteen erilleen kylistä. Suuren peltoaukean laidalla sijaitseva talonpoikaistalo pihapiireineen on tyypillinen näky Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemassa. Tilojen torpparit ja osa mäkitupalaisista asui yleensä kylien ulkopuolella. Haja-asutusalueilla sijaitseviin pieniin torppiin ja

¹⁷ Nummelin, Uusi-Seppä, Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012.

mäkitupiin on kohdistunut paljon muutoksia ja ne ovat harvinaistuneet. Hyvin säilyneitä mäkitupalaisten asuinalueita ovat esimerkiksi Ahlaisten kirkonkylän kupeessa oleva Rantakaupunki ja Orjapaadenmäki Kokemäellä.

Kuva 21 Kokemäen Orjapaadenmäellä on vanha mäkitupalaisten asuinalue.

Kuva 22 Merikarvian kylässä on säilynyt paljon rannikkoseudulle tyypillistä rakennusperintöä. Tämä talo on Riispyyn kylässä.

Kuva 23 Siikaisten Leväsjoella on säilynyt edustavaa maaseudun rakennuskantaa.

Suurin osa nykyisistä talonpoikaistalojen päärakennuksista on peräisin 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Satakuntalaisen talonpoikaistalon pihapiiriin kuuluu usein myös toinen asuinrakennus, salirivi tai pakari, ja joukko tuotantorakennuksia. Vanhimpia rakennuksia ovat yleensä aitat, joita on säilynyt jonkin verran 1700-luvulta ja 1800-luvun alusta.

Kivinavetoita ja -makasiineja rakennettiin 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Riihet ovat nykyään harvinaisia ja ennen yleisiä tuulimyllyjä on enää muutamia. Säskylän Vuorenmaan mamsellimylly on rakennettu 1890-luvulla ja siirretty nykyiselle paikalleen 1924. Karviassa sijaitseva Niemenmaan, 1850-luvulla rakennettu, harakkamylly on Satakunnassa harvinainen lajinsa edustaja.

Kuva 24 Niemenmaan harakkamyly Karviassa vuonna 2012.

Vauraiden talonpoikaistilojen lisäksi Satakunnassa on useita vanhoja kartanoita ja rustholleja, joiden komeat päärakennukset talousrakennuksineen ja puistoineen antavat leimansa maisemalle. Historialtaan vanhimpia kartanoita ovat Köyliönkartano, Kokemäenkartano, Nakkilan Anola ja Ulvilan Sunniemi. Maakunnan edustavimpiin kartanoihin kuuluvat myös Kellahden Säteri ja Rustholli Porissa ja Vaaniin kartano Eurassa. C. L. Engelin 1830-luvulla suunnittelema Vuojoen kartano Eurajoella on yksi aikakautensa merkittävimpiä kartanorakennuksia Suomessa.

Edustavaa, vanhaa rakennuskantaa on myös mm. Kokemäen Vuolteen kartanossa, Huittisten Kivirannan ja Takkulan kartanoissa, Nakkilan Villilän kartanossa sekä Ulvilan Saaren kartanossa ja Isokartanossa.

Kuva 25 Vuolteen kartanon päärakennus on rakennettu 1920-luvulla.

Kuva 26 Vaaniin kartanon rakennuksia Eurassa.

6.7 Teollisuusympäristöt ja tekninen infrastruktuuri¹⁸

Satakuntalaisten teollisuusympäristöjen vanhinta ja arvostetuinta kerrostumaa edustavat vanhat ruukit ja sahat. Ulvilan Leineperin, Euran Kauttuan ja Noormarkun ruukkimiljööt ovat valtakunnallisesti merkittäviä. Sahateollisuuden edustavia esimerkkejä ovat mm. sahateollisuuden huomattavimpiin muistomerkkeihin lukeutuva Noormarkun Makkarakosken vesisaha ja vuonna 1875 perustettu, edelleen toiminnassa oleva Pihlavan saha. Rutavan mylly- ja saha-alue Huittisten Vampulassa ja Tuiskulan mylly ja saha Köyliössä ovat maisemallisesti merkittäviä kokonaisuuksia.

Kuva 27 Leineperin ruukin aluetta Ulvilan Kullaalla.

¹⁸ Nummelin, Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012.

Kuva 28 Pihlavan perinteikäs saha on edelleen toiminnassa.

Osuusmeijeri oli monen maaseututaajaman ensimmäinen teollisuuslaitos. Hienoimpia esimerkkejä Satakunnan meijeriarkkitehtuurista ovat Euran Panelian jugend-henkinen meijeri vuodelta 1908 ja Huittisten vuonna 1922 valmistunut klassistinen tuotantolaitos. Vuonna 1938 perustettu Valtion viljavarasto Kokemäen Ristellä korkeine siiloineen on historiallisesti merkittävä maamerkki. Arkkitehti Erkki Huttusen 1930–31 suunnittelema Osuuskaupan varasto- ja tehdasrakennus Raumalla on nimetty modernismin merkkiteosten joukkoon.

Maakunnan arvokkaista 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suurista teollisuusympäristöistä Porin Puuvillan alue ja Suomisen entinen nahkatehdas Nakkilassa ovat valtakunnallisesti merkittäviä. Friitalan nahkatehdas Ulvilassa ja Satanahka Oy:n tehdas Euran Kiukaisissa ovat maakunnallisesti merkittäviä teollisuusympäristöjä. Historiallisesti kerroksellista teollista rakennusperintöä on myös edelleen toimivilla tehdasalueilla Porin Aittalu-

dossa ja Metallinkylässä entisellä Outokummun alueella. Maakunnan moderniin teollisuusperintöön kuuluu 1970-luvun alussa rakennettu Reima Oy:n tuotantolaitos Kankaanpäässä.

Kuva 29 Osuuskaupan funktionalistinen varasto- ja tehdasrakennus Raumalla.

Kuva 30 J. W. Suomisen entisen nahkatehtaan rakennuksia Nakkilassa.

Kuva 31 Porin Puuvilla on maisemallisesti ja arkkitehtuuriltaan yksi huomattavimpia teollisuuslaitoksia maassamme.

Vanhoihin teollisuusympäristöihin kuuluu oleellisena osana myös asuinalue tehtaan työvälle. Teollisuuden asuinalueita leimaa selvä hierarkia: johtajistolle on tehty isoja edustustaloja, keskiportaan johtajille pienempiä ja työvällä esimerkiksi pari- ja rivitaloja. Hyvä esimerkki teollisuuden asuinalueesta on Rauma-Repolan asuinalueet Raumalla. Valitettavasti asuinalueet ovat monin paikoin jääneet tyhjilleen ja joutuneet uhanalaisiksi. Tällainen uhanalainen arvoalue on mm. Outokummun ja Kemiran asuinalue Harjavallassa.

Kuva 32 Pihlavan sahan vieressä on työntekijöiden asuinalueita.

Kuva 33 Entisen Rauma-Repolan asuinluetta Raumalla.

Tekniseen infrastruktuuriin kuuluvat muun muassa vesihuoltopalvelut, energiahuolto ja liikenneverkot satamiseen ja lentokenttineen.¹⁹

Jokien valjastaminen sähköntuotantoon on luonut uudenlaisia rakennettuja ympäristöjä. Erik Bryggmanin suunnittelema Harjavallan voimalaitos 1930-luvulta ja Paneliankosken 1920-luvun voimalaitos ovat valtakunnallisesti merkittäviä. Kolsin vesivoimalaitos on maakunnallisesti merkittävä.

Vesihuollon kehittämiseen vaikuttivat sekä juomaveden laatu että riittävän sammutusveden turvaaminen tulipalon sattuessa. Satakunnan vanhin säilynyt vesilaitos on Rauman, vuonna 1934 valmistunut, tyyliiltään 1920-luvun klassismia edustava vesilaitos.

Vesitornit ovat vesihuoltoon liittyvistä rakenteista maisemallisesti merkittävimpiä. Eniten vesitorneja rakennettiin 1960- ja 70-luvuilla osana vesijohtoverkon kehittämistä. Vesitornit kuvastavat oman aikansa rakennustyyliä ja -menetelmiä. Porin kaupunkikuvaan kiinteästi kuuluva, arkkitehti Bertel Strömmerin suunnittelema tiilinen vesitorni valmistui vuonna 1935. Rauman vanhan vesitornin ympärille rakennettiin uusi, Bertel Saarnion suunnittelema suurempi vesitorni vuonna 1964.

Kuva 34 Rauman vanha vesilaitos on maakunnan vanhin jäljellä oleva vesilaitos.

¹⁹ [Museovirasto, Rakennettu hyvinvointi](#)

Kuva 35 Rauman vesitorni on rakennettu vanhan vesitornin ympärille uudelleen 1960-luvulla.

6.8 Varuskunnat ²⁰

Itsenäisen Suomen puolustusvoimia alettiin rakentaa ensimmäisen maailmansodan jälkeen ja Puolustusministeriön teknillisen osaston rakennustoimisto oli 1930-luvulla maamme suurimpia suunnittelutoimistoja. Suomessa puolustusvoimat suosivat 1930-luvulla rakentamisessa funktionalismia, mikä on poikkeuksellista Euroopassa.

Niinisalon kasarmialue on Suomen puolustusvoimien 1930-luvun edistyksellistä arkkitehtuuria, joka ilmentää halua rakentaa kuvaa dynaamisesta puolustuslaitoksesta ja nykyaikaisesta Suomesta. Pääsuunnittelijana on ollut arkkitehti Kalle Lehtovuori. Alueella keskeiset rakennukset ovat keskenään vastakkain sijoitetut kasarmirakennus ja ruokala. Upseerien kerrostalo, sairaala, miehistösauna ja aliupseerien pienet asuinrakennukset ovat loitomalla järven rannassa.

Varuskunnan asuntoalueella on lisäksi 1940- ja 1950-luvulla valmistuneita asuinrakennuksia mm. Susitalot, norjalaiset Selvaag-talot ja "neljäseiska".

Kuva 36 Niinisalon lamellikasarmi 1930-luvulta. Kuva: Pentti Pere

²⁰ [Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt](#), Mäkinen Anne: Sotilaiden kentät ja kasarmit -armeija rakentaa. Harri Hautajärvi, 2017: Rakennetun Suomen tarina. Rakennustieto.

Kuva 37 Niinisalon varuskunnan asuinalue on arvokas kokonaisuus, mutta valitettavasti jäänyt suurelta osin vaille käyttöä.

Toisen maailmansodan jälkeen alkoi uusien korpivaruskuntien rakentaminen. 1960-luvulta alkaen varuskuntia suunnittelivat yksityiset arkkitehtitoimistot suunnittelijoina mm. Osmo Lappo. Alueita rakennettiin työllisyystöinä. Korpivaruskunnat muodostavat merkittäviä kokonaisuuksia asuinalueineen ja varastovyöhykkeineen. Huovinrinteen varuskunta on karun modernin 1960-luvun kasarmiarkkitehtuurin korkeatasoinen edustaja. Rakennustyöt Säkylän Huovinrinteellä aloitettiin työllisyystöinä marraskuussa 1959.

Kuva 38 Huovinrinteen karua betoniarkkitehtuuria 1960-luvulta. Kuva: Pentti Pere

6.9 Vanha tieverkko ja liikenteen ympäristöt

Satakunnan halki kulkee monia vanhoja kulkuväyliä, joiden varsille on muodostunut merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä. Huovintien valtakunnallisesti merkittävä historiallinen tie oli osa keskiaikaista yleistä maantieverkkoa, joka yhdisti Varsinais-Suomen ja Satakunnan hallintokeskuksia, kaupunkeja ja kauppapaikkoja. Keskiajalla Huovintie alkoi Ulvilan kaupungista Kokemäenjoen suulta. Haistilassa tie siirtyy toiselle puolelle jokea ja seurailee pitkää harjukannasta Kokemäen ja Säkylän kautta Varsinais-Suomeen. Säkylässä Köyliönjärven itäpuolella paremmin Pyhän Henrikintienä tunnettu Huovintie on nimetty museotieksi kahdeksan kilometrin matkalta. Pyhän Henrikintie on osa keskiajalta periytyvää pyhiinvaellusreittiä.

Toinen valtakunnallisesti merkittävä keskiaikainen tielinjaus Satakunnassa on Hämeenkaan-Kyrönkankaantie, joka on yksi Suomen keskiaikaisista pääteistä ja ainoa kesäaikaan kuljettavissa ollut reitti Satakunnasta ja Hämeestä Pohjanmaalle. Tampereelta tuleva tielinjaus kulkee Satakunnassa Jämijärven, Kankaanpään ja Karvian kautta Pohjanmaalle. 30-vuotisen sodan aikana tien varrelle perustettiin pieni linnake Karvianjoen varteen. Kyrön Skanssi toimi vuosina 1635–1659, joskin oli miehitetty yhteensä vain seitsemän vuotta.

Satakunnan rannikolla keskiaikaisperäinen rantatie yhdisti aikanaan toisiinsa Turun ja Korsholman linnahallinnon. Postitienä rantatie toimi vuodesta 1676 lähtien. Satakunnassa tie kulkee Rauman Vermuntilan ja Unajan kautta Eurajoen Irjanteelle. Irjanteelta tie jatkuu Nakkilaan, jossa se yhtyy Huovintiehen. Ulvilan ja Korsholman välillä tie kulkee Ulvilasta Sunniemen, Söörmarkun ja Noormarkun kautta Ahlasiin ja Merikarvialle ja edelleen rannikkoa myötäillen Pohjanmaalle. Rantatien linjaus on säilynyt hyvin näihin päiviin asti, koska se jäi varhain valtaliikenteen ulkopuolelle.

Kuva 39 Kyrönkankaantie Kankaanpäässä periytyy keskiajalta.

Liikenne on synnyttänyt monimuotoista rakennettua ympäristöä. Jokien hallomassa maakunnassa on monia rakennushistoriallisesti arvokkaita siltoja eri aikakausilta. Näistä vanhin on tiettävästi Panelian kaksiaukkoinen kivisilta 1830-luvulta. Muita hyvin säilyneitä kivihoivisiltoja ovat mm. 1880-luvulla rakennetut Eurajoen Lapinjoen kolmiaukkoinen museosilta ja Merikarvian Lankosken kaksiaukkoinen kivisilta. Kokemäen vuonna 1918 rakennettu museosilta on yksi varhaisimmista teräsbetonirakenteisista maantiesilloista ja Porin vuonna 1926 valmistunut teräksinen kaideansasilta on ensimmäinen lajissaan Suomessa.

Kuva 40 Euran Panelian kivisilta 1830-luvulta on tiettävästi maakunnan vanhin.

Kuva 41 Rautatiesilta Kankaanpään Veneskoskella.

Satakunnan rannikkoseudulla on merkittävää merenkulun rakennusperintöä, kuten 1860-luvulla rakennettu Santakarin pooki, 1870-luvulla rakennettu Säpin majakka asuinrakennuksineen ja Kallon majakka 1880-luvulta. Uudempaa merenkulun rakennuskantaa on Rauman Kylmäpihlajassa ja Merikarvian Ourassa.

Kuva 42 Säpin saarella on säilynyt majakkamiljöön asuinrakennuksineen.

Rautatie toi tullessaan tyyppiirustusten mukaan rakennetut asemamiljööt asuinrakennuksineen, makasiineineen ja vesitorneineen. 1890-luvulla valmistuivat sekä Porin että Rauman radat, joiden varrella on useita maakunnallisesti merkittäviä asemarakennuksia. Edustavin esimerkki asema-alueista on 1800–1900-lukujen vaihteessa rakennettu Peipohjan asema-alue, joka on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Porissa on vanhan rautatieaseman lisäksi vuonna 1937 valmistunut funktionalistinen asemarakennus.

Porin 1950-luvulla rakennettu linja-autoasema on myös edustava esimerkki oman aikakautensa rakentamistyylistä.

Kuva 43 Peipohjan asema-alue Kokemäellä on valtakunnallisesti merkittävä.

Kuva 44 Arkkitehti Teuvo Peltolan suunnittelema Porin linja-autoasema on valmistunut vuonna 1955.

6.10 Kaupunkisuunnittelu, jälleenrakennuskausi ja modernismi ²¹

Jälleenrakennuskaudella tarkoitetaan Toisen maailmansodan jälkeistä jälleenrakennusprosessia, jota pidetään ns. perinteisen ja modernin rakentamistavan jakolinjana. Rakennetun kulttuuriympäristön inventoinnit jättivät pitkään sotien jälkeisen rakennuskannan kokonaan huomioimatta, mutta nyt modernin kulttuuriperinnön arvot on jo tiedostettu. Museoviraston vuonna 2010 käynnistämässä valtakunnallisessa Rakennettu hyvinvointi – hankkeessa on kiinnitetty huomiota Toisen maailmansodan jälkeisen kulttuuriympäristön arvojen tunnistamiseen ja modernin rakennusperinnön kunnossapitoon ja korjaamiseen.

Jälleenrakennuskausi tunnustetaan erityisesti rintamamiesten ja siirtolaisten asutustoiminnan synnyttämistä yhtenäisistä asuinalueista. Kaupunkien ja taajamien laiduille kaavoitettiin asuinalueita, joille talot rakennettiin tyyppi- ja piirustusten mukaan. Pihapiirit rajattiin tyyppillisesti pensasaidoilla.

Jälleenrakennuskauden asuinalueita on kaikissa kunnissa, mutta monet alueista ovat kokeneet uudis- ja täydennysrakentamisen myötä merkittäviä muutoksia. Raumalla on vanhan kaupungin lisäksi säilynyt monia yhtenäisiä sodan jälkeen rakennettuja omakotitaloalueita kuten Asevelikylä ja Paroalho. Porin Tiilinummissa on laaja Ruotsilta lahjoituksena saatujen ns. ruotsalaistalojen muodostama kokonaisuus.

Kivisten kerrostalojen ja rivitalojen rakentaminen yleistyi 1950-luvulla. Eri-tyisesti 1950-luvun lopulta lähtien kaupungeissa alkoi aravalainoitettu kerrostalorakentaminen. Edustavimpia esimerkkejä tästä on Porin Riihikedon aravatalojen alue, jonka ovat suunnitelleet arkkitehdit Jaakko Laaksovirta, Jussi Lappi-Seppälä ja Iikka Martas.

²¹ Niukko, Vuorinen, Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012.

Kuva 45 Asevelikylän rakennuksia Raumalla.

Kuva 46 Kartanonmäen jälleenrakennuskauden asuinalue Porissa.

Kuva 47 Paroalhon 1960-luvulla rakennettuja omakotitaloja Raumalla.

Kuva 48 Höylääjäkadun rivitalot edustavat tavallista laadukkaampaa 1970-luvun arkkitehtuuria Polarín asuinalueella Raumalla.

Sotien jälkeen syntyneet suuret ikäluokat täyttivät pian vanhat koulurakennukset ja 1950-luvulla rakennettiin suuri määrä uusia koulurakennuksia. Koulut on rakennettu Opetushallituksen arkkitehtien tekemien tyyppi- ja mallipiirustusten mukaan ja ne on helppo tunnistaa rapatusta ulkoasusta.

Aikakaudelle ominaisia ovat lisäksi vuonna 1944 säädetyin neuvolalain seurauksena rakennetut neuvolat ja ruotsalaisten kummikuntien avustuksella rakennetut terveystalot. 1950–60-luvuilla rakennettiin myös paljon kunnantaloja ja keskustojen liikerakennuksia kuten pankkeja.

Porin tori on hyvä esimerkki sotien jälkeisestä modernista kaupunkirakentamisesta. Toria ympäröivät monumentaaliset modernit liikerakennukset pääosin 1950–60-luvuilta.

Erityisen hyviä esimerkkejä sodanjälkeisestä kaupunkisuunnittelusta ovat Rauman yhtenäiset asuinalueet eri vuosikymmeniltä. Raumalla alueiden yhtenäisyyttä on vaalittu mm. rakentamistapaohjeilla. Kankaanpäässä arkkitehti Olli Kivisen toimiston suunnittelema rakennuskaava ja nimekkäiden arkkitehtien suunnittelemat julkiset rakennukset luovat poikkeuksellisen laadukasta kaupunkikuvaa. Kankaanpäässä on useita Kaija ja Heikki Sirenin toimiston suunnittelema julkisia rakennuksia kuten kaupungintalo, entinen seurakuntakeskus ja liikuntakeskus. Kankaanpään virastotalo ja taidekoulu ovat arkkitehtitoimisto Kouvo & Partasen suunnittelema.

Porin kaupunginarkkitehtinä vuosina 1951–1974 toimineen Olof Küttnerin virka-aika ajoittuu hyvinvointivaltion kasvuvuosiin, jolloin arkkitehdit pääsivät suunnittelemaan uudenlaisten instituutioiden vaatimia rakennuksia kuten kirjastoja ja museorakennuksia. Küttnerin merkittäviä töitä ovat mm. Teljän kirkko ja Sairaanhoidon oppilaitoksen asuntola, joka on yksi Porin keskeisimmistä maamerkeistä. Valitettavasti Küttnerin suunnittelema, Suomen ensimmäinen solukoulu, Herralahden koulu on jo purettu.

Modernismin aikakauden voidaan katsoa alkaneen jo 1930-luvulla, jolloin Satakuntaan rakennettiin sellaiset merkittävät arkkitehtuurin mestariteokset kuin Alvar Aallon suunnittelema Noormarkun Villa Mairea ja Kauttuan Terrassitalo, Erkki Huttusen suunnittelema Nakkilan kirkko ja Erik Bryggmanin suunnittelema Harjavallan voimalaitos.

Kuva 49 Ilvaninkadun ja Satamakadun väliset kerrostalot Raumalla muodostavat yhteisen 1950–60-lukujen rakentamista edustavan alueen.

Kuva 50 Tornelankujan rivi- ja kerrostaloaluetta Rauman kaupunginsairaalan vieressä.

Kuva 51 Porin Tiilimäellä on omaleimainen 1950-luvun asuinalue, jota ovat olleet suunnittelemassa arkkitehdit Aulis Blomstedt ja Paul Bernoulli-Vesterä. Kuva: Pentti Pere.

Kuva 52 Maaseudun keskusrakennustoimisto on suunnitellut Tupavainion yhtenäisen rivi- ja omakotialueen Kankaanpähän vuonna 1959.

Kuva 53 Porin torin ympäristön rakennuskanta on modernia. Esimerkiksi Liikekulma Antinkadun ja Gallen-Kallelankadun kulmassa on valmistunut vuonna 1960. Suunnittelijoina toimivat arkkitehdit Keijo Ström ja Olavi Tuomisto.

Kuva 54 Monumentaalisen pankkirakennuksen Porin torin laidalla on suunnitellut Tampereen kaupunginarkkitehti Bertel Strömmer vuonna 1954.

6.11 Hallintorakennukset ²²

Satakunnan vanhimpia hallintorakennuksia ovat Rauman ja Porin raatihuoneet. Rauman, barokkiajan raatihuonetyyppiä edustava raatihuone valmistui vuonna 1776. Maan komeimpiin lukeutuva, arkkitehti Carl Ludvig Engelin suunnittelema empiretyylinen Porin raatihuone rakennettiin vuosina 1839–41.

Porin nykyinen kaupungintalo valmistui alun perin vuonna 1895 apteekkari Robert Junneliuksen ja johtaja Hugo Rosenlewin yksityispalatsiksi. Rauman vanha kaupungintalo on entinen VPK:n talo, joka on valmistunut vuonna 1902.

Maaseudulle kunnantaloja alettiin rakentaa vähitellen 1800–1900-lukujen vaihteessa, mutta nykyiset kunnantalot on pääosin rakennettu toisen maailmansodan jälkeen. Maakunnallisesti merkittäviä, modernia arkkitehtuuria edustavia kunnan- ja kaupungintaloja ovat mm. vuonna 1959 valmistunut Harjavallan kaupungintalo, jonka on suunnitellut arkkitehtitoimisto Lappi-Seppälä & Martas, Kaija ja Heikki Sirenin suunnittelema Kankaanpään kaupungintalo vuodelta 1967, arkkitehti Veijo Martikaisen suunnittelema Ulvilan kaupungintalo vuodelta 1967 (1992), arkkitehti Kristiina Strömmerin suunnittelema Karvian kunnantalo vuodelta 1974 ja arkkitehtitoimisto S. Juolan suunnittelema Huittisten kaupungintalo vuodelta 1982.

Valtion virastotalot ovat tunnusomainen osa hyvinvointivaltion rakennuskantaa. Pienillä paikkakunnilla valtionhallintoa edustivat ennen 1950-lukua lähinnä posti- ja poliisiviranomaiset. Hyvinvointivaltiokehitys toi näiden rinnalle verotoimistot ja työvoimatoimistot. Eri virastot pyrittiin keskittämään valtion virastotaloihin, joita rakennettiin erityisesti 1950-luvulta 1970-luvulle. Satakunnasta voidaan mainita erityisesti arkkitehtien Olli-Pekka Jokela ja Pentti Kareoja suunnittelema Rauman virastotalo, joka valmistui arkkitehtikilpailun tuloksena 1992.

²² [Museovirasto, Valtiolle rakennettu](#) ja [Museovirasto, Valtion virastotalo hyvinvointivaltion tunnusrakennus. Avaa pdf-tiedosto tästä linkistä.](#)

Kuva 55 Porin kaupungintalo, Junneliuksen palatsi, on rakennettu alun perin asunnoksi vuonna 1895. Kolmikerroksisen kivitallon suunnitteli arkkitehti August Krook firenzeläisen renessanssipalatsin muotoon.

Kuva 56 Rauman kaupungintalon laajennusosan ovat suunnitelleet arkkitehdit Eric Adlercreutz ja Hasse Hägerström vuonna 1992.

Kuva 57 Vuonna 1959 valmistuneen Harjavalan kaupungintalon on suunnitellut arkkitehtitoimisto Lappi-Seppälä & Martas.

Kuva 58 Arkkitehtitoimisto S. Juolan suunnittelema Huittisten kaupungintalo vuodelta 1982.

Kuva 59 Vanha valtion virastotalo Kokemäellä edustaa 1950-luvun virastotaloarkkitehtuuria.

Kuva 60 Rauman virastotalo on valmistunut vuonna 1992.

6.12 Kaupalliset keskukset ja liikerakentaminen ²³

Toisen maailmansodan jälkeen alettiin rakentaa uudenlaisia liikerakennuksia, mikä muutti monen kirkonkylän keskustan peruuttamattomasti. Uusissa liikerakennuksissa mittakaava poikkesi merkittävästi vanhoista kivijalkakaupoista, jotka muistuttivat enemmän perinteisiä asuinrakennuksia. Modernin liikerakentamisen arvostus on vielä valitettavan heikkoa eikä alkuperäistä arkkitehtuuria juuri säästetä muutostöissä. Arkkitehti Pentti Aholan suunnittelema Harjavallan liikekeskus on parhaiten säilyneitä 1960-luvun liikerakentamisen edustajia Satakunnassa, mutta kaavamuutoksen myötä sekin tulee häviämään kaupunkikuvasta.

Kuva 61 Harjavallan liikekeskus on hiljentynyt ja rakennukset tulevat väistymään kerrostalojen tieltä.

Vuonna 1972 valmistunut 7-kerroksinen liike- ja toimistorakennus Teljäntori on Porin ensimmäinen, ja yksi Suomen vanhimmista kauppakeskuksista, joka on edelleen oman aikansa arkkitehtuurin laadukas ja tunnistettava

²³ Vuorinen, Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012.

edustaja. Myös arkkitehti Olli Steenin 1970-luvun alussa suunnittelema Antinasu & Ratsula on hyvä esimerkki liikerakennuksesta, jossa arkkitehtuurin ominaispiirteet on säilytetty uudistuksista huolimatta.

Arkkitehtitoimisto Söderlund & Valovirran suunnittelema Yyterin hotelli valmistui arkkitehtuurikilpailun tuloksena vuonna 1974. Melko kapean, betoni-pilareille rakennetun hotelliosan ilme on voimakkaasti horisontaalinen, mitä nauhaikkunat korostavat. Hotellin keskiosaa on korotettu vuonna 2019 kahdella kerroksella, mikä on muuttanut rakennuksen selkeän vaakasuuntaista ilmettä.

Porin Seudun Osuuspankin vuonna 1984 järjestämän suunnittelukilpailun pääkonttori- ja kauppakeskusrakennuksesta voitti Arkkitehtitoimisto Nurmela-Raimoranta-Tasa Oy. Kauppakeskus BePOP valmistui vuonna 1989. 1980-luvun nousukautta ilmentävä kokonaistaideteos on yksi aikakautensa merkittävimmistä kaupallisen arkkitehtuurin edustajista Suomessa ja se on nimetty modernin arkkitehtuurin merkkiteokseksi.

Kuva 62 Arkkitehti Olli Steenin vuonna 1971 suunnittelema Ratsulan tavaratalo sijaitsee Antintalon ja Itäpuiston kulmassa.

Kuva 63 Kauppakeskus BePOP on 1980-luvun nousukauden postmodernia arkkitehtuuria ilmentävä kokonaistaideteos.

6.13 Opetusrakennukset²⁴

Ensimmäiset koulurakennukset 1870-luvulla rakennettiin paikallisin voimin. Satakunnan vanhimpia säilyneitä koulutaloja ovat Kokemäen Tulkkilan ja Köyliön Yttilän kansakoulut sekä Antti Ahlströmin lahjoitusvaroin rakennettu Siikaisten kansakoulu 1870-luvulta. 1890-luvulta lähtien koulut rakennettiin useimmiten kouluhallituksen mallipiirustusten mukaan.

Kokemäen vanha yhteiskoulu on vanhimpia maaseudun oppikouluja, joka aloitti toimintansa vuonna 1907. Rakennus sai nykyasunsa vuonna 1919, jolloin sitä laajennettiin Onni von Zansenin piirustusten mukaan.

Ammatillisista oppilaitoksista on syytä mainita Kokemäen maatalousoppilaitoksen klassistinen päärakennus vuodelta 1925, joka on Jussi Paatelan suunnittelema. Katri Janssonin suunnittelema asuntola on vuodelta 1931. Kankaanpään opiston klassistisen päärakennuksen on suunnitellut Elias Paalanen vuonna 1928. Jugendhenkinen asuntolarakennus on vuodelta 1914.

Kuva 64 Kankaanpään opiston vanha päärakennus vuodelta 1928.

²⁴ Nummelin, Uusi-Seppä, Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna, 2012.

Toisen maailmansodan jälkeen suurten ikäluokkien tullessa kouluikään, rakennettiin Suomessa ennen näkemätön määrä kouluja. Satakunnassa maakunnallisesti merkittäviä 1950-luvun koulurakennuksia ovat mm. Harjavalan koulukeskus sekä Euran, Huittisten ja Kokemäen Tulkkilan 1950-luvulla rakennetut kansakoulut. Koulujen yhteyteen rakennettiin usein myös opettajien asuinrakennus, hyvänä esimerkkinä mm. Porin Enäjärven koulu ja opettajien asuinrakennus, jotka valmistuivat arkkitehti Henno Kamppurin suunnittelemina vuonna 1953. Myös Nakkilan kirkonkylän koulun vieressä on opettajien rivitalo. Valitettavasti laadukkaasti rakennettuja 1950-luvun kivikouluja on viime vuosina alettu purkaa kiihtyvällä vauhdilla, ja ennen niin yleinen ja taajamille leimallinen rakennustyyppi on käymässä harvinaiseksi.

Valtakunnallisesti merkittävä Rauman seminaari puutarhoineen muodostaa historiallisesti monikerroksisen kokonaisuuden, jossa on edustavia rakennuksia 1890-luvulta 2020-luvulle. Vuonna 2020 alueelle valmistui Suomen ensimmäinen harjoittelupäiväkoti Pikkunorssi. Kaarevaan muotoon maisemaan sovitettun puurakennuksen ovat suunnitelleet raumalaiset arkkitehdit Jukka Koivula ja Timo Tuomola.

Porin Riihikedon alueella on poikkeuksellisen laaja ja arkkitehtuuriltaan korkeatasoinen koulualue. Alueen vanhin rakennus on 1912 valmistunut monumentaalinen Cygnaeuksen kansakoulu. Sen vieressä nykyisin Steinerkoulun käytössä oleva Karhulinna on rakennettu Porin suojeluskuntataloksi vuonna 1928. Riihikedon 1930-luvun kouluja ovat funkistyylliset Porin suomalainen yhteislyseo sekä entinen Tyttöjen ammattikoulu. Tyttöjen ammattikoulun viereen on 1950-luvulla rakennettu laaja Poikien ammattikoulu. Jälleenrakennuskauden kouluarkkitehtuuria edustaa myös Luvianpuistokadun ja Äestäjänkadun risteyksessä oleva, Arkkitehtitoimisto Hytönen & Luukkosen suunnittelema ja vuonna 1959 valmistunut Porin kauppaoppilaitos.

Kuva 65 Porin Cygnaeuksen kansakoulu on valmistunut 1912.

Kuva 66 Carolus Lindbergin 1947 suunnittelema Harjavallan koulu on erittäin edustava esimerkki aikakauden koulurakentamisesta.

Yksi sotien jälkeisen hyvinvointi-Suomen uusista rakennustyypeistä oli lasten päiväkotito, joka näytti mahdollistavan uusien arkkitehtuuri-ideaalien kokeilemisen. Satakunnassa päiväkotirakentamisen edustavimpia esimerkkejä

ovat 1980-luvulla rakennetut Raili ja Reima Pietilän suunnittelema päiväkoti Taikurinhattu Porissa sekä Timo Airaksen ja Kari Järvisen suunnittelema Länsi-Säkylän päiväkoti Onnimanni. Molemmissa päiväkodeissa tavoiteltiin inhimillistä lapsen mittakaavaa. Taikurinhatussa pyrittiin uuteen toiminnalliseen ratkaisuun kytkemällä vanhainkoti Himmeli samaan kokonaisuuteen.

Kuva 67 Länsi-Säkylän entinen päiväkoti Onnimanni ei valitettavasti ole enää alkuperäisessä käytössään.

Kuva 68 Raili ja Reima Pietilän suunnittelema päiväkoti Taikurinhattu Porissa. Kuva: Pentti Pere.

6.14 Terveysthuolto

Sairaaloita alettiin rakentaa 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Porin kaupunginsairaalan vanha osa valmistui 1895. Paviljonkijärjestelmään perustuvan rakennuksen suunnitteli arkkitehti J.E. Stenberg.

Porin yleinen sairaala vuodelta 1938 muutettiin keskussairaalaksi lakimuuksella vuonna 1965. Satakunnan keskussairaalan vanha osa on rakennettu 1930-luvulla lääkintöhallituksen arkkitehti Jussi Paatelan suunnitelman mukaan. Vieressä sijaitseva Porin diakonissalaitos rakennettiin 1950-luvun alussa arkkitehtien Erkki Huttusen ja Keijo Vallin suunnitelmien mukaan.

Harjavallan sairaala on Suomen ensimmäinen kunnallinen mielisairaala, joka aloitti toimintansa vuonna 1903. Ensimmäinen sairaalarakennus valmistui samana vuonna ja sitä laajennettiin vuonna 1922. Nykyisen klassistisen ulkoasunsa sairaala sai, kun lääkintöhallitus vahvisti arkkitehti Axel Mörnen tekemät piirustukset sairaalan laajentamiseksi vuonna 1928.

Rauman kuumesairaala valmistui 1900-luvun alussa ja myöhemmin alueelle on rakennettu useita rakennuksia lisää. Muita merkittäviä terveydenhuollon rakennuksia ovat mm. 1920-luvulla keuhkotautiparantoloiksi rakennetut Euran toipilaskoti ja valtakunnallisesti merkittävä Satalinnan sairaala Harjavallassa.

Kuva 69 Onni Tarjanteen suunnittelema parantolarakennus Satalinnassa on vuodelta 1925.

Huittisten klassistinen, kolmikerroksinen, entisen kunnalliskodin päärakennus on vuodelta 1931. Rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Arttur Gauffin. Kokemäellä vuonna 1922 valmistunut Risten kunnalliskoti on sosiaalihuollon arkkitehti Axel Mörnen suunnittelema.

Terveyskeskuksia rakennettiin 1960-luvulta alkaen joka kuntaan. Kokemäen terveyskeskuksen suunnitteli arkkitehti Pekka Hakaniemi vuonna 1965. Ensimmäinen laajennusosa valmistui vuonna 1971 ja toinen 1979. Rakennus on säilyttänyt hyvin rakentamisajalle tyypilliset ominaispiirteensä.

Kuva 70 Kokemäen terveyskeskusta on rakennettu vuosina 1965, 1971 ja 1979.

1980-luvulla Poriin valmistui merkittävä modernin laitosarkkitehtuurin luomus, kun Reima ja Raili Pietilä suunnittelivat lasten päiväkoti Taikurinhatun ja vanhainkoti Himmelin muodostaman kokonaisuuden.

Kuntoutuskeskus Kankaanpää perustettiin vuonna 1991 vaikeavammaisten kuntoutukseen erikoistuneeksi kuntoutusyksiköksi. Rakennuksen suunnitteli Arkkitehtitoimisto Erkki Helamaa ja Keijo Heiskanen.

Kuva 71 Reima ja Raili Pietilän suunnittelema vanhainkoti Himmeli.

Kuva 72 Kuntoutuskeskus Kankaanpään on suunnitellut Arkkitehtitoimisto Erkki Helamaa ja Keijo Heiskanen.

6.15 Vapaa-aika, kulttuuri ja liikunta

1800-luvun lopulla Suomessa virisi vilkas yhdistyselämä, minkä seurauksena Satakuntaankin alettiin rakentaa erilaisia seurataloja. Maakunnallisesti arvokkaita työväen- ja seuraintaloja ovat mm. Nakkilan seurojentalo Karhula, Kiukaisten seurojentalo, Karvian nuorisoseuratalo Sampola sekä arkkitehti Antero Pernajan suunnittelema Luvian Tasala ja Jalmari Karhulan suunnittelema Euran pirtti. Monen seuratalon viereen on perustettu myös urheilukenttä, mikä on nyt huomioitu myös maakunnallisessa inventoinnissa.

Inventoinnissa on huomioitu myös tanssilavakulttuuri. Tanssilavoja on mm. Kankaanpään Venesjärven kylässä ja Kokemäen Pitkäjärvellä. Köyliön Lallintalo on alun perin rakennettu suojeluskuntataloksi, mutta tullut tunnetuksi erityisesti tanssiapaikkana.

Myöhemmin ajanviettopaikoiksi ovat vakiintuneet erilaiset hotelli-ravintolat, joista mainittakoon jo 1850-luvulla rakennettu Hotelli Otava. Rauman seuruone valmistui vuonna 1890 ja jugendhenkinen Mäntyluodon hotelli Porissa 1900-luvun alussa. Uudemmista hotelleista on syytä mainita Hotelli Yyteri, joka on valmistunut vuonna 1974.

Kuva 73 Arvi Leikarin piirtämä, vuonna 1918 valmistunut Kiukaisten seurojentalo.

Kuva 74 Arkkitehti Antero Pernajan suunnittelema Luvian Tasala on rakennettu 1920-luvun lopulla.

Kuva 75 Köyliön Lallintalo on vuosikymmeniä toiminnassa ollut legendaarinen tanssi-
paikka.

Kuva 76 Mäntyluodon hotelli on valmistunut vuonna 1917.

Lajissaan maamme merkittävimpiin kuuluva Porin teatteri on valmistunut 1880-luvulla ja laajennettu 1973. Elokuvateattereista maakunnallisesti merkittäviä ovat arkkitehti Jaakko Tähtisen suunnittelemat Porin Kino ja Rauman Iso-Hannu, jotka edustavat arkkitehtuuriltaan funktionalismia.

Kuva 77 Arkkitehti Jaakko Tähtisen vuonna 1940 suunnittelema funktionalistinen elokuvateatteri Iso-Hannu Raumalla.

Modernin ajan kulttuurirakennuksia ovat esimerkiksi Olaf Küttnerin suunnittelema Satakunnan Museo, joka on maamme ensimmäisiä toteutuneita moderneja museorakennuksia. Porin Kirjasto-Työväenopisto on arkkitehti Olli Steenin suunnittelema. Rauman pääkirjasto on valmistunut vuonna 2000 arkkitehtikilpailun voittaneen Arkkitehtitoimisto Lahdelma & Mahlamäki Oy:n suunnitelman mukaan.

Kuva 78 Porin kirjasto-työväenopisto on valmistunut vuonna 1976.

Porin maaumalan ja urheilupuiston on suunnitellut Olympiastadioninkin suunnitellut arkkitehti Yrjö Lindegren ja Rauman maaumalan on suunnitellut Ilmari Niemeläinen, jonka käsialaa on Hämeenlinnan Ahveniston olympiäuimala. Kankaanpään liikuntakeskus edustaa kaupungille ominaista tiiliarkkitehtuuria ja sen ovat suunnitelleet Kaija ja Heikki Siren 1970-luvulla. Vapaa-ajan vietosta kertovat myös erilaiset huvila-alueet. Pihlavan teollisuusalueen läheisyydessä on 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa muodostunut Pihlavan huvila-alue, joka on yksi maamme parhaiten säilyneitä varhaisen huvilakulttuurin edustajia. Kalifornianjuovan vanhimmat huvilat on rakennettu 1880-luvulla. Huvila-alueen ympäristössä on vuonna 1939 perustetun Porin golfkerhon golfkenttä. Pori on yksi varhaisimmista golfkaupungeista Suomessa.

Kokemäenjoen luotojen alueella Porissa on monipuolinen vapaa-ajan ympäristö. Kirjurinluoto on tärkeä virkistysalue ja kansanpuisto. Alueella on järjestetty Pori Jazz Festivaalit jo vuodesta 1966. Hevosluodon siirtolapuutarha perustettiin vuonna 1946. Tiheästi palstoitetulla yhtenäisellä alueella on lähes 100 puutarhapalstaa rakennuksineen. Omana erikoisuutenaan Porin kaupunkialueeseen liittyy Huvilajuovan laaja työväestön kesäasutus, joka on palstoitettu jo 1900-luvun ensi vuosina.

Kuva 79 Hevosluodon siirtolapuutarha on perustettu Poriin vuonna 1946.

Kuva 80 Rauman maaumitalon on suunnitellut Ilmari Niemeläinen.

7 Arvoalueet kunnittain

7.1 Euran rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Eura on maisemaltaan maaseutumaista aluetta, jossa on paljon historiallisia arvoja. Laajojen viljelyaukeiden laidoilla on edustavaa talonpoikaista rakennusperintöä. Kiukaisten, Mäkelän ja Köylypolven kylät ovat poikkeuksellisen hyvin tiiviin rakenteensa säilyttäneitä ryhmä- ja raittikyliä. Eurassa on kuntaliitosten seurauksena myös monta kirkonkylää. Hinnerjoen, Honkilahden, Kiukaisten ja Panelian kylät ovat säilyttäneet ominaispiirteensä erittäin hyvin.

Eurajoen varrella sijaitseva Kauttuan ruukki- ja paperitehdasyhdyskunta on poikkeuksellisen edustava ja rakennuskannaltaan monipuolinen ympäristö, joka on erityisen tunnettu Alvar Aallon suunnittelemissa rakennuksista.

Kauttuan terassitalo on nimetty modernismin mestariteokseksi (DOCOMOMO). Eura tunnetaan myös taiteilija Jalmari Karhulan suunnittelema Euran Pirtistä, joka sijaitsee näkyvällä paikalla Euran kirkon ympäristössä.

Kuva 81 Alvar Aallon suunnittelema terassitalo on modernismin mestariteos. Kuva: Pentti Pere, Satakunnan Museo.

Euran-Kiukaisten kulttuurimaisema on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja Eurassa on seitsemän valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Euran kirkkoympäristö
- Hinnerjoen kirkonkylä
- Kauttuan ruukki- ja paperitehdasyhdyskunta
- Köyliönjokilaakson ympäryskylät
- Lapinjokilaakson kylä- ja viljelymaisema
- Nuoranteen talot
- Panelian kylä

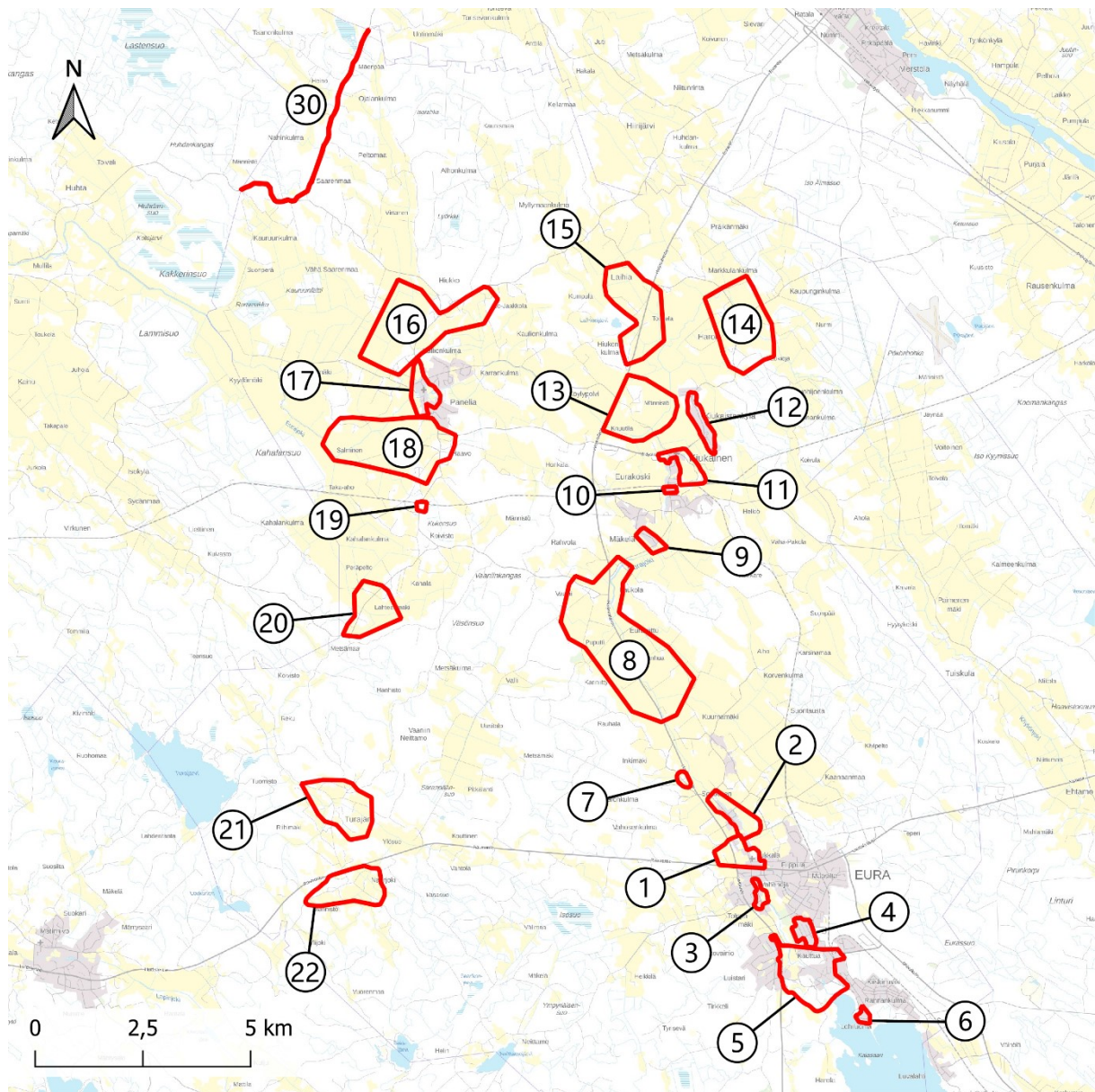
Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Eurassa on 55 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 30. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin.

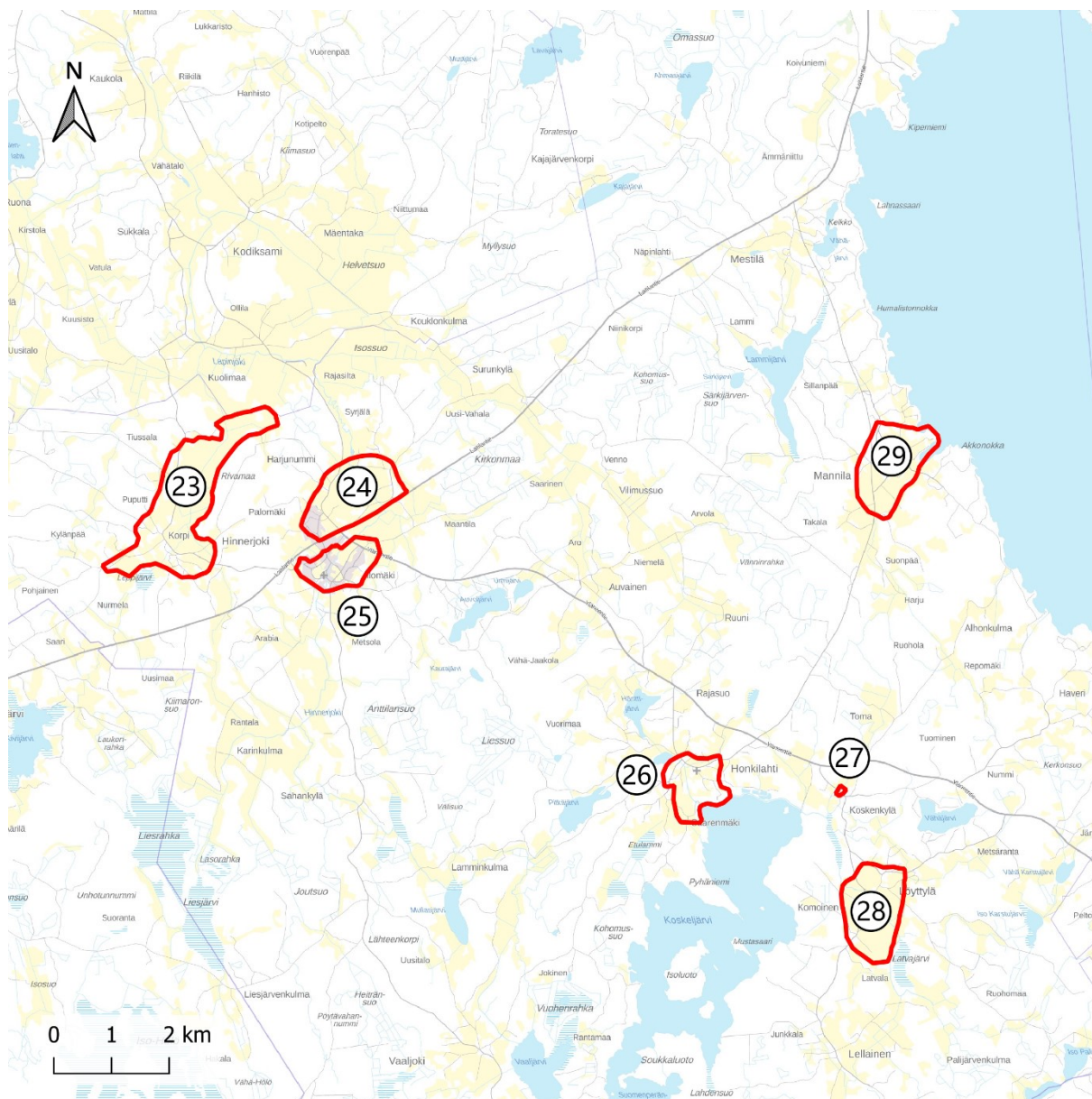
Kokonaan toisen maailmansodan jälkeen rakennettuja arvoalueita Eurassa ovat Kauttuan omakotialue ja Lohiluoman alue. Modernia rakennusperintöä nostettiin nyt aiempaa enemmän esiin aluerajausten sisällä, mutta yhtään kokonaan uutta modernin rakennusperinnön aluetta ei tehty.

Kuva 82 Lohiluoman Yli-insinöörin talo.

Kuva 83 Euran pohjoisosan arvoalueet kartalla.

Kuva 84 Euran eteläosan arvoalueet kartalla.

1. Euran kirkon ympäristö
2. Sorkkisten kylä
3. Isovahen kylä
4. Kauttuan ruukin alue
5. Kauttuan omakotialue
6. Lohiluoma
7. Isolähteenoja ja Lähteenoja
8. Vaaniin kartano ja Euraniittu
9. Mäkelän kylä
10. Kiukaisten nahkatehtaan ympäristö
11. Kiukaisten kirkon ympäristö
12. Kiukaisten kylä
13. Köylypolven kylä
14. Harolan kylä
15. Laihian kylä
16. Vähä-Saarenmaan-Hiukon kulttuurimaisema
17. Panelian kirkonkylä
18. Haavon kulttuurimaisema
19. Panelian asemanseutu
20. Kahalan kulttuurimaisema
21. Turajärven kylä
22. Naarjoen kylä
23. Korvenkylän kulttuurimaisema
24. Palomäen-Harjunummen kulttuurimaisema
25. Hinnerjoen kirkonkylä
26. Honkilahden kirkonkylä
27. Honkilahden osuusmeijeri ympäristöineen
28. Komoisten-Löytylän viljelymaisema
29. Mannilan kylä
30. Pohjanlahden rantatie, Huhta - Saarenmaa - Keisarinranta

7.2 Eurajoen rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Eurajoki on maaseutumaista rannikkoseutua, jossa on paljon merelliseen kulttuuriperintöön liittyviä arvoja. Kuntaliitoksen myötä Eurajokeen liitetty Luvian kirkonkylä on säilyttänyt vanhan kirkonkylän ominaispiirteensä kirkkoineen, kouluineen, seurataloineen ja maataloineen. Irjanteen ja Kuivalahden kylät ovat säilyttäneet tiiviin ryhmäkylärakenteensa ja Kaukomäen rivikylässä on säilynyt paljon edustavaa vanhaa rakennuskantaa. Aluetta halkoo keskiajalta periytyvä Pohjanlahden rantatie.

Rannikolla ja Luvian saaristossa on useita hyvin säilyneitä kalastajajiloja, ja Säpin majakkamiljöö on valtakunnallisesti merkittävä. Vuojoen kartano luokituu empirekauden merkittävimpiin kartanorakennuksiin. Lapijoen kolmiaukkoinen kivisilta on tiehallinnon nimeämä museosilta.

Kuva 85 Lapijoen kolmiaukkoinen museosilta.

Eurajoella on seitsemän valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Irjanteen kylä
- Luvian kirkonkylä
- Luvian saariston kalastajatilat
- Lapijoen museosilta
- Peränkylä
- Säpin majakkayhteisö ja luotsiasema
- Vuojoen kartano

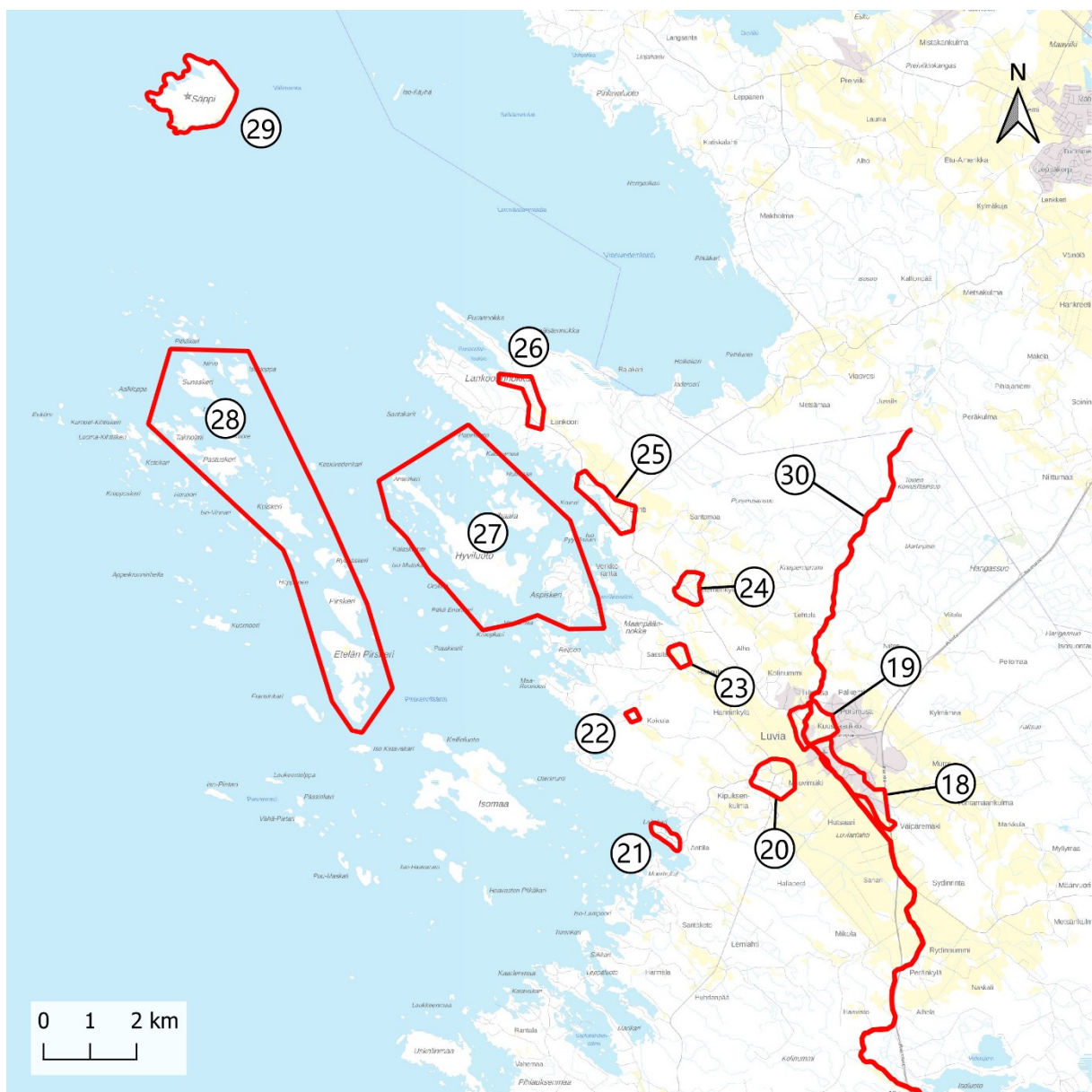
Kuva 86 Vuojoen kartano on C. L. Engelin suunnittelema.

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

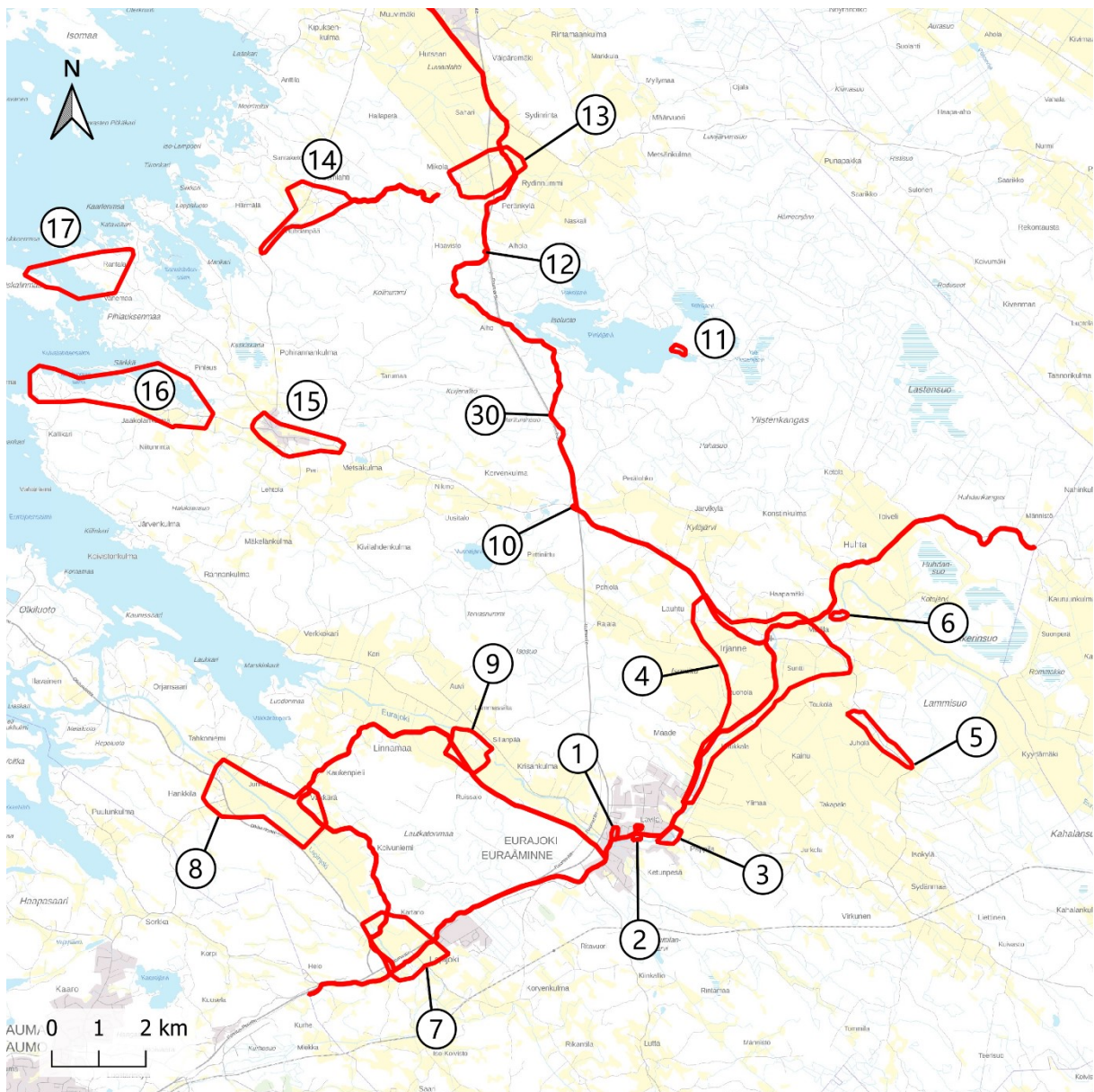
Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Eurajoella ja Luvialla on yhteensä 57 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 30. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Lapijoen kulttuurimaisema on jaettu kahteen osaan Lapijoen kyläksi ja Hankkilan kyläksi. Vuojoki-Linnamaa kult-

tuurimaisema ja Eurajoen kulttuurimaisema ovat maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, joten näillä alueilla rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueita on supistettu.

Aiemmassa luettelossa ei ollut mainittu yhtään vuoden 1945 jälkeen rakennettua kohdetta. Yhtään kokonaan uutta modernin rakennusperinnön aluetta ei nytkään muodostettu, mutta vuonna 1949 valmistunut Eurajoen kunnanlääkärin talo (Volttitalo) muodostaa arvoalueen yhdessä vanhan kunnantalon kanssa. Irjanteen kylään sisältyy vuonna 1953 valmistunut siunauskappeli.

Kuva 87 Eurajoen pohjoisosan arvoalueet kartalla (Luvia).

Kuva 88 Eurajoen eteläosan arvoalueet kartalla.

1. Eurajoen kirkko ja hautausmaa
2. Vanha kunnantalo ja lääkärintalo
3. Pappilankosken ympäristö
4. Irjanteen kylä ja kulttuurimaisema
5. Kaukomäen kylä
6. Saharinkoski
7. Lapijoen kylä
8. Hankkilan kylä
9. Vuojoen kartano
10. Etukämpä
11. Saukonpirtti
12. Peränkylän voima-asema
13. Peränkylä
14. Lemlahdenkylä
15. Kuivalahden kylä
16. Jaakolankulma
17. Pihlauksen ja Uskalinmaan kalastajatilat
18. Luvian kirkonkylä
19. Hanninkylä
20. Luodonkylä
21. Laitakari
22. Furuholmin kalastustila
23. Sassilan tila
24. Niemenkylä
25. Suntin kartanon ympäristö
26. Lankoorin torpat
27. Luvian sisäsaaristo
28. Luvian ulkosaaristo
29. Säpin majakkasaari
30. Pohjanlahden rantatie

7.3 Harjavallan rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Harjavalta on entinen maatalouspitäjä, joka teollistui nopealla vauhdilla toisen maailmansodan jälkeen. Harjavallassa on keski-ikänsä Satakunnan toiseksi nuorin rakennuskanta. Teollisuus leimaa maisemaa ja perinteiseen tapaan teollisuuden ympärille on rakennettu myös työväen asuinalueet ja palvelut. Valitettavasti suuri osa vanhoista Outokummun ja Kemiran asuinalueista on jo hävinnyt.

Kuva 89 Outokummun kerrostalojen ryhmä sijaitsee keskeisellä paikalla Harjavallan keskustassa.

Kokemäenjoen varrella on avointa viljelymaisemaa talonpoikaistiloineen ja Hiirijärven kylässä on säilynyt sekä tiivis ryhmäkylärakenne että paljon vanhaa rakennuskantaa.

Harjavallassa on kaksi poikkeuksellisen edustavaa sairaalaympäristöä. Satalinnan keuhkotautiparantola rakennuksineen muodostaa ainutlaatuisen kokonaisuuden Kokemäenjoen rannalla. Valtatien 2 varrella on Suomen ensimmäinen piirimielisairaala puustoineen. Alueella on historiallisesti kerroksellinen, edustava rakennuskanta.

Kuva 90 Harjavallan sairaalan rakennuksia ympäröi puisto.

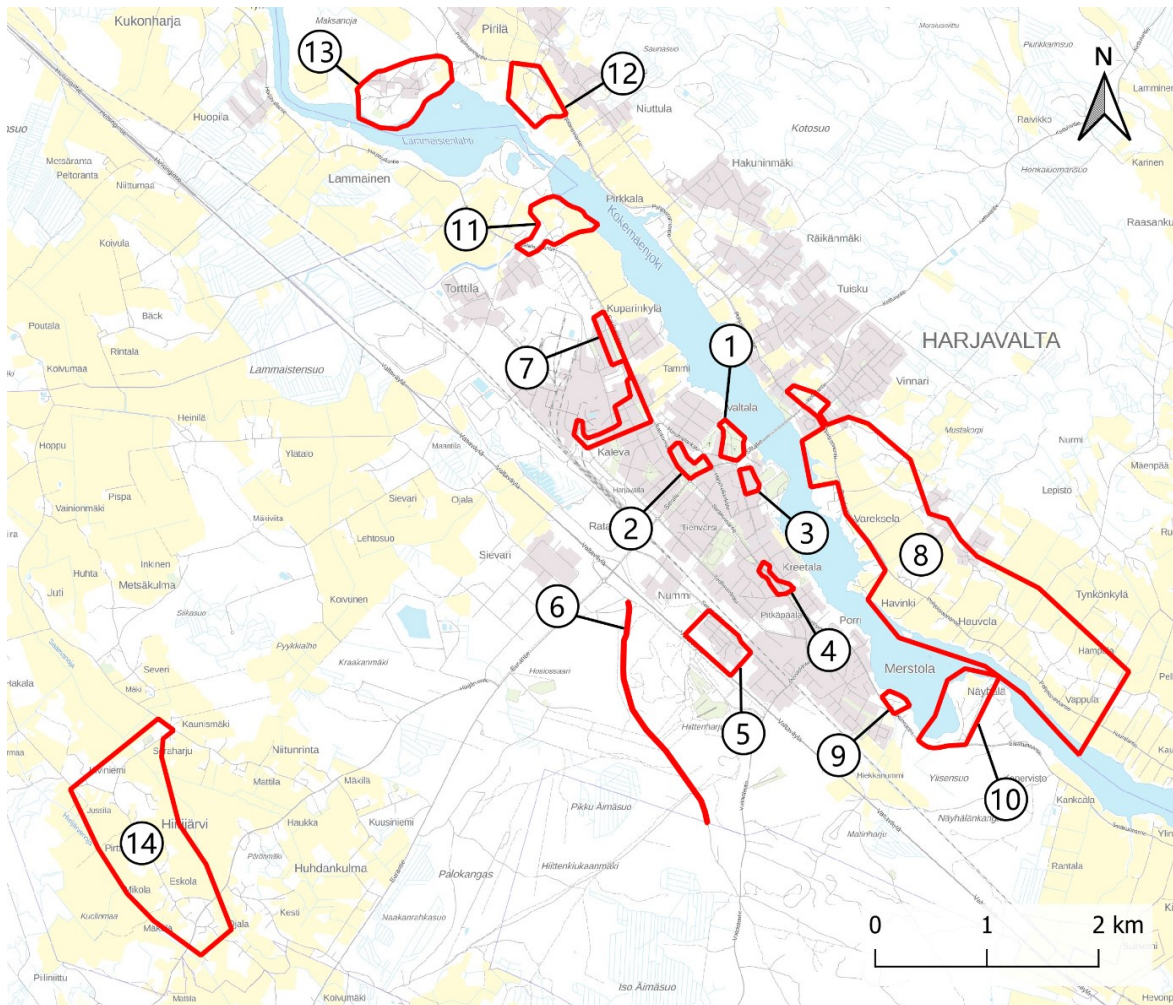
Jokivarren viljelymaisemat sisältyvät valtakunnallisesti arvokkaaseen Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat -alueeseen, minkä lisäksi Harjavallassa on neljä valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Emil Cedercreutzin Harjula ja Maahengen temppeli
- Huovintie
- Lammaistenlahden kulttuurimaisema
- Satalinnan parantola

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Harjavallassa on 19 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 14. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Vanhan pappilan ympärille rajattiin hieman laajempi Pitkämäälän arvoalue.

Kokonaan toisen maailmansodan jälkeen rakennettuja arvoalueita Harjavallassa ovat Outokummun ja Kemiran asuinalueet, Kaupungintalo ympäristöineen ja Koulukeskus. Yhtään kokonaan uutta modernin rakennusperinnön aluetta ei muodostettu, mutta seitsemään alueeseen sisältyy myös modernia rakennusperintöä. Näitä ovat mm. Harjavallan uusi kirkko ja seurakuntakeskus sekä Emil Cedercreutzin museon uudet osat.

Kuva 91 Harjavallan arvoalueet kartalla.

1. Harjavallan kirkot ympäristöineen
2. Harjavallan kaupungintalo ympäristöineen
3. Koulukeskus
4. Pitkääpää
5. Harjavallan sairaala
6. Huovintie
7. Outokummun ja Kemiran asuinalueet
8. Kokemäenjoen pohjoisrannan kulttuurimaisema
9. Uotilan tila
10. Maahengen temppeli ja Emil Cedercreutzin museo
11. Kangasniemen ja Tolvin tilat
12. Pirilän kylä
13. Satalinnan parantola
14. Hiirijärven kylä

7.4 Huittisten rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Huittisten maiseman ominaispiirteitä ovat laajat peltoaukeat vauraine maataloineen ja ajallisesti monikerroksinen keskustan liikerakentaminen. Huittisten viljelymaisemat sijoittuvat Kokemäenjoen rantojen lisäksi Loimijoen ja Punkalaitumenjoen varrelle. Maatilojen päärakennukset ovat näyttäviä ja pihapiirit rakennuksineen hyvin hoidettuja. Huittisten meijeri on edustavimpia maassamme.

Vanha keskusta, Lauttakylä, on säilynyt vireänä, vaikka keskustan ulkopuolelle on rakennettu uusia liikealueita. Lauttakylässä on edustavia liikerakennuksia ja koulurakennuksia eri vuosikymmeniltä. Huittisten kirkko on vanhimmilta osiltaan 1400-luvulla rakennettu.

Kuva 92 Huittisten sillantienoota.

Jokivarren viljelymaisemat ja suoalueet sisältyvät valtakunnallisesti arvokkaaseen Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat -alueeseen. Huittisissa on lisäksi neljä valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

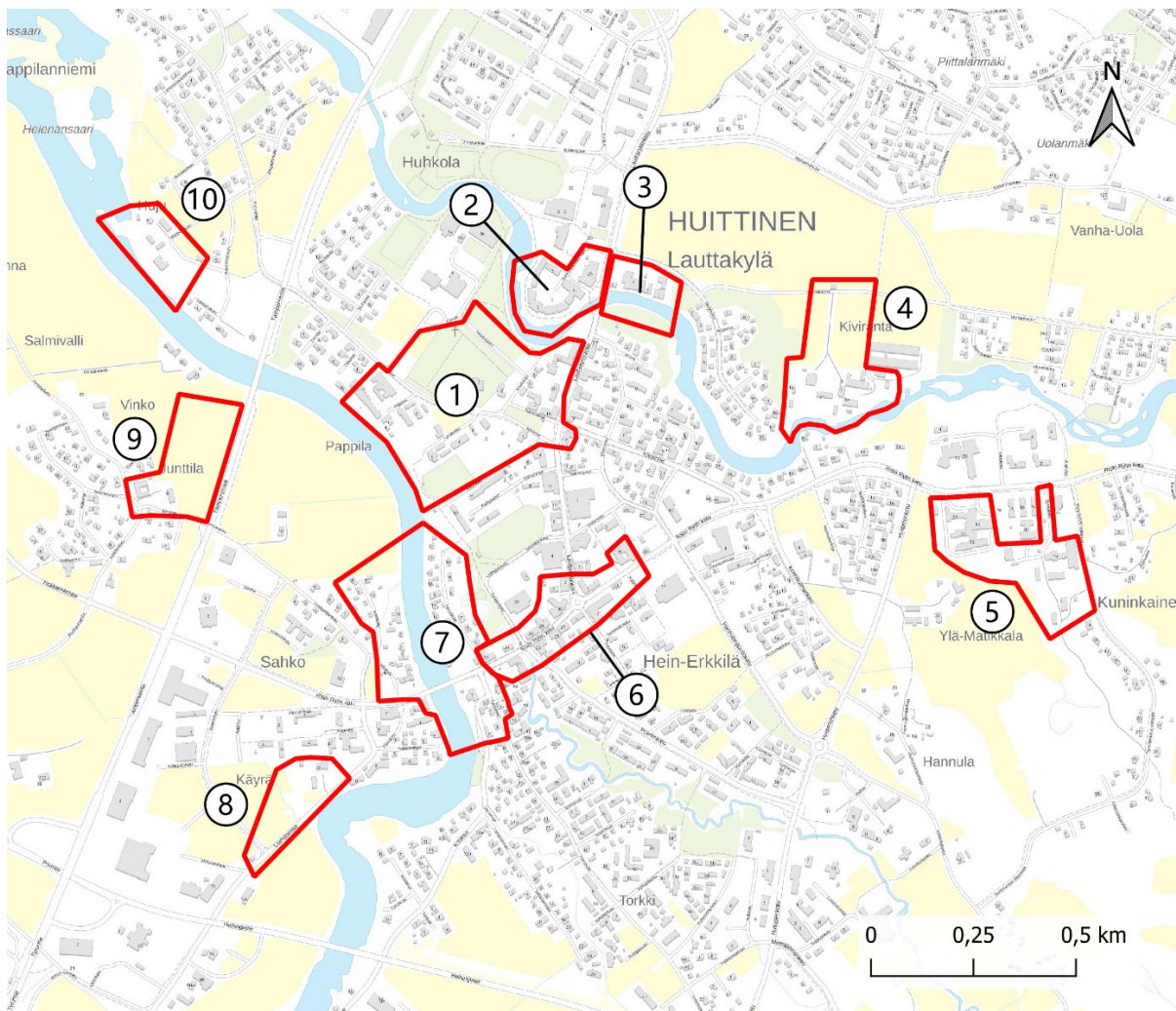
- Huittisten kirkko ja sen ympäristö
- Nanhian kylä
- Punkalaitumenjoen kylä- ja viljelymaisema
- Raijalan kylä

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Huittisissa on 41 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 20. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Loimijoen kulttuurimaisema on maakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta, joten rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueita on tällä alueella supistettu.

Huittisista ei aiemmassa inventoinnissa ollut mainittu kuin yksi toisen maailmansodan jälkeen rakennettu kohde, nyt jo purettu koulurakennus. Modernia rakennusperintöä kuten seurakuntakeskus on nyt lisätty arvoalueisiin.

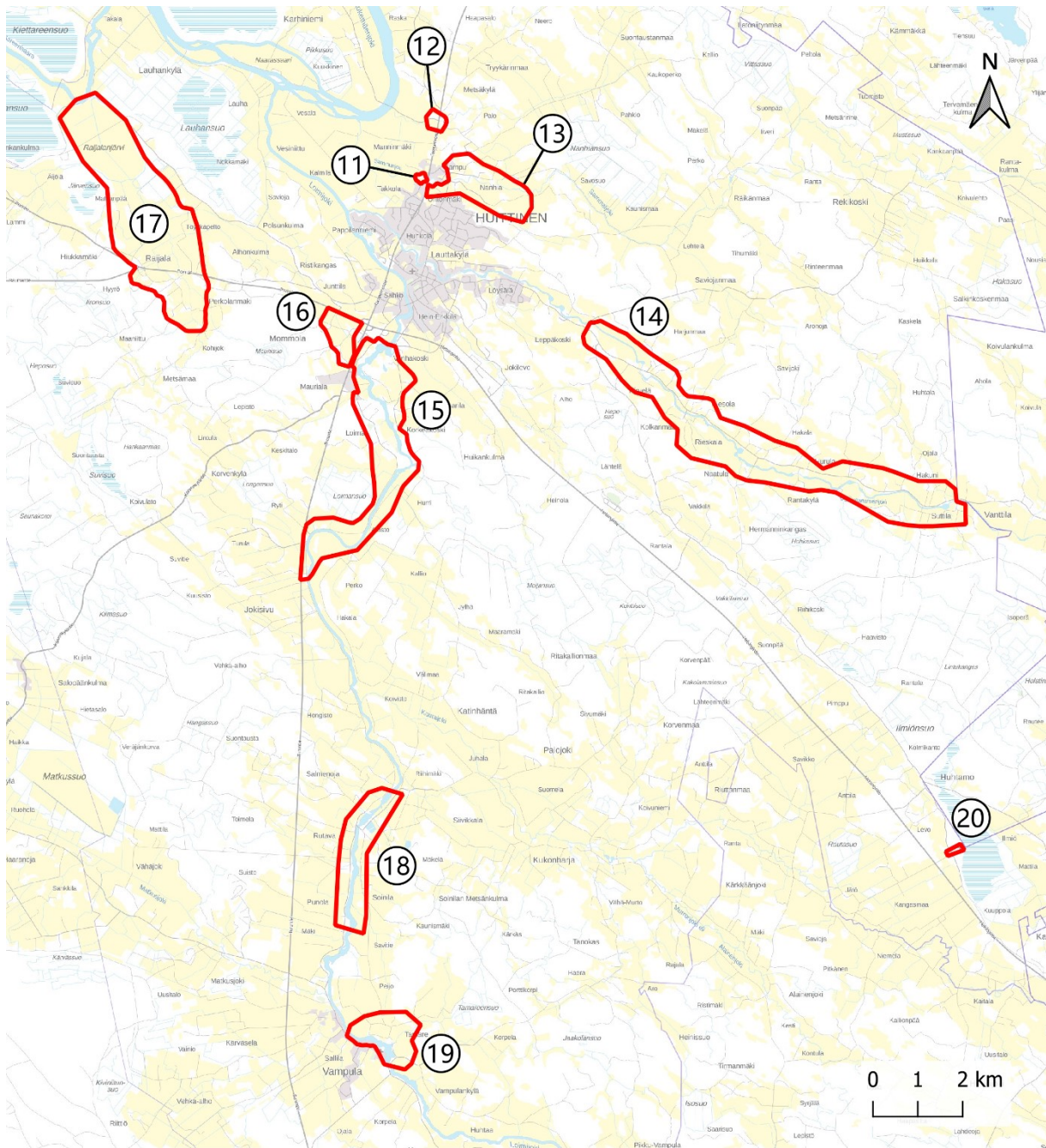
Lauttakylän funktionalistiset liikerakennukset -aluetta on laajennettu kattamaan myös uudempaa rakennuskantaa kuten kaupungintalo, ja alueen nimeksi on muutettu Lauttakylä. Uutena alueena mukaan nostettiin Kaarirannan alue, jossa arkkitehti Marja-Riitta Norrin 2000-luvun vaihteessa suunnittelema kaupunginkirjasto ja palvelukoti muodostavat edustavan modernin kokonaisuuden.

Kuva 93 Huittisten keskustan arvoalueet kartalla.

Kuva 94 Lauttakylä on pysynyt elinvoimaisena.

Kuva 95 Huittisten muut arvoalueet kartalla.

1. Huittisten kirkon ympäristö
2. Kaarirannan alue
3. Huittisten meijeri
4. Kivirannan kartano
5. Vanhainkoti ja terveystakeskus
6. Lauttakylä
7. Lauttakylän sillan tienoo
8. Käyrän tila
9. Junttilan tila
10. Vanha pappila
11. Takkulan kartano
12. Sepän ja Hurun tilat
13. Nanhian kulttuurimaisema
14. Punkalaitumenjoen kulttuurimaisema
15. Loimijoen kulttuurimaisema
16. Mommolan kylä ja kulttuurimaisema
17. Raijalan kylä ja kulttuurimaisema
18. Rutavan kylä
19. Vampulan kirkonkylä
20. Huhtamon kyläkirkko ja koulu

Kuva 96 Huhtamon koulu on melko harvinainen puukoulu jälleenrakennuskaudelta.

7.5 Jämijärven rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Jämijärvi on maaseutumainen alue, jossa on paljon maisemallisia arvoja. Asutus ja viljelykset sijoittuvat Jämijärven rannoille ja lähiympäristöön. Maatalousmaisemat poikkeavat Etelä-Satakunnan viljelymaisemista pieni-piirteisyydellään ja kumpuilevalla maastonmuodollaan. Edustavin vanha rakennuskanta sijoittuu kirkonkylään, jossa on mm. Peijarin talonpoikaistalon rakennusryhmä.

Jämijärvellä on yksi valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY): Hämeenkankaan- ja Kyrönkankaantie

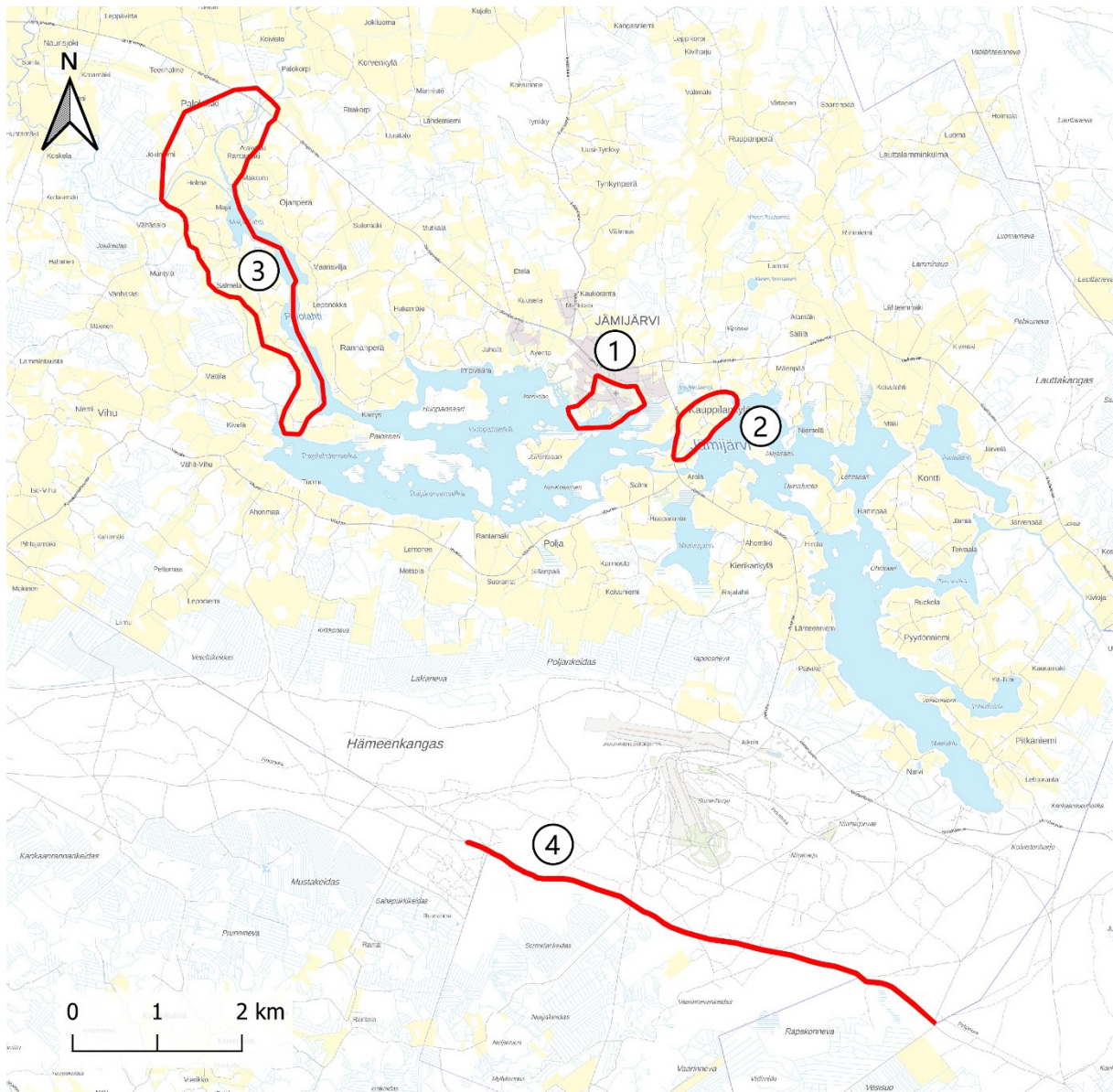

Kuva 97 Jämijärven pappila.

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Jämijärvellä on 11 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 4. Joidain alueita on yhdistetty ja osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Laaja Jämijärven kulttuurimaisema on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, joten rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueita on vähennetty.

Modernia rakennuskantaa on vähän. Kirkonkylän arvoalueella on nostettu mukaan vuonna 1954 valmistunut kunnantalo ja palolaitos.

Kuva 98 Jämijärven arvoalueet kartalla.

1. Jämijärven kirkko ympäristöineen
2. Kauppilankylä
3. Palolahden-Palokosken kulttuurimaisema
4. Hämeenkankaantie

7.6 Kankaanpään rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä
Kankaanpään rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteisiin kuuluvat korkeatasoinen kaupunkisuunnittelu ja julkinen rakentaminen. Kankaanpään rakennuskanta on keski-ikältään maakunnan nuorinta. Kankaanpää tunnetaan erityisesti punatiiliarkkitehtuuristaan ja kaupunkitaiteestaan. Arkkitehdit Kaija ja Heikki Siren ovat suunnitelleet mm. Kankaanpään kaupungintalon, liikuntakeskuksen ja entisen seurakuntatalon. Arkkitehtuuritoimisto Kouvo & Partanen ovat suunnitelleet mm. virastotalon ja taidekoulun. Niinisalon varuskunta- ja asuntoalueen arkkitehtuuri on valtakunnallisesti merkittävää. Kankaanpäässä on myös useita yhtenäisenä säilyneitä asuinalueita 1940–70-luvuilta.

Kuva 99 Kaija ja Heikki Siren suunnittelivat Kankaanpään kaupungintalon, joka valmistui vuonna 1967.

Maaseutumaiset alueet sijoittuvat Karvianjoen ja Vihteljärven vesireitin varteen. Viljelymaisema on pienipiirteisempää kuin Etelä-Satakunnassa.

Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue *Vihteljärven vesireitin ja Riihonlahden kulttuurimaisemat* sijoittuu osittain Kankaanpään alueelle. Kankaanpäässä on lisäksi kolme valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Hämeenkankaan- ja Kyrönkankaantie
- Niinisalun kasarmialue
- Ruokojärven kulttuurimaisema

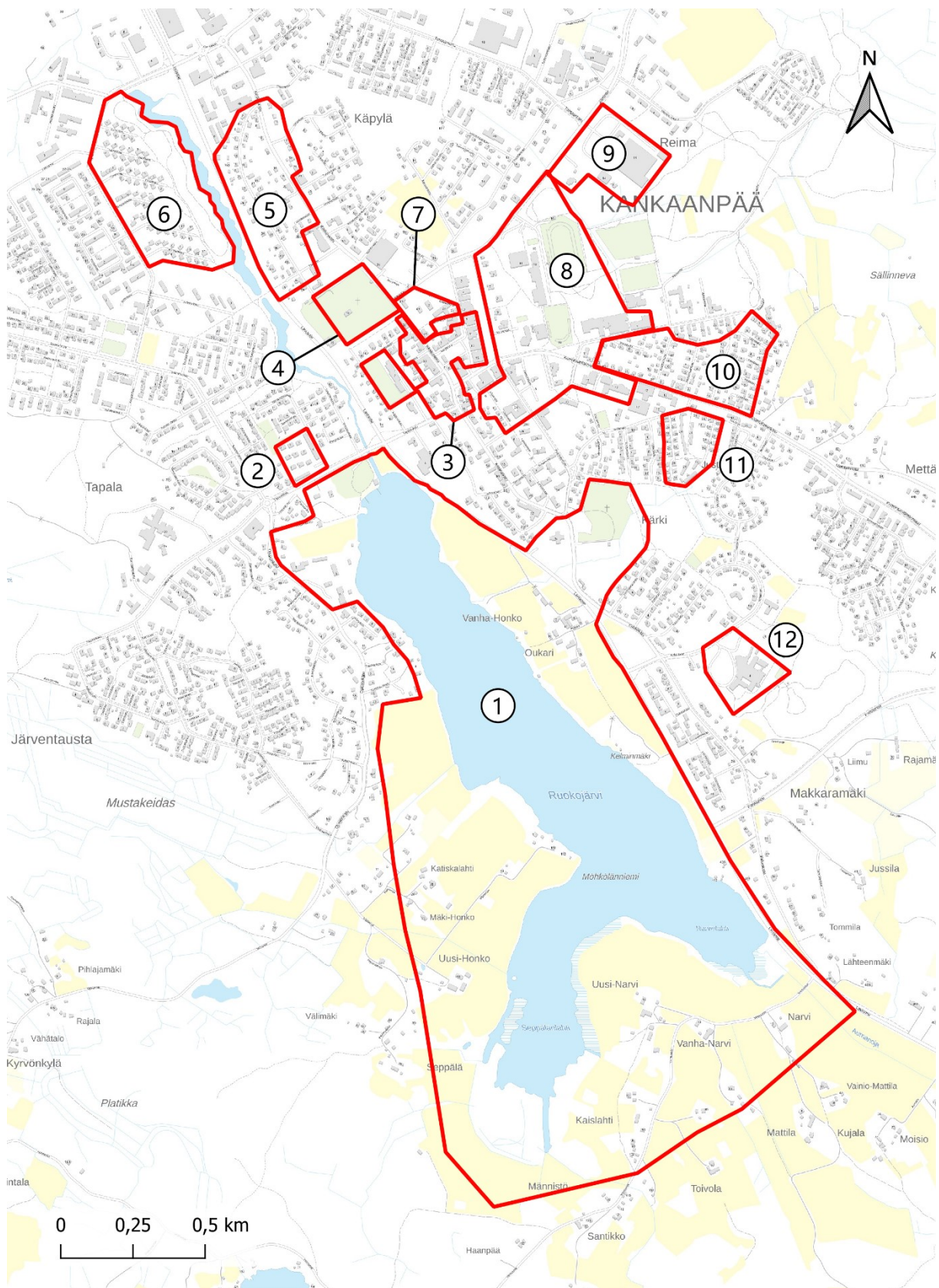
Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Kankaanpäässä on 39 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 26. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Karvianjokilaakson kulttuurimaisema on maakunnallisesti arvokas maisema-alue ja Karvianjokivarressa rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueita on vähennetty.

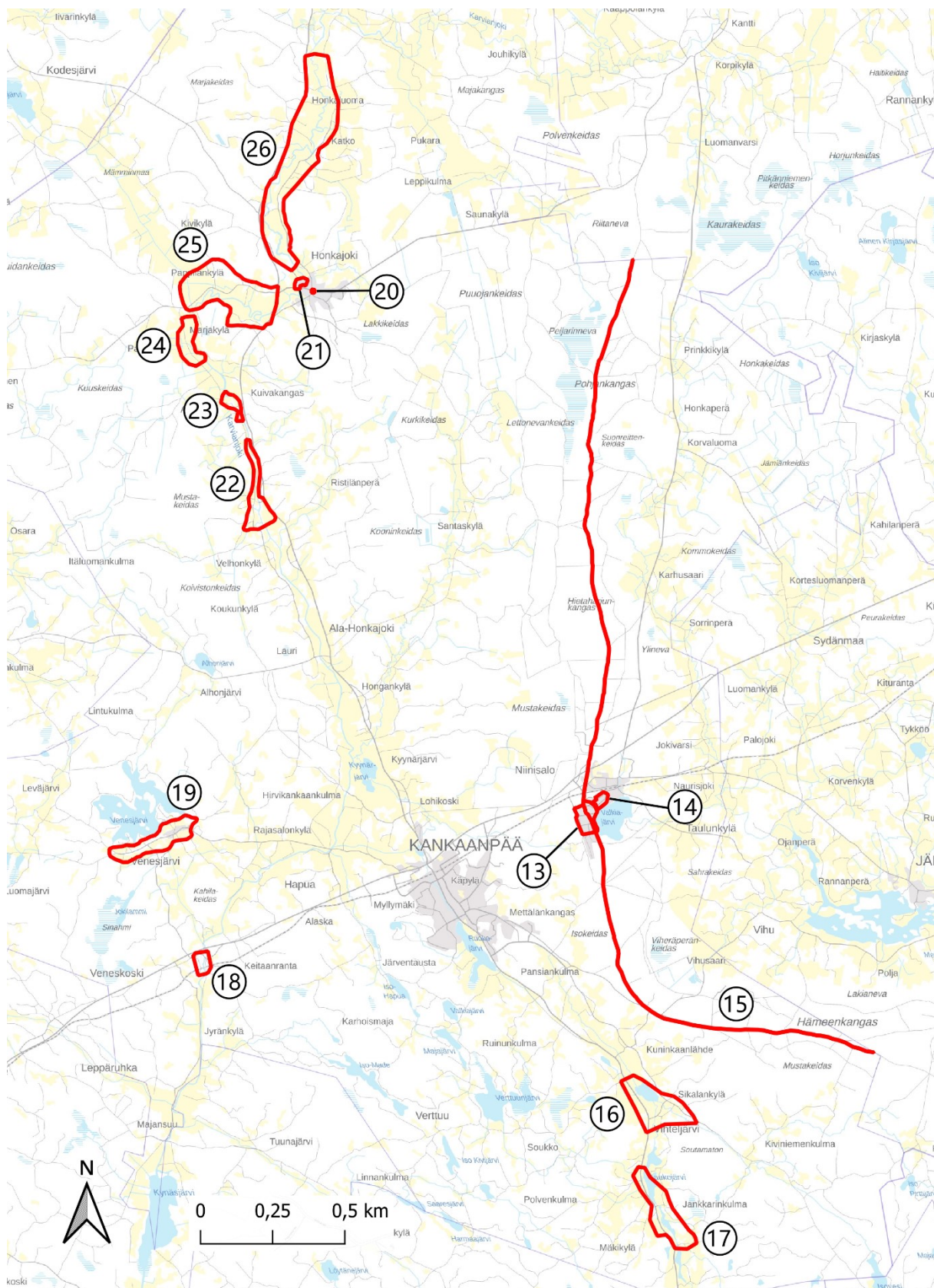
Useimmat aiemmista yksittäisistä kohteista on nyt liitetty uuteen alueeseen *Kankaanpään punatiiliarkkitehtuuri*. Modernia rakennusperintöä sisältyy 17 arvoalueeseen ja kokonaan modernia rakennusperintöä edustavia arvoalueita on 12, jos myös Niinisalun 1930-luvulla rakentuneet osat lasketaan mukaan.

Kuva 100 Kankaanpään taidekoulu on Arkkitehtuuritoimisto Kouvo & Partasen suunnittelema. Se valmistui koulun 30-vuotisjuhlavuonna 1995.

Kuva 101 Kankaanpään keskustan arvoalueet kartalla.

Kuva 102 Kankaanpään muut arvoalueet kartalla.

1. Kirkon ja Ruokojärven kulttuurimaisema
2. Tupavainion asuinalue
3. Kankaanpään tori ja Keskuskadun liikerakennukset
4. Kankaanpään hautausmaa
5. Rauhankadun omakotialue
6. Myllymäen omakotialue
7. Kankaanpään lääkärintalon alue
8. Kankaanpään punatiiliarkkitehtuuri
9. Reiman teollisuusympäristö
10. Mettälänkankaan asuinalue
11. Justeerin asuntoalue
12. Kankaanpään kuntoutuskeskus
13. Niinisalon varuskunta
14. Niinisalon varuskunnan asuntoalue
15. Kyrönkankaantie
16. Vihteljärvi
17. Kaukojärvi-Kourankulma
18. Veneskoski
19. Venesjärven kylä
20. Honkajoen kirkko
21. Lankoski
22. Vatajankylä
23. Pitkähöyhenen jokimaisema
24. Paastonkylä
25. Pappilankylä
26. Karvianjoen kulttuurimaisema Honkajoelta pohjoiseen

7.7 Karvian rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Karvia on maaseutumaista aluetta, jossa on paljon maisemallisia arvoja. Karvian viljelymaisemat sijoittuvat erityisesti kahden järven ympäristöön ja maasto on muodoiltaan tasaista. Karvian rakennetussa ympäristössä näkyy eteläpohjalaisia vaikutteita. Karviassa on säilynyt mm. kaksi harakkatyyppistä tuulimyllyä, joita ei muualta Satakunnasta enää tunneta.

Karviankylä edustavine maatiloineen on valtakunnallisesti merkittävä. Keskustan rakennuskanta on ajallisesti monikerroksinen ja muodostaa mielenkiintoisen raittimaiseman. Vanhinta kerrostumaa edustaa Salomon Köyken suunnittelema 1790-luvulla valmistunut kirkko. Uudempaa arkkitehtuuria edustavat mm. Arkkitehtitoimisto Saara Juolan suunnittelema seurakuntakeskus 1970-luvulta ja arkkitehti Kristiina Strömmerin suunnittelema, vuonna 1974 valmistunut ja 1988 laajennettu kunnantalo.

Kuva 103 Karvian kirkko, kellotapuli ja pitäjänmakasiini.

Karviassa on kaksi valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Hämeenkaan- ja Kyrönkankaantie
- Karviankylä

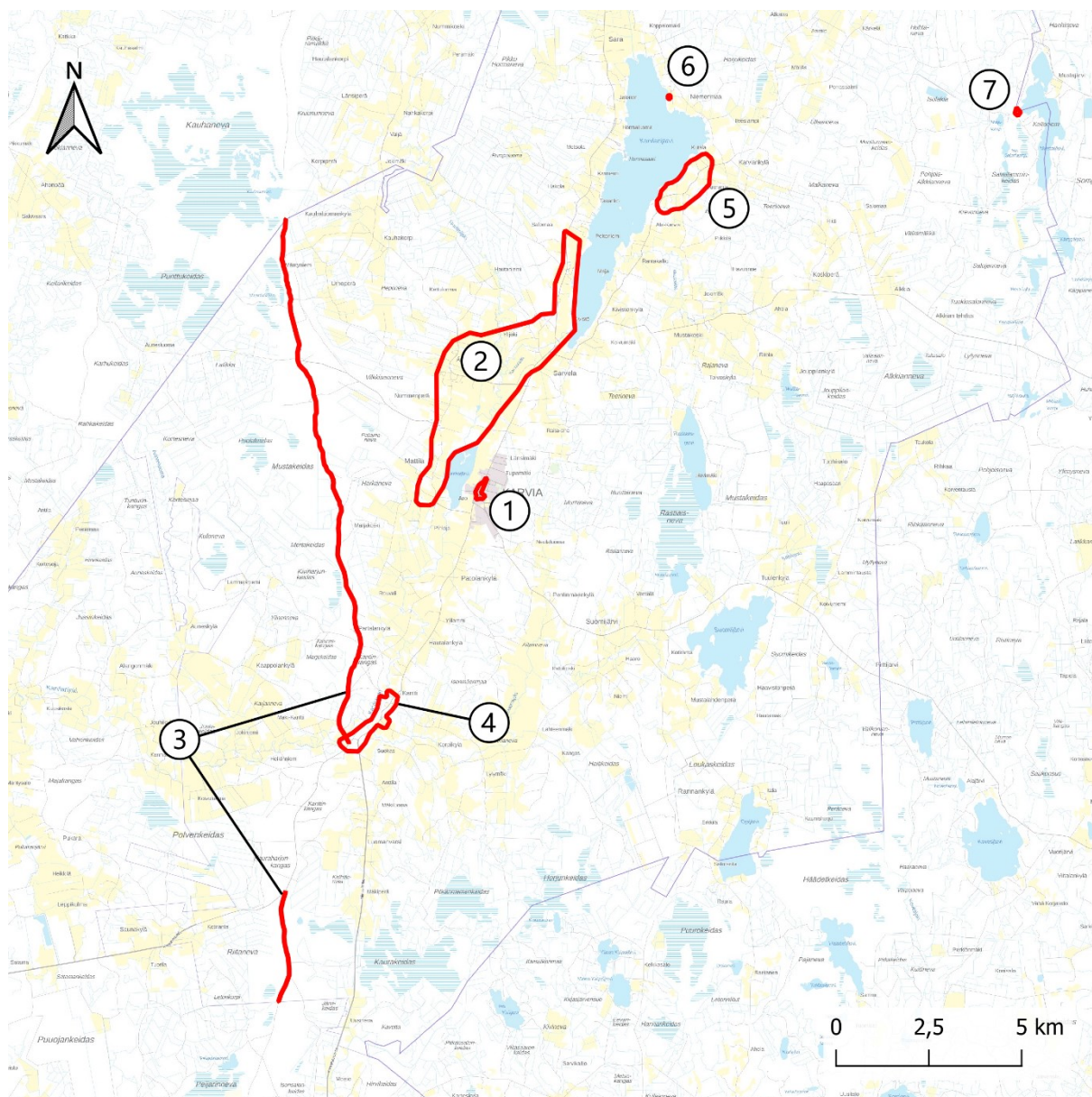
Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Karviassa on 19 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 7. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Laaja Karvian kulttuurimaisema on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, joten rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueita on vähennetty.

Aiemmassa inventoinnissa ei ollut osoitettu Karviasta modernia arkkitehtuuria, mutta nyt sitä on mukana kirkonkylän arvoalueessa.

Kuva 104 Karvian kunnanviraston vanha osa valmistui vuonna 1974. Laajennusosa saatiin valmiiksi vuonna 1988.

Kuva 105 Karvian arvoalueet kartalla.

1. Karvian kirkonkylä
2. Kirkkojärvi-Karviajärvi kulttuurimaisema
3. Pohjankankaantie
4. Kantiin kylä
5. Karviankylä
6. Niemenmaan harakkamyylly
7. Korpiniemen metsäkämpä

7.8 Kokemäen rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Kokemäki on maaseutumaista aluetta, jossa on paljon vanhaa rakennuskantaa ja maisemallisia arvoja. Mutkitteleva Kokemäenjoki ja sen varrelle muodostunut asutus tarjoavat vaihtelevia näkymiä. Kokemäen rakennuskanta on keski-ikältään maakunnan vanhinta.

Kuva 106 Kokemäen vanha yhteiskoulu.

Kokemäen viljelymaisemat vanhoine maataloineen sijoittuvat Kokemäenjoen rantojen lisäksi Kouvatsanjoen ja Sonnilanjoen varrelle. Kokemäellä on kaksi valtakunnallisesti merkittävää kirkonkylää, Kouvatsa ja Kokemäki. Kokemäenkartano on Satakunnan maakunnan ja keskiaikaisen Kokemäenkartanon läänin hallinnolliseksi keskuksiksi perustettu entinen kuninkaankartano, jonka nykyinen rakennuskanta on vanhimmillaan 1800-luvun lopulta.

Pyhän Henrikin saarnahuone on maamme vanhin hirsirakennus ja arkkitehti P.J. Gylichin 1840-luvulla suunnittelema kappeli on yksi varhaisimmista uusgotiikan edustajista maastamme. Kappelin puiston on suunnitellut arkkitehti Chiewitz. Tulkkilan vanha silta on tiehallinnon nimeämä museosilta.

Jokivarsien viljelymaisemat sisältyvät valtakunnallisesti arvokkaaseen Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat -alueeseen. Kokemäellä on lisäksi kuusi valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Huovintie
- Kouvatsan kirkonseutu
- Kokemäen kirkonseutu
- Kokemäenkartanon historiallinen maisema
- Peipohjan rautatieasema-alue
- Pyhän Henrikin saarnahuone ja sen historiallinen ympäristö

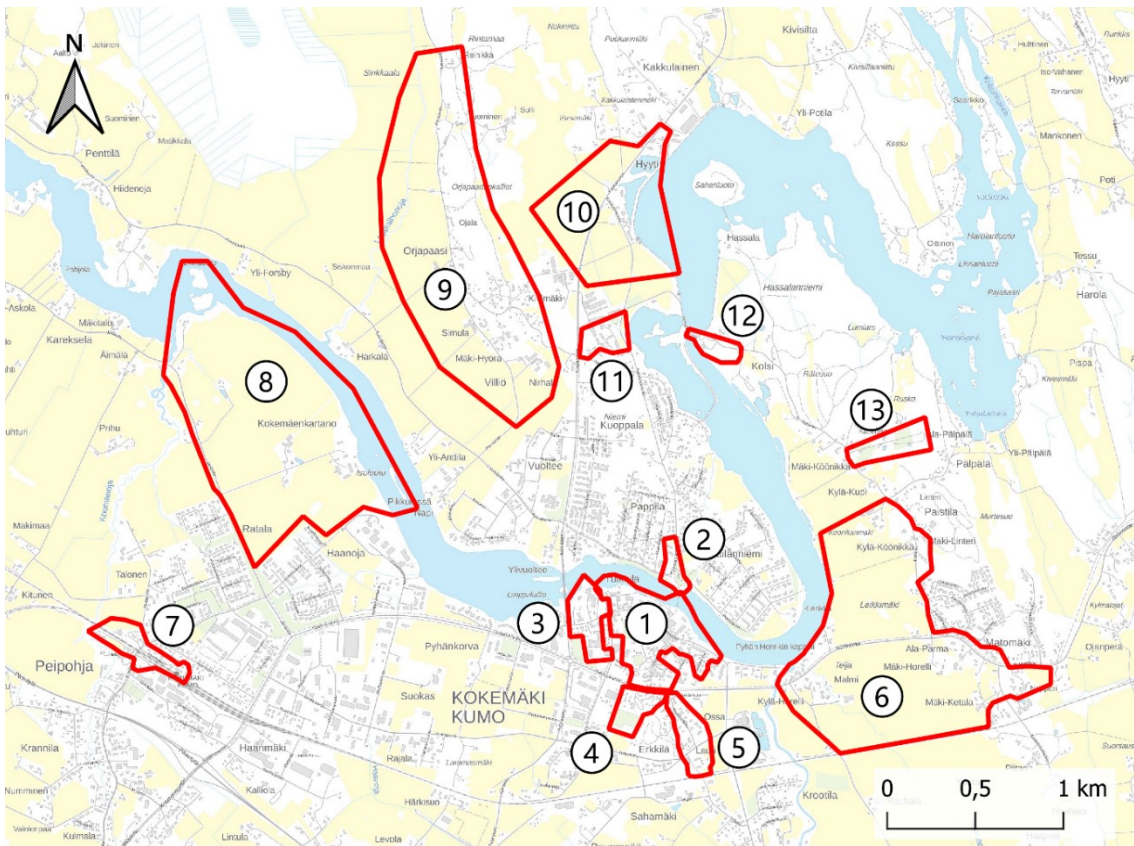
Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Kokemäellä on 63 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 32. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin.

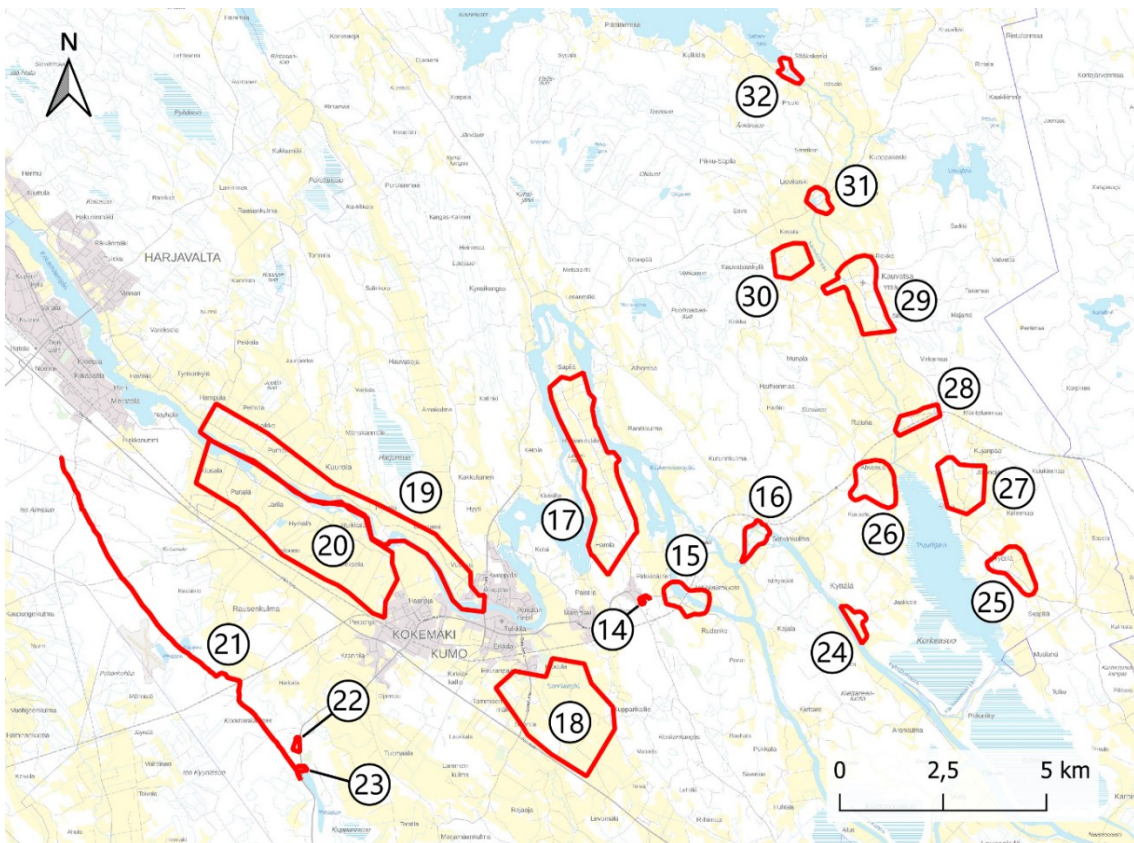
Uudempaa arkkitehtuuria on mukana erityisesti Kokemäen hallinnollisen keskuksen arvoalueella, jossa sijaitsevat mm. 1950–70-luvuilla rakennetut kaupungintalo, vanha virastotalo, terveyskeskus, yhteiskoulu, kirjasto ja uimahalli. Kokemäen kirkonseudun alueeseen kuuluvat mm. 1950-luvulla rakennettu kansakoulu ja vuonna 1965 valmistunut vesitorni.

Kuva 107 Jälleenrakennuskauden kouluarkkitehtuuria ja yhdyskuntatekniikkaa 1960-luvulta.

Kuva 108 Kokemäen keskustan arvoalueet kartalla.

Kuva 109 Kokemäen muut arvoalueet kartalla.

1. Kokemäen kirkon seutu
2. Pappila ja vanha hautausmaa
3. Kokemäen hallinnollinen keskus
4. Seuratalonrinne
5. Krootilan kylä
6. Ylistaron kulttuurimaisema
7. Peipohjan asemakylä
8. Kokemäenkartano
9. Villiön-Orjapaaden kulttuurimaisema
10. Kakkulaisten kylä
11. Maatalousoppilaitos
12. Kolsin voimalaitos
13. Karimaan puutarha
14. Risten viljavarasto
15. Risten-Vitikkalan kulttuurimaisema
16. Vihatussaaren kulttuurimaisema
17. Säpilän-Raition kulttuurimaisema
18. Sonnilanjoen kulttuurimaisema
19. Kokemäenjoen pohjoisrannan kulttuurimaisema
20. Järilän kulttuurimaisema
21. Huovintie
22. Kooman hautausmaa
23. Pitkäjärven maja ja tanssilava
24. Heikkilän ja Mattilan tilat
25. Työtilän kylä
26. Ahvenuksen kylä
27. Jalonojan kylä
28. Kouvatsan asemakylä
29. Kouvatsan kirkon seutu
30. Kouvatsankylä
31. Lievikosken kylä
32. Sääkskoski

7.9 Merikarvian rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Merikarvia on maaseutumaista rannikkoseutua, jossa on paljon merelliseen maisemaan liittyviä arvoja. Maisemaa leimaa pienipiirteisyys niin maalla kuin merelläkin, jossa Ouran kivikkoinen saaristo on hyvä esimerkki maankohoamisrannikosta. Pohjanlahden rantatie myötäilee rannikkoa.

Merikarvialla on useita perinteisen asunsa säilyttäneitä omaleimaisia kyliä ja paljon hyvin säilynyttä talonpoikaista rakennusperintöä. Peltoja ja laitumia rajaavat maakunnan komeimmat kiviaidat.

Rannikolla on myös vanhoja kalastuselinkeinon synnyttämiä rakennettuja ympäristöjä kuten Kaddin kalamajat ja Luotokulman kalastus- ja pientilat.

Merikarvialla on viisi valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Alakylä
- Kaddin kalastusmajat
- Köörttilän kylä
- Lankosken kylä
- Trolssin kylä ja kiviaidat

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Merikarvialla on 33 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 25. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Uusia alueita ovat Ouraluoto, Siunauskappeli ja uusi hautausmaa sekä Harjun tila (ent. Merikievari).

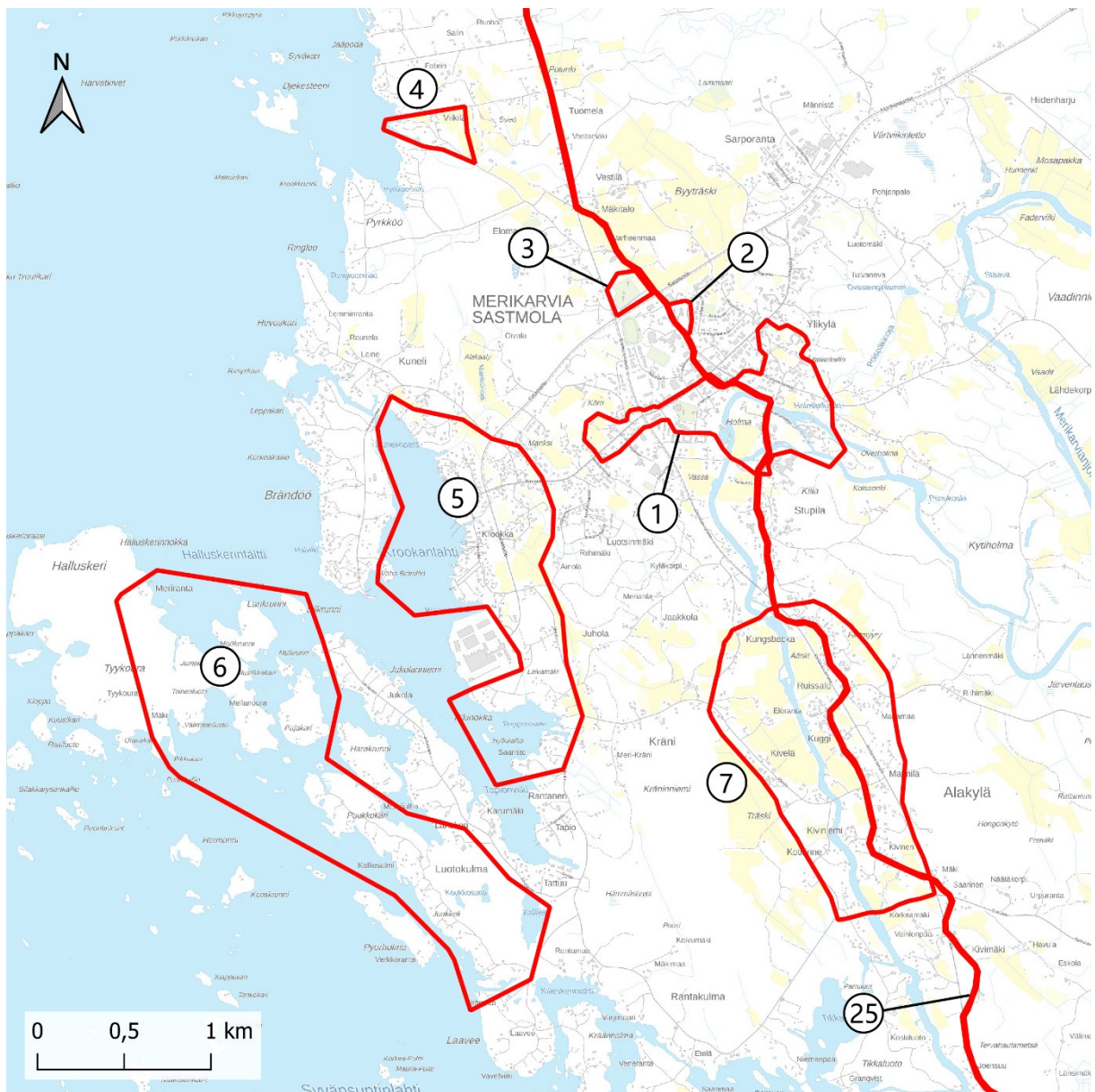
Merikarvian rakennuskanta kuuluu iältään keskimäärin Satakunnan vanhimpaan, eikä modernin rakennusperinnön kohteita ole osoitettu.

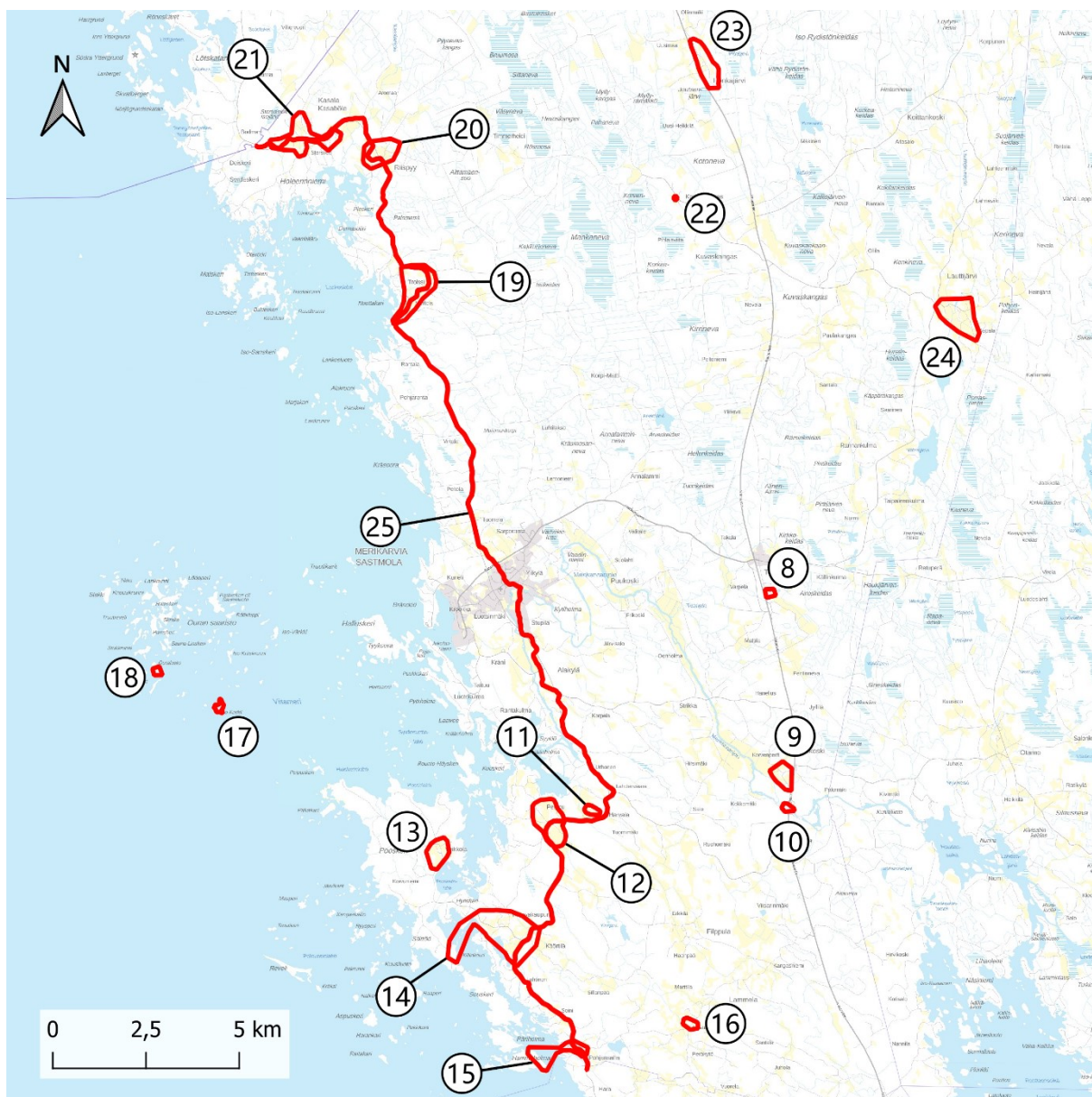
Kuva 110 Ouraluodolla on vuonna 1937 rakennettu luotsiasema.

Kuva 111 Arkkitehti Katri Janssonin suunnittelema siunauskappeli ja uusi hautausmaa.

Kuva 112 Merikarvian keskustan arvoalueet kartalla.

Kuva 113 Merikarvian muut arvoalueet kartalla.

1. Merikarvian kirkonkylä
2. Pohjatalo
3. Siunauskappeli ja uusi hautausmaa
4. Viikilän tila
5. Krookka
6. Luotokulman kalastus- ja pientilat
7. Alakylä
8. Harjun tila
9. Lankosken kylä
10. Lankosken sillan ympäristö
11. Kallio ja Uusitalo
12. Peipun kylä
13. Pooskerin tila
14. Köörttilän kylä
15. Pohjansaha
16. Vanhatalon tila
17. Kaddin kalastusmajat
18. Ouraluoto
19. Trolssi
20. Riispyyn kylä
21. Kasalan kylä
22. Korvenkankaan tila
23. Honkajärven kylä
24. Lauttijärven kylä
25. Pohjanlahden rantatie

7.10 Nakkilan rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Nakkila on maaseutumaista aluetta, jossa on paljon maisemallisia arvoja. Nakkilan laajat viljelymaisemat vanhoine maatiloineen sijoittuvat Kokemäenjoen rantojen lisäksi Tattaranjoen ja Palojoen varrelle sekä kuivatetun Leistilänjärven alueelle. Keskiajalta periytyvä Anolan kartano muodostaa edustavan rakennetun ympäristön Kokemäenjoen pohjoisrannalla.

Nakkilassa on säilynyt myös tiiviitä vanhoja kyläalueita mm. Tattaran ja Masian kylissä. J. W. Suomisen tehdasalue ja Harjavallan voimalaitos edustavat Nakkilan laadukasta teollisuusarkkitehtuuria. Erkki Huttusen suunnittelema Nakkilan kirkko on arkkitehtuurin merkkiteos (DOCOMOMO). Sen lisäksi funktionalismia Nakkilassa edustavat pappila ja entinen kunnanlääkäriin asuintalo.

Jokivarren viljelymaisemat sisältyvät valtakunnallisesti arvokkaaseen Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat -alueeseen, minkä lisäksi Nakkilassa on viisi valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Anolan kartano
- Huovintie
- J.W. Suomisen nahkatehdas ja Koskilinna
- Lammaistenlahden kulttuurimaisema
- Nakkilan kirkko ympäristöineen

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Nakkilassa on 25 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 15. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Kuivatettu Leistilänjärvi on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, joten se on jätetty pois rakennetun kulttuuriympäristön alueista.

Aiemmassa inventoinnissa modernia arkkitehtuuria edusti ainoastaan arkkitehti Juha Leiviskän suunnittelema seurakuntakoti vuodelta 1970. Nyt kirkonseudun alueeseen on lisätty Vanhan Porintien varrella sijaitsevat kunnantalo, kirjasto, lukio ja kaksi kerrostaloa, jotka muodostavat yhtenäisen

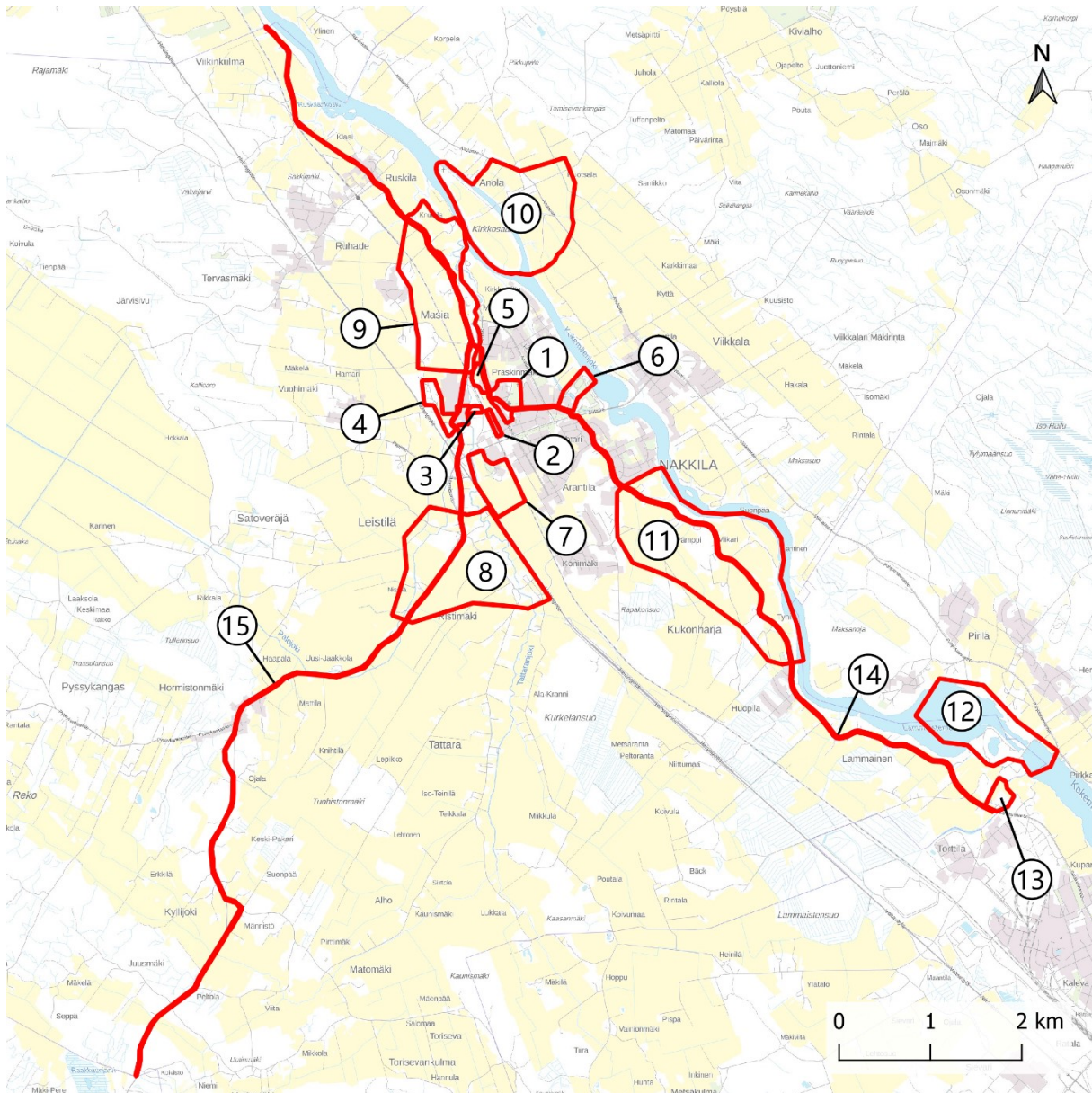
kokonaisuuden 1960–70-luvuilta. Kirkonkylän koulu opettajan asuntoineen on edustava esimerkki 1950-luvun kouluarkkitehtuurista.

Kuva 114 Nakkilan kirkonkylän koulu on edustava esimerkki jälleenrakennuskauden kouluarkkitehtuurista. Aikaisemmin hyvinkin yleinen rakennustyyppi on nopeasti harvinaistumassa.

Kuva 115 Seurakuntakoti on arkkitehti Juha Leiviskän suunnittelema.

Kuva 116 Nakkilan arvoalueet kartalla.

1. Nakkilan kirkon seutu
2. Nakkilan rautatieasema-alue
3. Seurojentalo Karhula
4. J. W. Suomisen nahkatehdas ympäristöineen
5. Nakkilan keskustan vanhat liikerakennukset
6. Kirkonkylän koulu ympäristöineen
7. Villilän kartano
8. Leistilän ja Tattaran kylät
9. Masian kylä ja kulttuurimaisema
10. Anolan kartano ja Kirkkosaari
11. Kokemäenjoen etelärannan kulttuurimaisema
12. Harjavallan voimalaitos ja Lammaistenlahti
13. Uuloon tila
14. Huovintie
15. Pohjanlahden rantatie

Kuva 117 Nakkilan kirkko kuuluu modernin arkkitehtuurin merkkiteoksiin.

7.11 Pomarkun rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Pomarkun pienialaiset viljelyalueet sijoittuvat Pomarkunjoen varrelle. Pomarkun kirkonkylä on yksi maamme parhaiten säilyneitä maaseututaajamia. Kirkonkylä jakautuu joen molemmille rannoille ja alueita yhdistää kolmikaarinen kivisilta, joka on rakennettu vuonna 1907 ja kunnostettu entisen mallin mukaan vuonna 2020.

Seurakunnan vanha puukirkko on rakennettu aivan 1800-luvun alussa. Uudempi kivikirkko rakennettiin vuosina 1914–1921 arkkitehti Ilmari Launikon piirustusten mukaan.

Pomarkussa on yksi valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY):

- Pomarkun kirkonkylä

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Pomarkussa on 15 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 5. Jotain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Kivijärven ja Honkakosken kulttuurimaisemat todettiin paikallisesti merkittäviksi. Honkakosken alueelta mukaan otettiin kuitenkin poikkeuksellisen hyvin säilynyt Koskelan torppa.

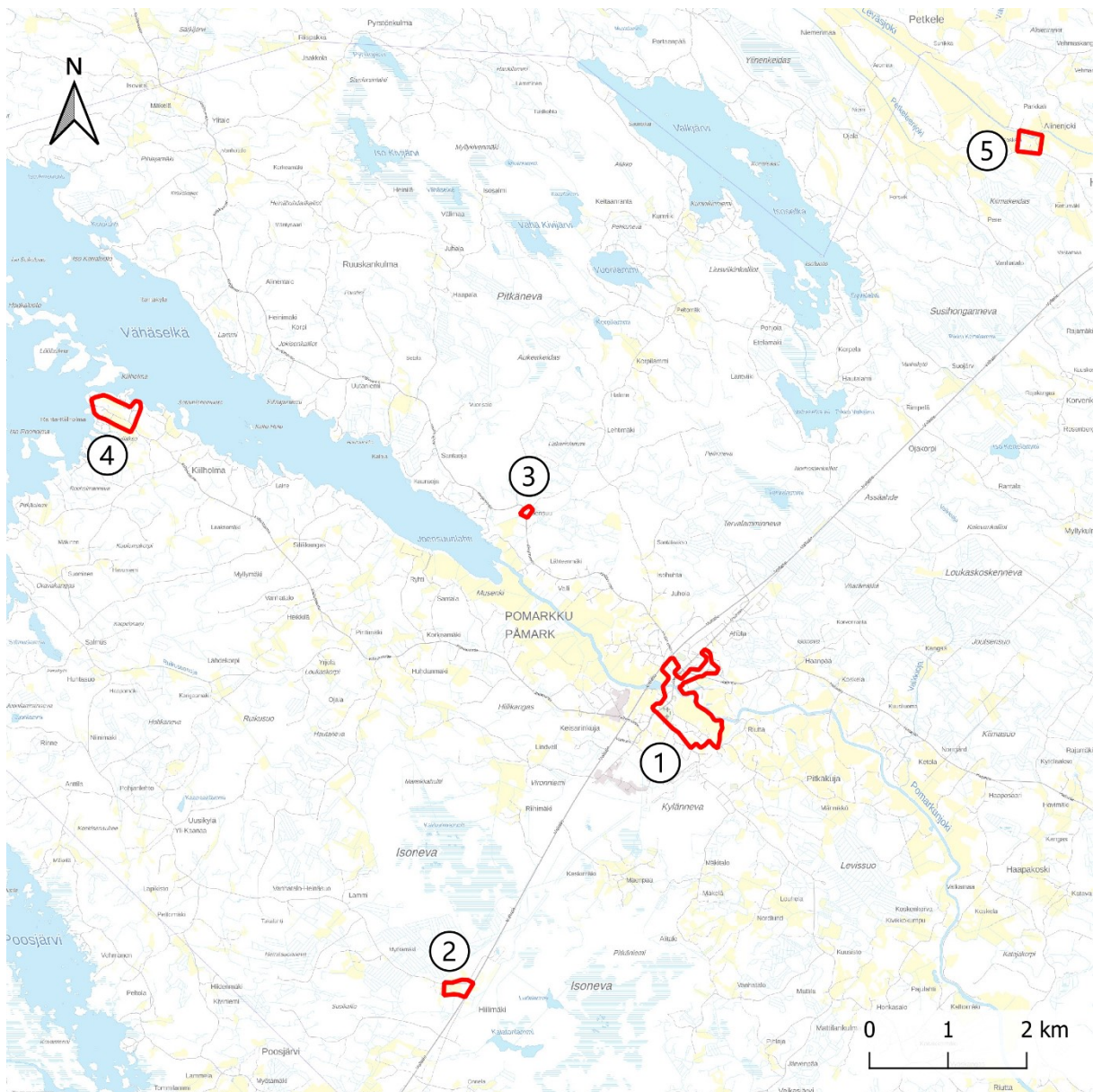
Pomarkun vanhan sahan alue todettiin muuttuneen niin paljon, että se puotettiin pois listalta. Modernista rakennusperinnöstä mukaan otettiin arkkitehti Lauri Soraisen suunnittelema, vuonna 1980 valmistunut kunnantalo, joka sisältyy Kirkonkylän arvoalueeseen.

Kuva 118 Pomarkun kolmikaarinen kivisilta on rakennettu vuonna 1907 ja kunnostettu entisen mallin mukaan 2020.

Kuva 119 Pomarkun vanha kansakoulu.

Kuva 120 Pomarkun arvoalueet kartalla.

1. Pomarkun kirkonkylä
2. Heinäsuon tila
3. Joensuun tila
4. Kiilholman tila
5. Koskelan torppa

7.12 Porin rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Pori on Selkämeren rannikolle perustettu Satakunnan maakuntakeskus hallinto-, koulu- ja liikerakennuksineen. Porilla on myös vahva teollinen perintö. Kokemäenjoen suisto luotoineen antaa kaupungin keskustalle omaleimaisen ilmeen. Rannikkoa leimaavat merellinen maisema ja kulttuuriperintö.

Vuoden 1852 palon jälkeen lääninarkkitehti G.Th. Chiewitz laati Porin keskustaan uuden asemakaavan. Porin ruutuasemakaavan puistoakselin leveät puistokadut jakavat kaava-alueen neljään kaupunginosaan. Tähän ratkaisuun vaikuttivat sekä paloturvallisuus että ajan esteettiset näkemykset. Puistojen varrella on paljon edustavaa rakennuskantaa eri aikakausilta. Porin tori sai muotonsa samaan aikaan, mutta rakennuskanta torin laidoilla edustaa modernia rakennuskantaa.

Porissa on useita kouluja. Riihikedon koulukorttelit muodostavat poikkeuksellisen laajan ja arkkitehtuuriltaan korkeatasoisen koulualueen.

Etelärannassa sijaitsevat, vuoden 1852 palon jälkeen jälleenrakennetut Kivi-Porin rantakorttelit muodostavat yhden edustavimmista vanhoista kivi-kaupunginosista maassamme.

Kokemäenjoen pohjoisrannalla sijaitseva Porin Puuvilla kuuluu maisemallisesti ja arkkitehtuuriltaan huomattavimpiin teollisuuslaitoksiin maassamme. Sillä on myös keskeinen asema osana Porin kansallista kaupunkipuistoa.

Kuva 121 Keski-Porin kirkko ja Eteläranta. Kuva: Pentti Pere

Porissa on paljon arvokasta teollisuusperintöä. Pihlavan saha on Suomen sahateollisuuden historian kannalta keskeinen, yhä toimiva teollisuuslaitos, jonka ympärille on rakentunut monipuolinen rakennuskanta virkailijataloineen, huvila-alueineen ja työväenasuinalueineen. 1700-luvulla perustettu Noormarkun ruukin alue on arkkitehtuuriltaan poikkeuksellisen arvokas.

Porin rannikolla Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristöön sisältyy merenkulun historiaan liittyvää rakennusperintöä. Porin saaristossa on säilynyt myös paljon vanhoja kalastustiloja.

Reposaari on kokonaisuudessaan valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö ja Ahlaisten kirkonkylä on yksi parhaiten vanhan rakenteensa säilyttäneitä kirkonkyläiä Suomessa.

Alvar Aallon suunnittelema Villa Mairea ja Arkkitehtitoimisto Nurmela-Raimoranta-Tasan suunnittelema Kauppakeskus BePOP on luokiteltu modernin arkkitehtuurin merkkiteoksiksi (DOCOMOMO).

Kuva 122 Kauppakeskus BePOP edustaa 1980-luvun postmodernismia.

Porissa on neljä valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta, Kokemäenjo-kilaakson kulttuurimaisemat, Yyterin maisemat, Ahlaisten kulttuurimaisemat ja Vihteljärven vesireitin ja Riihonlahden kulttuurimaisemat, sekä 18 valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Ahlaisten kirkonkylä
- Juseliuksen mausoleumi ja Käppärän hautausmaa
- Kellahden kartanomaisema
- Kivi-Pori
- Kokemäenjoen luodot
- Kraftmanin härkätalli ja navetta
- Lavian kirkonkylän raitti
- Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristö
- Noormarkun ruukin ja Ahlström-yhtiön rakennukset
- Pihlavan huvila-alue
- Pihlavan saha ja asuinalueet
- Porin kuudes kaupunginosa
- Porin teollisuusmaisema
- Porin Vanha hautausmaa
- Reposaaressa yhdysskunta
- Riihikedon aravatalot
- Riihikedon koulukorttelit
- Söörmarkun kylä

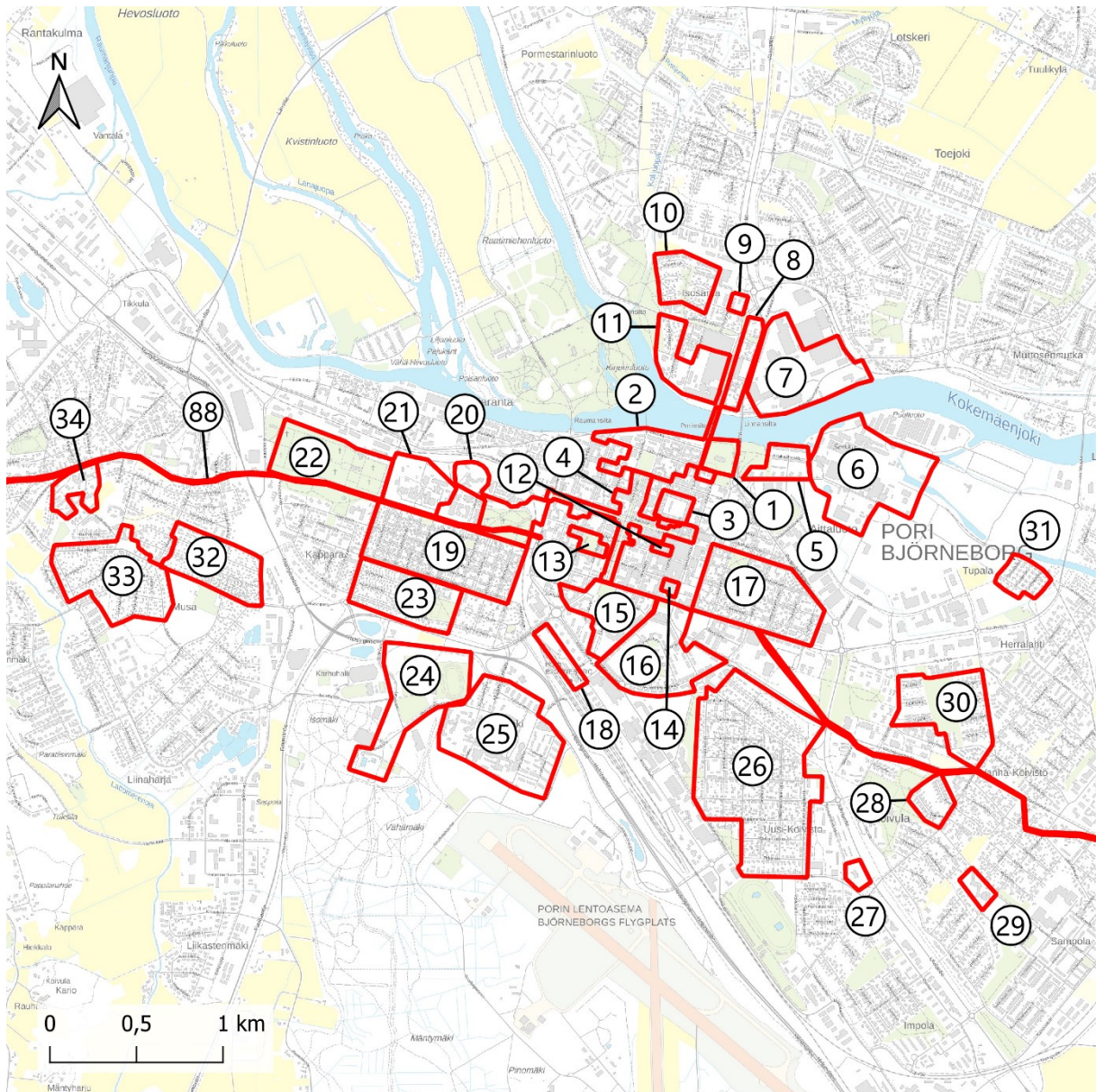
Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Porissa on 157 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 88. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista yksittäisistä kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin.

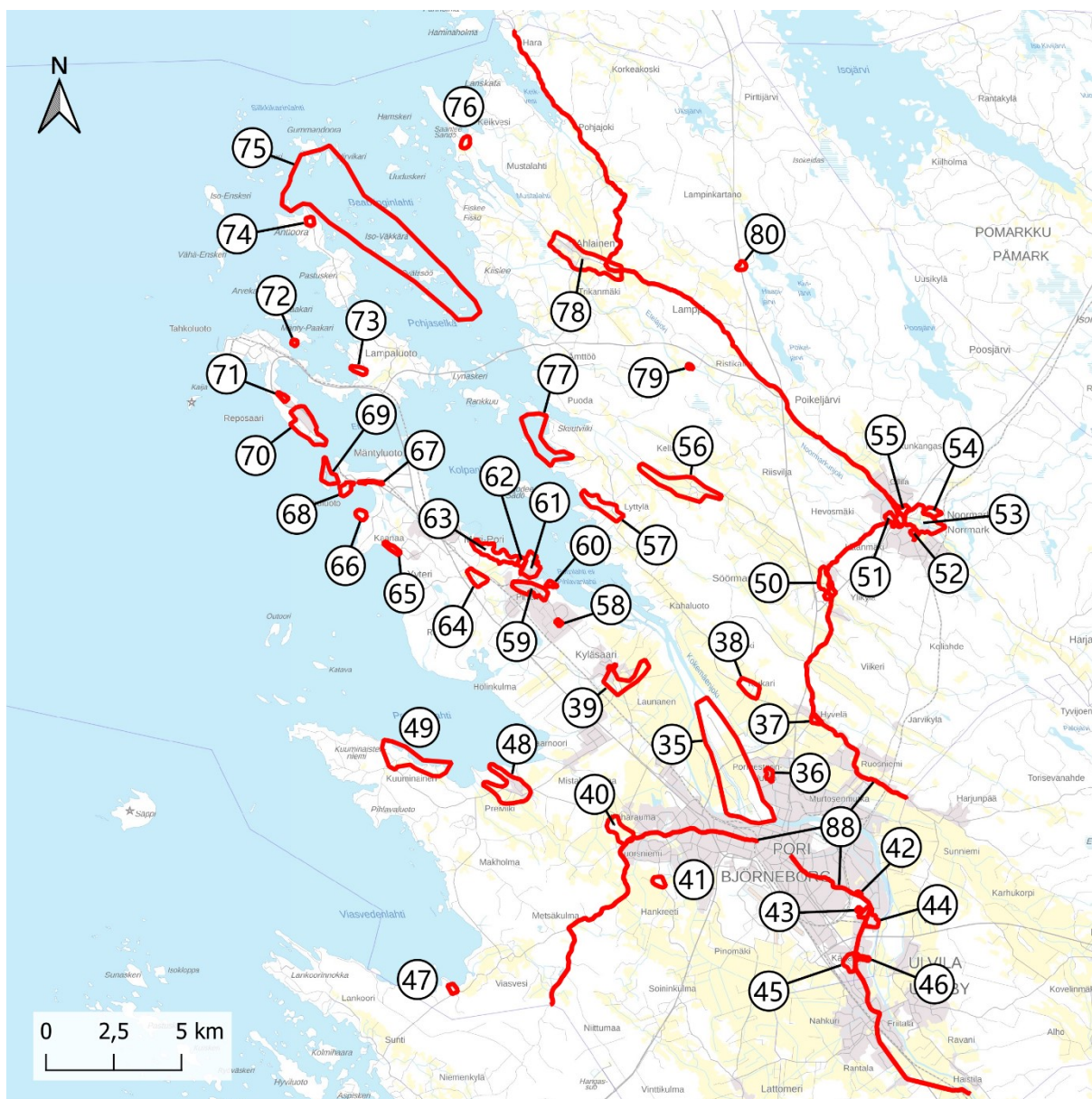
Vanhassa inventoinnissa toisen maailmansodan jälkeen rakennettuja kohteita oli vain 25 alueella. Nyt modernia rakennusperintöä on noin 40 alueella.

Kokonaan modernia rakennusperintöä edustavia alueita ovat Aittaluodon kerrostaloalue, Enäjärven koulu, Herralahden pientaloalue, Uikunkujan

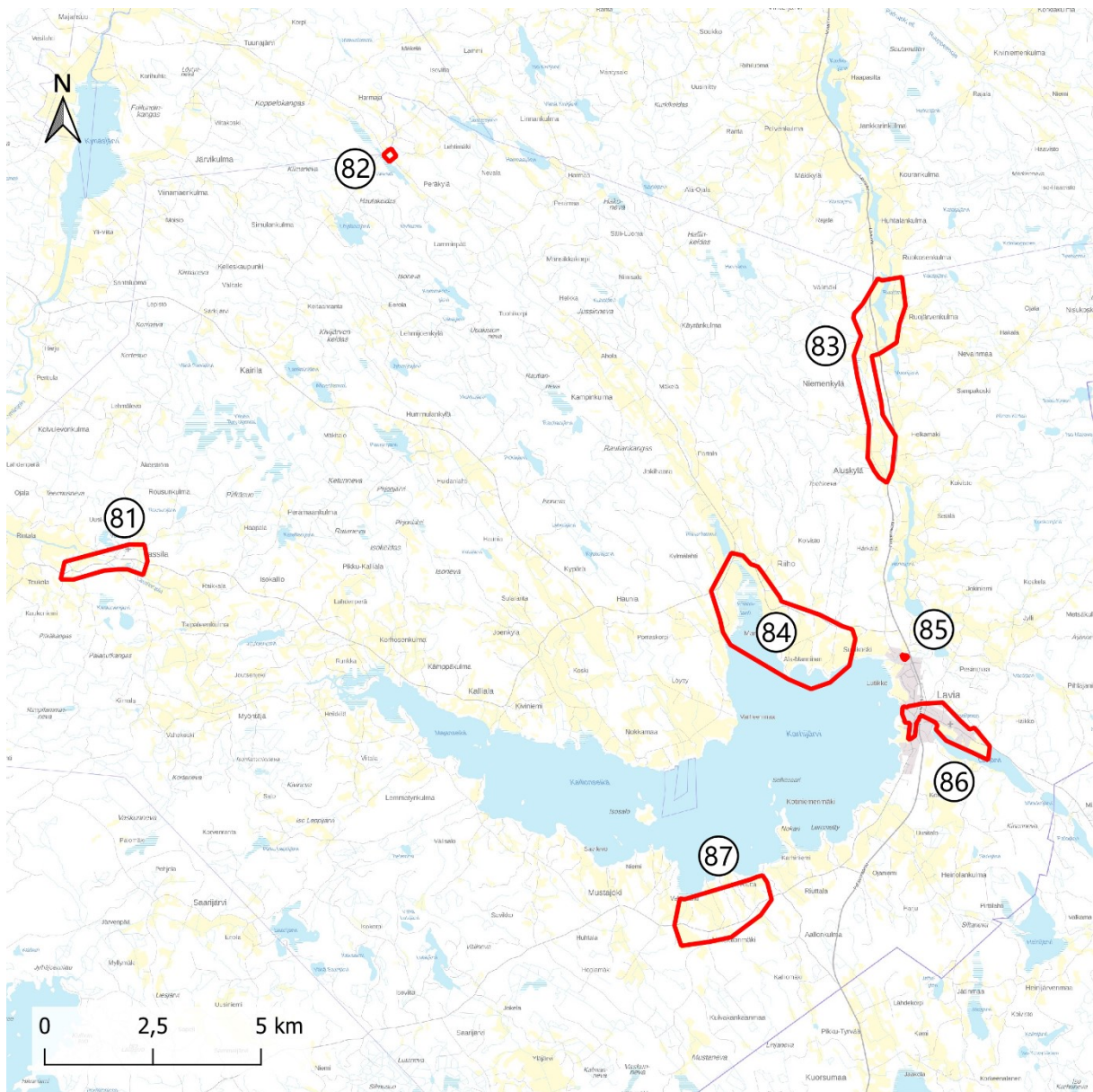
asuinalue, Tupalan asuinalue, Kartanonmäen asuinalue, Koivulan pientalo-
 alue, Messukadun alue, Porin tori, Länsi-Porin kirkko ja jälleenrakennuskau-
 den asuinalue, Teljän kirkko, Porin maauimala ja urheilupuisto, Riihikedon
 aravatalot ja linja-autoasema, Tiilimäen sairaala- ja asuntoalueet, Teljän
 kirkko, Taikurinhattu ja Himmeli, Yyterin hotelli ja huvilat sekä kauppakes-
 kukset BePOP ja Teljäntori.

Kuva 123 Porin keskustan arvoalueet kartalla.

Kuva 124 Porin muut arvoalueet kartalla (länsi).

Kuva 125 Porin muut arvoalueet kartalla (itä/Lavia).

1. Keski-Porin kirkko
2. Kivi-Pori
3. Porin tori
4. Porin ruutuasemakaavan puistoakselit
5. Aittaluodon kerrostaloalue
6. Aittaluodon tehtaat
7. Porin konepaja
8. Siltapuistokadun asuinkorttelit, 8. kaupunginosa
9. Impilinna ja Satulinna
10. Uikunkujan asuinalue
11. Porin Puuvilla
12. Kauppakeskus Teljäntori
13. Porin koulukorttelit, Liisanpuisto
14. Kauppakeskus BePOP
15. Porin koulukorttelit, Riihiketo
16. Riihikedon aravatalot ja linja-autoasema
17. Itätulli, 5. kaupunginosa
18. Porin rautatieasema-alue
19. Päärnäinen, 6. kaupunginosa
20. Vanha hautausmaa ja vesitorni
21. Kaupunginsairaala
22. Juseliuksen mausoleumi ja Käppärän hautausmaa
23. Tiilinummi, 10. kaupunginosa
24. Porin maauimala ja urheilupuisto
25. Tiilimäen sairaala- ja asuntoalueet
26. Uudenkoiviston esikaupunkiasutus
27. Teljän kirkko
28. Koivulan pientaloalue
29. Taikurinhattu ja Himmeli
30. Herralahden pientaloalue
31. Tupalan omakotialue
32. Musan Paviljongin pientaloalue
33. Länsi-Porin kirkko ja jälleenrakennuskauden asuinalue
34. Liinaharja
35. Luotojen alue

- 36.Messukadun alue
- 37.Hyvelänmäki
- 38.Toukarin kylä
- 39.Kyläsaari
- 40.Vanhakartano
- 41.Klasipruukinmäki
- 42.Väinölän kirkko ympäristöineen
- 43.Porin lyhytaaltoasema
- 44.Outokumpu Oy:n teollisuus- ja asuinalue
- 45.Kartanonmäen omakotialue
- 46.Koiviston kartano
- 47.Hakkiluoto
- 48.Preiviiki
- 49.Kuuminaisten kulttuurimaisema
- 50.Söörmarkun kylä
- 51.Eva Ahlströmin sairaala
- 52.Noormarkun koulu ja kotiseututalo
- 53.Noormarkun ruukin ympäristö
- 54.Olininmäki
- 55.Noormarkun kirkon seutu
- 56.Kellahden kulttuurimaisema
- 57.Lyttylä-Varvinranta
- 58.Enäjärven koulu
- 59.Pihlavan kirkon ympäristö
- 60.Pihlavan Halssi
- 61.Pihlavan teollisuusalue
- 62.Pihlavan Kaunismäen virkailijatalot
- 63.Pihlavan huvila-alue
- 64.Yyterin kartano ja koulu
- 65.Yyterin hotelli ja huvilat
- 66.Karhuluodon huvilat
- 67.Mäntyluodon asema-alue
- 68.Uniluoto
- 69.Kallon majakka ja luotsiasema
- 70.Reposaari

- 71.Reposaaren sahan alue
- 72.Mänty-Paakaran kalastajatilat
- 73.Brandner-Isokari
- 74.Anttoora
- 75.Ahlaisten saariston kalastajatilat
- 76.Sandö (Saantee)
- 77.Kolpanlahti
- 78.Ahlaisten kirkonkylä
- 79.Sahakoski
- 80.Lampinkosken silta ympäristöineen
- 81.Lassilan kylä
- 82.Saunajoen tila
- 83.Aluskylän-Niemenkylän kulttuurimaisema
- 84.Riihonlahden kulttuurimaisema
- 85.Susikoski
- 86.Lavian kirkonkylä
- 87.Haapalanmäki
- 88.Pohjanlahden rantatie

7.13 Rauman rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Rauma on keskiajalta periytyvä kaupunki, joka rakennuskannaltaan on keskimäärin maakunnan nuorimpia. Vanha Rauma on pohjoismaiden laajin yhtenäisenä säilynyt puukaupunkialue ja sen autenttisuus perustuu hyvin säilyneeseen historialliseen rakennuskantaan, keskiajalta peräisin olevaan katuverkostoon ja elävään yhdyskuntaan.

Raumalla on myös useita hyvin ominaispiirteensä säilyttäneitä, perinteisiä rannikkoseudun kyliä kuten Unajan kylä, Sorkan kylä sekä Anttilan ja Voiluodon kylät. Rannikolla ja saaristossa on merenkulkuperinteeseen liittyvää rakennuskantaa kuten Santakarin pooki ja Kylmäpihlajan majakka, sekä perinteisiä saariston kalastajajiloja ja -torppia.

Rauman erityispiirteinä voidaan pitää erityisen hyvin yhtenäisinä säilyneitä, eri aikakausien asuinalueita ja korkeatasoista kaupunkisuunnittelua. Asuinalueiden yhtenäinen ilme ei säily itsestään vaan vaatii valppautta rakennusvalvonnalta ja eri aikakausien rakennuksille tehtyjä rakennustapaohjeita.

Rauman keskustaa halkoo 1870-luvulla kaivettu kanaali, jonka varrella on paljon edustavaa rakennuskantaa. Rauman pääkirjasto on valmistunut vuonna 2000 arkkitehtikilpailun voittaneen Arkkitehtitoimisto Lahdelma & Mahlamäki Oy:n suunnitelman mukaan. Vuonna 1992 valmistuneen, arkkitehtien Olli-Pekka Jokela ja Pentti Kareoja suunnitteleman valtion virastotalon suunnittelua on ohjannut merellisyys ja mielikuva suuresta laivasta tai sillasta.

Erkki Huttusen suunnittelema, vuonna 1931 valmistunut SOK:n Rauman konttori- ja varastorakennus on nimetty arkkitehtuurin merkkiteokseksi (DOCOMOMO).

Raumalla on kaksi maailmanperintöaluetta, Vanha Rauma ja Sammallahtenmäki, sekä 9 valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Anttilan ja Voiluodon kylät
- Lapinjokilaakson kylä- ja viljelymaisema
- Rauman asuinalueet Onnela, Nummi, Asevelikylä, III kaupunginosa
- Rauman rautatieasemansetu
- Rauman seminaari

- Santakarin pooki
- Sorkan kylä
- Unajan kylä
- Vanha Rauma

Kuva 126 Kylmäpihlajan majakka on rakennettu 1950-luvulla.

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Raumalla on 91 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 54. Joi-tain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin.

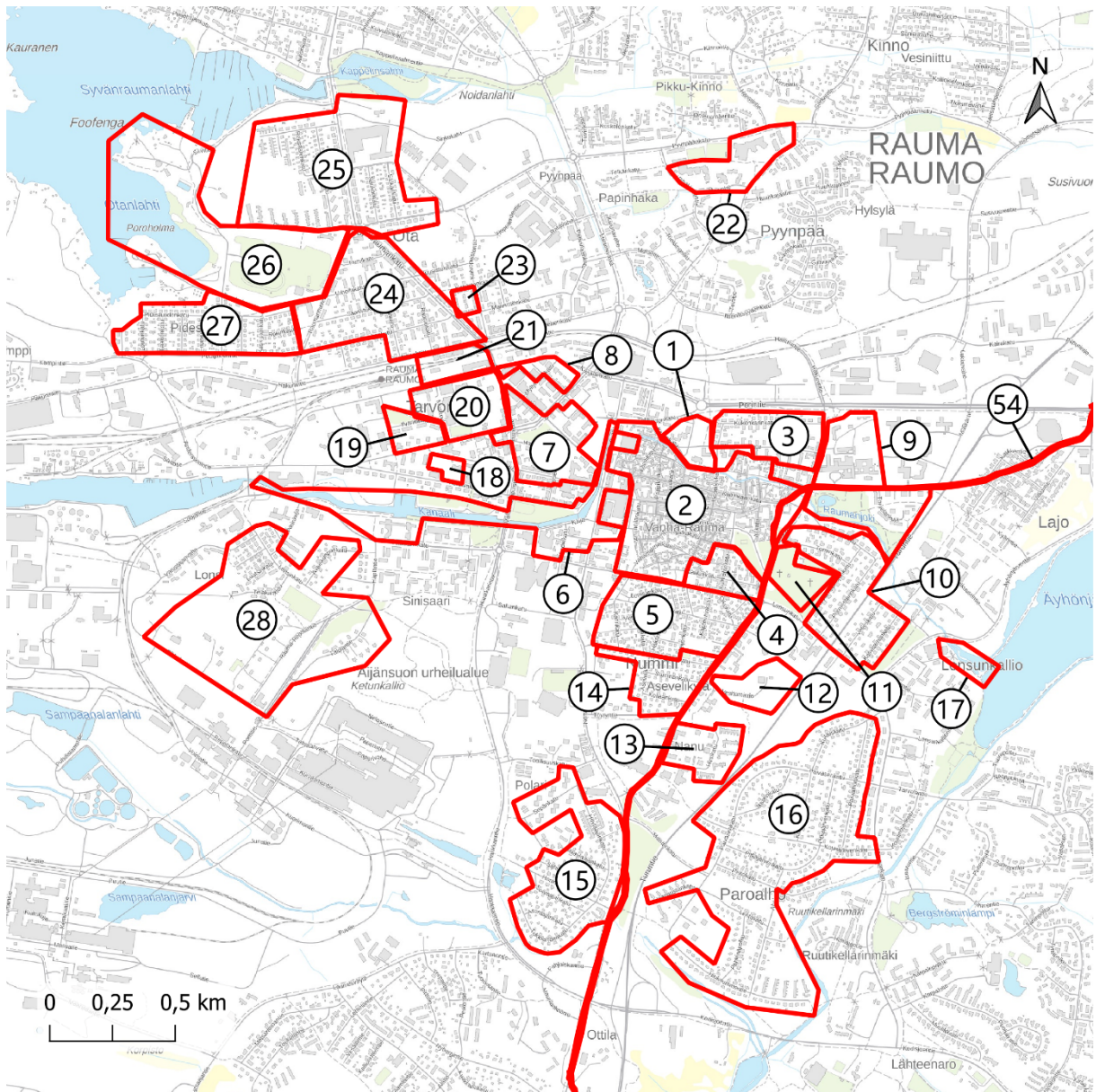
Vanhassa inventoinnissa toisen maailmansodan jälkeen rakennettuja koh-teita oli 16 alueella. Nyt modernia rakennusperintöä on noin 26 alueella.

Kokonaan modernia arkkitehtuuria edustavia alueita ovat Asevelikylä, Hirsi-kadun asuinalue, Pidesluodon ja Rokinkadun asuinalueet, Ilvaninkadun ja

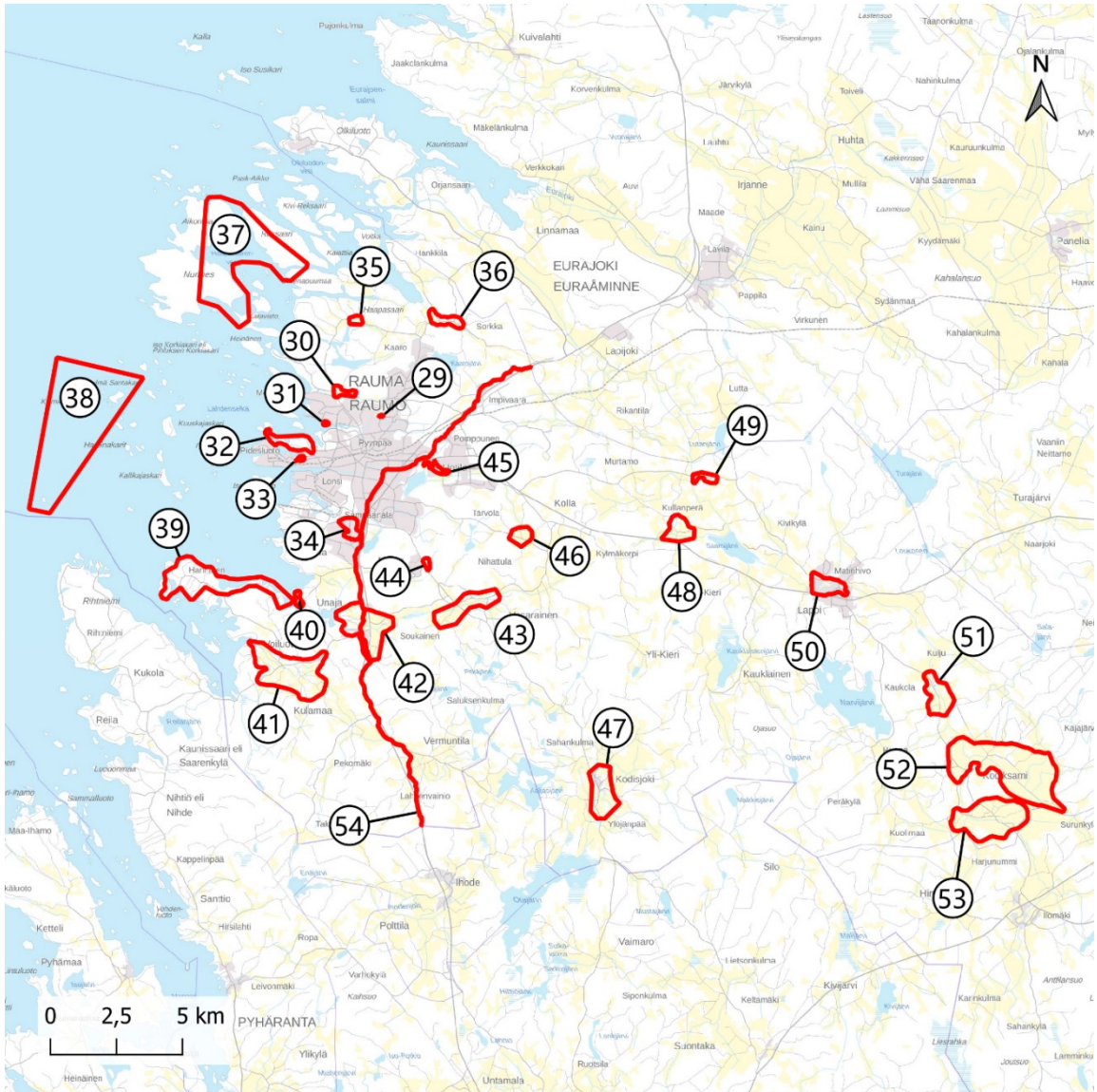
Satamakadun kerrostalot, Paroalho, Raumanmeren koulu ympäristöineen, Kukonkarin asuinalue, Pormestarinhaka, Sampaanalan ja Polarin asuinalueet, Monnan kappeli ja hautausmaa ja Silikallion asuinalue. Uusinta arkkitehtuuria edustaa Rauman seminaarin alueeseen kuuluva Pikku-Norssi.

Kuva 127 Rauman kanalin varrella on paljon edustavaa rakennuskantaa kuten kirjasto. Kanali ympäristöineen on otettu mukaan uutena arvoalueena.

Kuva 128 Rauman keskustan arvoalueet kartalla.

Kuva 129 Rauman muut arvoalueet kartalla.

1. Pyhän Ristin kirkon ympäristö
2. Vanha Rauma
3. Kukonkarin asuinalue
4. Onnela
5. Nummi
6. Kanali ympäristöineen
7. Tarvonsaari
8. Entisen kenkätehtaan ympäristö
9. Aluesairaalan ja Tornelankujan alue
10. Pormestarinhaka
11. Vanha hautausmaa
12. Rauman vesitorni
13. Hirsikadun asuinalue
14. Asevelikylä
15. Polarin asuinalue
16. Paroalho
17. Rauman vanha vesilaitos
18. Merimuseo
19. Ilvaninkadun ja Satamakadun kerrostalot
20. Rauman seminaari
21. Rautatieaseman ympäristö
22. Raumanmeren koulu ympäristöineen
23. Männistö
24. 3. kaupunginosa, Urheilukatu, Saaristokatu ja Rauhankatu ympäristöineen
25. Lönnströmin tehdas asuinalueineen
26. Otanlahti
27. Pidesluodon ja Rokinkadun asuinalueet
28. Rauma-Repolan asuinalueet
29. Silikallion asuinalue
30. Vanha-Lahden kartano ja Uuden-Lahden päiväkotit
31. Syvärauman koulujen ympäristö
32. Petäjästen huvilat
33. Komppi
34. Sampaanalalan asuinalue

- 35.Haapasaaren tila
- 36.Sorkan kylä
- 37.Rauman saaristolaistilat
- 38.Rauman ulkosaaristo
- 39.Hanhisten torpat
- 40.Kortelan huvilat
- 41.Voiluodon ja Anttilan kylät
- 42.Unajan kylä
- 43.Vasaraisten-Soukaisten kulttuurimaisema
- 44.Monnan kappeli ja hautausmaa
- 45.Uotilan kylä
- 46.Tarvolan kylä
- 47.Kodisjoen kirkonkylä
- 48.Kullanperän kylä
- 49.Haudan kylä
- 50.Lapin kirkonkylä
- 51.Kaukolan kylä
- 52.Kodiksammin kylä ja kulttuurimaisema
- 53.Kuolimaan kulttuurimaisema
- 54.Pohjanlahden rantatie

7.14 Siikaisten rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Siikainen on maaseutumainen alue, jonka pienipiirteisessä maisemassa on paljon vanhaa rakennuskantaa. Siikainen on erityisen tunnettu nikkarityyliin tehdyistä kuisteistaan. Myös Siikaisten kirkko edustaa 1800-luvun lopulle tyypillistä koristeellista kertaustyyliä. Siikaisissa on myös hyvin ominaispiirteensä säilyttäneitä kyliä kuten Leväsjoen, Vuorijärven ja Otamon kylät.

Siikaisissa on yksi valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY), joka jakautuu useampaan eri osaan:

- Siikaisten talonpoikaisarkkitehtuuri

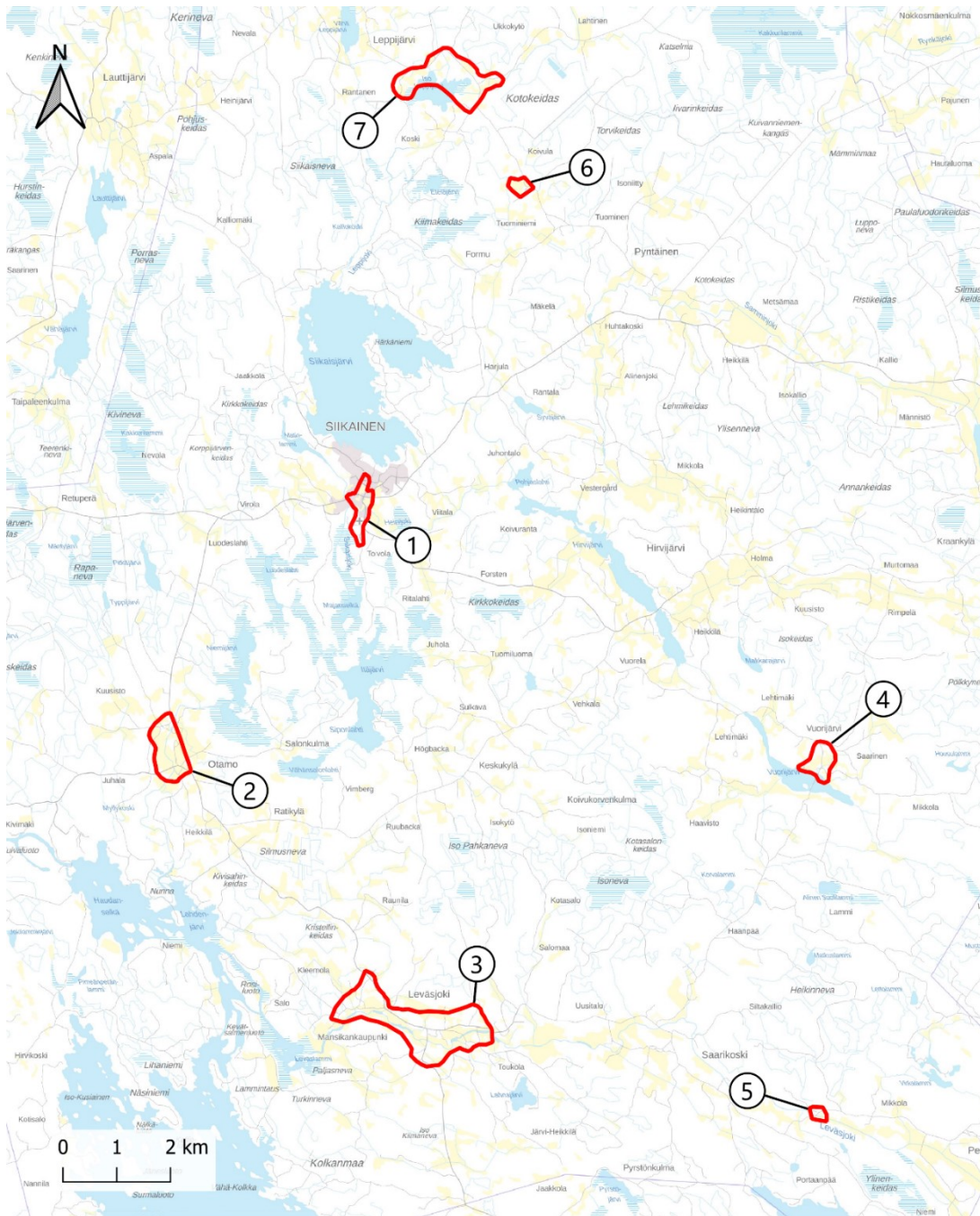

Kuva 130 Siikaislaista talonpoikaisarkkitehtuuria.

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Siikaisissa on 14 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 7. Joidain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Hirvijärven kylä on arvioitu paikallisesti merkittäväksi.

Siikaisten kirkonkylän alueeseen on otettu mukaan myös uudempaa arkkitehtuuria kuten urheilukenttä katsomoinen ja koulu 1950-luvulta.

Kuva 131 Siikaisten arvoalueet kartalla.

1. Siikaisten kirkonkylä
2. Otamon kylä
3. Leväsjoen kylä
4. Vuorijärven kylä
5. Ylimentalo
6. Perälän tila
7. Leppijärven kulttuurimaisema

7.15 Säskylän rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Säskylän kulttuuriympäristöillä on paljon historiallisia ja maisemallisia arvoja. Maisemalliset arvot liittyvät erityisesti järvimaisemiin ja laajoihin viljelymaisemiin. Historialliset arvot liittyvät Suomen tunnetuimpaan legendaan piispa Henrikistä ja Lallista, joka sijoittuu Köyliönjärven alueelle. Köyliönkartano on keskiajalta periytyvä kuninkaankartano, jonka nykyinen rakennuskanta on 1700- ja 1800-luvuilta.

Entisen Köyliön kunnan alueella on vanhaa rakennuskantaa kartanoineen, talonpoikaistaloineen ja torppineen. Säskylässä on modernimpaa rakennuskantaa, joista valtakunnallisesti merkittävä Huovinrinteen korpivaruskunta on oman aikansa betoniarkkitehtuurin edustaja. Timo Airaksen ja Kari Järvisen suunnittelema Länsi-Säskylän päiväkotikoti Onnimanni on luokiteltu arkkitehtuurin merkkitieteeksi (DOCOMOMO).

Köyliönjärven kulttuurimaisema on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue ja kansallismaisema, minkä lisäksi Säskylässä on neljä valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Huovinrinteen varuskunta
- Huovintie
- Köyliönsaaren Vanhakartanon ja kirkon historiallinen maisema
- Säskylän kirkkoympäristö

Kuva 132 Säskylän kirkon on suunnitellut Antti Piimänen vuonna 1776.

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Säkylässä on 36 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 17. Jotain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Jotkut alueet on nyt arvioitu paikallisesti merkittäviksi.

Aiemmassakin inventoinnissa modernia arkkitehtuuria edustivat Huovinrinteen varuskunnan lisäksi Pihlavan leirikeskus ja Lännen tehtaiden asuinalueet. Kirkkoympäristöön sisältyy kirkon viereen vuonna 1965 valmistunut arkkitehti Pekka Pitkäsen suunnittelema seurakuntakeskus ja siihen liittyvä asuinrakennus, jotka heijastavat aikansa betonirakentamisen niukkaa estetiikkaa.

Kuva 133 Säkylään arvoalueet kartalla.

1. Säskylän kirkkoympäristö
2. Pihlavan leirikeskus
3. Säskylän vanha liikekeskusta
4. Seuratalo Honkala ja vanhat venevajat
5. Mäkitalon tila
6. Lännen tehtaiden asuntoalueet
7. Kepolan kulttuurimaisema
8. Köyliön kirkkosaari ympäristöineen
9. Pajulankylä
10. Tuiskulan kylä
11. Ilmilinna
12. Yttilän kylä
13. Kankaanpään kylä
14. Huovintie/Pyhän Henrikin tie
15. Vuorenmaan tuulimylly
16. Huovinrinteen varuskunta
17. Korven kylän kulttuurimaisema

Kuva 134 Puolimatkan kartano Kepolan kulttuurimaisemassa.

7.16 Ulvilan rakennetun kulttuuriympäristön ominaispiirteitä

Ulvila on keskiajalta periytyvä kaupunki, jonka rakennuskanta kuuluu kuitenkin maakunnan nuorimpiin. Aivan Porin keskustan tuntumassa sijaitsevaa aluetta leimaa esikaupunkimaisuus laajoine asuinalueineen.

Kokemäenjokivarressa ja Kullaalla on myös avoimia viljelymaisemia ja perinteistä maaseudun rakennuskantaa sekä useita kartanoita. Ulvilan keskiaikainen kirkko ja Leineperin ruukin alue ovat valtakunnallisesti merkittäviä.

Jokivarren viljelymaisemat sisältyvät valtakunnallisesti arvokkaaseen Kokemäenjokilaakson kulttuurimaisemat -alueeseen, minkä lisäksi Ulvilassa on neljä valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY):

- Huovintie
- Leineperin ruukki ja yhdyskunta
- Suosmeren kylä
- Ulvilan kirkko ja ympäristö

Keskeisimmät päivitysinventoinnissa tehdyt muutokset

Satakunnan rakennusperintö 2005 -luettelossa Ulvilassa on 36 maakunnallisesti merkittävää aluetta ja kohdetta. Nyt arvoalueita on nimetty 27. Joitain alueita on yhdistetty ja suurin osa aiemmista kohteista sisältyy nimettyihin arvoalueisiin. Harjunpäänjoen kulttuurimaisema on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, joten rakennetun kulttuuriympäristön arvoalueita on tällä alueella supistettu.

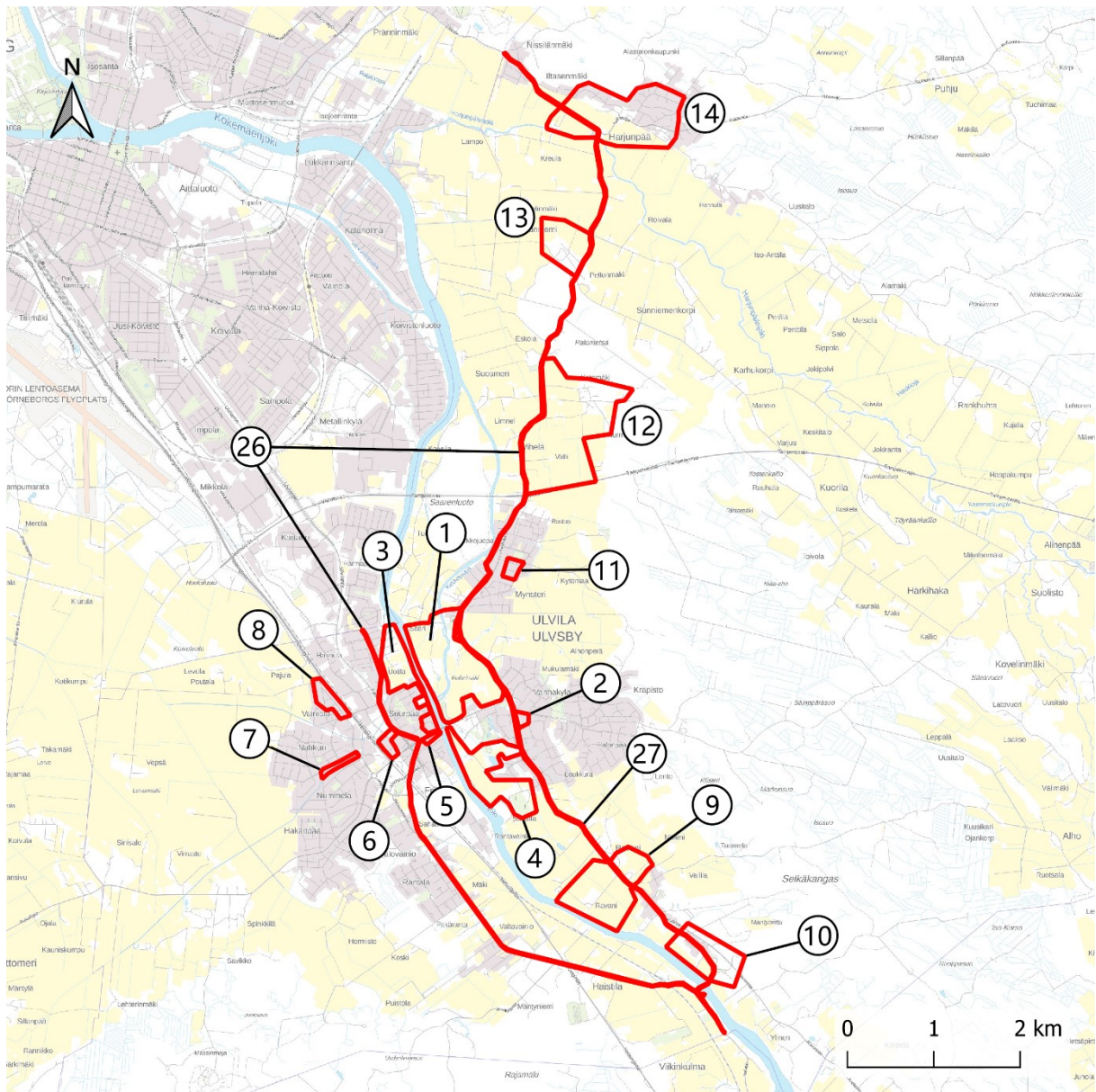
Aiemmassa inventoinnissa oli toisen maailmansodan jälkeistä rakennusperintöä mukana viidellä arvoalueella. Nyt modernia rakennusperintöä on 10 alueella mm. Ulvilan lukio, arkkitehti Caterina Casagrande-Mäkelän suunnittelemat pappilan uudisrakennukset ja arkkitehtitoimisto Matti Salmivallin suunnittelema kappeli uudella hautausmaalla. Kokonaan modernia rakennusperintöä edustavia alueita ovat Antinkartano, Vainiolan ja Mynsterin asuinalueet sekä arkkitehti Veijo Martikaisen suunnittelema Ulvilan kaupungintalo.

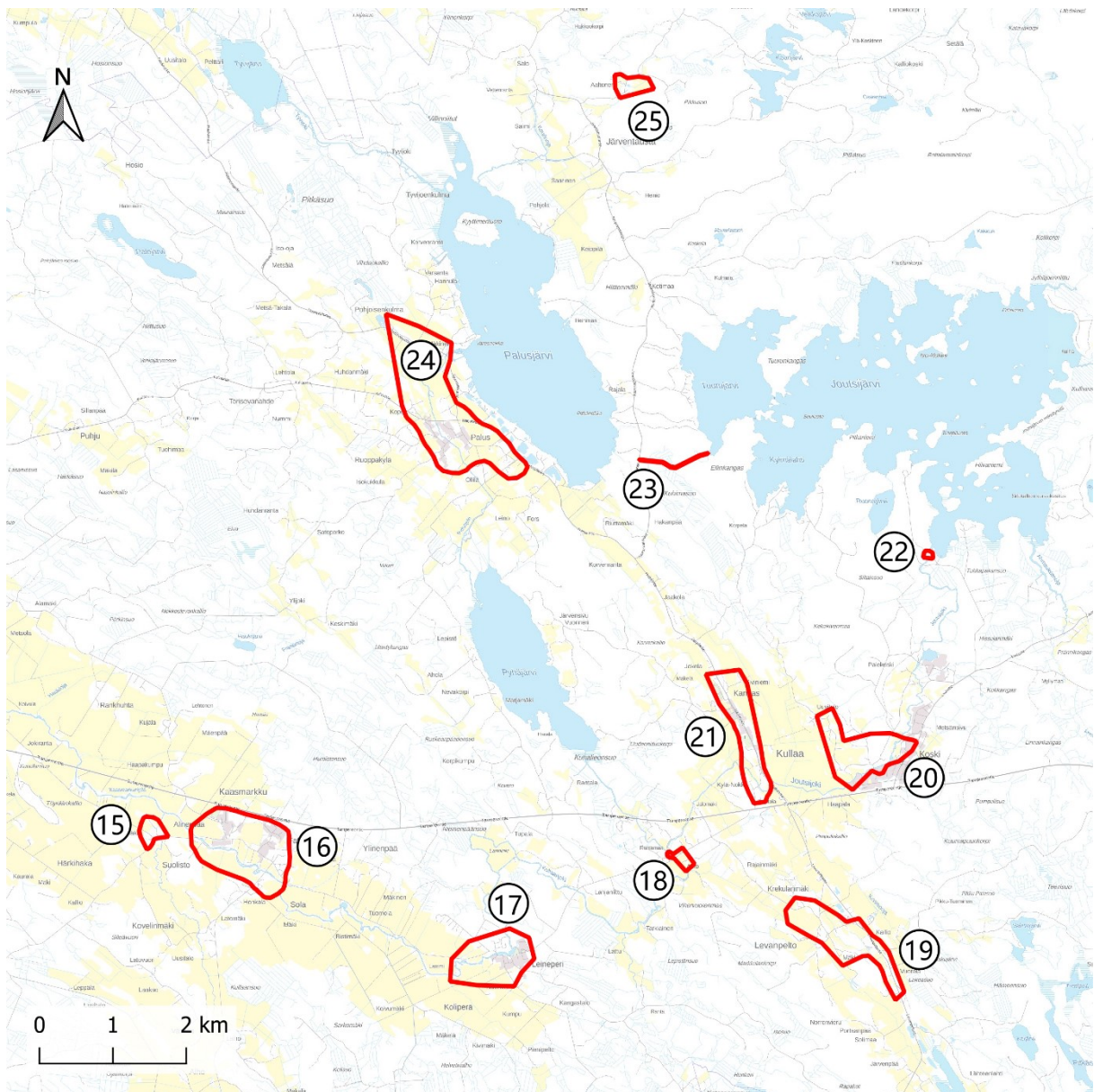
Kuva 135 Ulvilan kaupungintalon on suunnitellut arkkitehti Veijo Martikainen.

Kuva 136 Friitalan Nahka Oy:n asuinalueita.

Kuva 137 Ulvilan keskustan arvoalueet kartalla.

Kuva 138 Ulvilan muut arvoalueet kartalla (itä/Kullaa).

1. Ulvilan kirkon seutu
2. Ulvilan kaupungintalo
3. Kokemäenjoen länsiranta
4. Gammelgård: pappila ja uusi hautausmaa
5. Ulvilan lukio, Sillankorvan koulu
6. Friitalan Nahka Oy:n tehdasalue
7. Friitalan Nahka Oy:n asuinalue
8. Vainiolan omakotialue
9. Ravanin alue
10. Antinkartano
11. Mynsterin omakotialue
12. Suosmeren kylä
13. Sunniemen kartano
14. Harjunpään kylä
15. Suoliston kartano
16. Kaasmarkun kylä
17. Leineperin ruukinalue
18. Nokin saha
19. Levanpellon kylä
20. Koskin kylä
21. Kullaan kirkonseutu
22. Tammen tila
23. Hämäläisten tie
24. Paluksen kylä
25. Korvensivun tila
26. Pohjanlahden rantatie
27. Huovintie

8 Lähteet

8.1 Selvitykset ja raportit

Joukio, Olli: *Rauman yleiskaava-alueen kulttuuriympäristöselvitys*. Satakunnan Museo, 2012.

Joukio, Olli: *Sorkan, Haapasaaren ja Taipalmaan kylien rakennusinventointi*. Satakunnan Museo, 2014/2015.

Kaarnametsä, Helene; Rosendahl, Suvi; Nummelin, Liisa: *Porin ruutukaavakeskusta. Modernin rakennusperinnön inventointi 2019*.

Liimatainen Kirsi: *Tiehallinnon museotiet ja -sillat*. Museokohdeselvitys. Tiehallinnon sisäisiä julkaisuja 11/2007.

Nyman, Harri: *Meriväylien rakennusperintö*. Museovirasto, 2009.

Piiparinen, Pekka: *Rauman keskustaajaman kulttuuriympäristöselvitys. Osa 1. Alueen yleinen kehityshistoria*. Satakunnan Museo, 2014.

Piiparinen, Pekka: *Rauman keskustaajaman kulttuuriympäristöselvitys. Osa 2. Kulttuuriympäristöt*. Satakunnan Museo, 2014.

Putkonen, Lauri; Luotonen, Hannu: *Kulttuurihistorialliset kohteet Satakunnassa, täydennysselvitys 1978/79*.

Putkonen, Lauri: *Satakunnan rakennusperintö -päivitysinventointi 2004/2005*.

Putkonen, Lauri: *UPM Kymmene*. Rakennusperintö, 2006.

Yrjölä, Jyrki: *Keskustan ja Lapjoen osayleiskaava-alueen rakennusinventointi*. Satakunnan Museon PAKKI-tietokanta, 2009.

8.2 Kartat ja ilmakuvat

Lounaistiedon karttapalvelu: karttapalvelu.lounaistieto.fi/

Vanhat painetut kartat. Maanmittauslaitos. vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/

Historialliset ilmakuvat. Paikkatietoikkuna. Maanmittauslaitos. kartta.paikkatietoikkuna.fi/

8.3 Verkkosivut

Arkkitehtuurimuseon arkkitehtiluettelo: www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/

Arkkitehtuurimuseon tietopaketit. 1950- ja 1960-luvut. www.mfa.fi/kokoelmat/tietopaketit/koulu-rakentamisen-historiaa/1950-ja-1960-luvut/

Harjavallan vesivoimalaitos. Artikkelit Wikiwand-sivustolla. [www.wikiwand.com/fi/Harjavallan vesivoimalaitos](http://www.wikiwand.com/fi/Harjavallan_vesivoimalaitos)

Humanistinen paikkatieto: <https://sites.utu.fi/humanisticgis/>

Hyvärinen Marketta: *Arvokohteiden kriteerit Liikenneviraston väyläverkolle 2017*. Saatavilla verkossa: julkaisut.vayla.fi/pdf8/lts_2017-25_arvokohteiden_kriteerit_web.pdf

Jetsonen, Sirkkaliisa: *Kyläkouluista lähiökouluihin 1945–1960*. Artikkelit Museoviraston Koulurakennus.fi-sivustolla. www.koulurakennus.fi/1950-luvun-koulu/arkkitehtuuri

Juuti, Petri ja Riikka: *Kunnallistekniikka Suomessa 1945–2000. Esimerkkinä vesihuolto* <https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/liikenteen-ja-energian-verkostot/kunnallistekniikka-suomessa-1945-2000-esimerkkina-vesihuolto>

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos ja Satakunnan museo: *Eri aikakausien arkkitehtuuri Satakunnan kunnantaloissa*: kultmais.utu.fi/kunnantalot/index.html Päivitetty 9.9.2009.

Kulttuuriympäristömme.fi: *Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä*: www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Tutki_ja_tutustu/Kasitteita

Kummala, Petteri: *1960-luku, koulurakentamisen murroskausi*. Artikkelit Museoviraston Koulurakennus.fi-sivustolla: <http://www.koulurakennus.fi/1960-luvun-koulu/arkkitehtuuri>

Liiteri-tietopalvelu. SYKE. <https://liiteri.ymparisto.fi/>

Lounais-Suomen ympäristöpalvelu, Ympäristö Nyt: *Keskeiset käsitteet*: <https://ymparistonyt.fi/teemat/kulttuuriymparisto-3/keskeiset-kasitteet/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna: www.kyppi.fi

Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt: www.rky.fi

Museovirasto, Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt 1993: <http://www.nba.fi/rky1993/default.htm>

Museovirasto, Rakennettu hyvinvointi: www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennettu-hyvinvointi

Satakunnan Museon PAKKI-tietokanta. Y-PAKKI: www.y-pakki.fi/

Suomen Docomomon sivusto: docomomo.fi.

8.4 Kirjallisuus

Ahola, Teija. Selvitystyö Ahola: *Terveyttä kaikille: B-mielisairaalat 1950-luvulta 1970-luvulle*. 2015.

Alatalo, Jenny; Nyman, Marie: *Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet: Ehdotus Satakunnan ja Varsinais-Suomen arvokkaiksi maisema-alueiksi*. Varsinais-Suomen ELY-keskus 12/2014.

Alatalo, Jenny; Sato-Ettala Arja: *Satakunnan maisemaselvitys*. Satakuntaliitto, Sarja A:315, 2014.

Anttila, Maija: *Kauas katse kantaa. Satakunnan arkkitehtuuripolitiikka*. Satakunnan taidetoimikunta, 2012.

Grahn, Maarit: *Perheyhtiö, paikallisuus ja globalisaatio. A. Ahlström Osakeyhtiön yrityskulttuurin perintö Noormarkussa*. Turun yliopisto, 2014.

Härö, Elias; Kärki, Pekka: *Satakunnan kulttuurihistorialliset ja rakennustaiteelliset kohteet 1967/68*.

Häyrynen, Maunu (toim.): *Pihlavan Kaunismäki*. Turun yliopisto, 2005.

Häyrynen, Maunu et al (toim.): *Suistolaisten puisto: Porin kansallisen kaupunkipuiston historia ja maisema*. Porin kaupunki, 2005.

Häyrynen, Maunu et al (toim.): *Tuntematon saaristo – Selkämeren saariston eletty maisema*. Otava, 2006.

Häyrynen, Maunu ja Lähteenmäki, Mikael (toim.): *Pohjanlahden rantatie – Ratsupolusta rannikon matkailutiekseksi*. 2009.

Häyrynen, Maunu ja Lähteenmäki, Mikael (toim.): *Tie meren ympäri. Pohjanlahden Rantatien matkailutie osatutkimusraportit*. 2012.

Häyrynen, Maunu; Raike, Eeva; Riionheimo, Anna ja Viitala, Hilikka (toim.): *Vihreä perintö – Satakunnan historialliset puistot ja puutarhat*. Pori, 2009.

- Häyrynen, Maunu; Raike, Eeva ja Roslund, Johanna-Annukka (toim): *Rauman historialliset viheralueet. Rauman historiallisten viheralueiden inventointi syksyllä 2015*. 2016.
- Ihatsu, Sanna: *Terveyttä kaikille – terveyskeskukset 1970-luvulta 1990-luvulle*. Museovirasto, 2014.
- Iltanen Jussi: *Radan varrella. Suomen rautatieliikennepaikat*. Karttakeskus, 2009.
- Ivars, Marja; Lounatvuori, Irma: *Puistonäkymiä Museoviraston kartanoissa ja nähtävyyksissä*. Museovirasto, 2005.
- Kalakoski, Iida (toim.) *Euran kulttuuriympäristöohjelma*. Euran kunta, 2011.
- Karhunen, Eeva: *Porin Kuudennen osan tarinoista rakennettu kulttuuriperintö*. Turun yliopisto, 2014.
- Kantonen, Timo: *Satakunta sahaa Suomessa*. Museovirasto, 1996
- Kemppi, Vuokko: *Satakunnan modernia arkkitehtuuria*. Satakunnan arkkitehtuurikartasto. SAFA ry, Satakunnan arkkitehdit, 2012.
- Knapas Marja-Terttu, Heikkilä Markku, Åvist Timo: *Suomalaiset pappilat. Kulttuuri-, talous- ja rakennushistoria*. SKS, 2009.
- Lehto, Mervi (toim): *Merikarvian kulttuuriympäristöohjelma*. Merikarvian kunta, 2011.
- Louekari, Sami: *Hyödyn rakenne ja katseet. Kokemäenjokilaakson ympäristöhistoriaa 1720–1850*. Turun yliopisto, 2013.
- Lähteenmäki, Mikael (toim.): *Selkämeren rannikon matkailutiehanke*. 2011.
- Masonen, Jaakko; Antila, Kimmo; Kallio, Veikko; Mauranen, Tapani (toim.): *Soraa, työtä, hevosia. Tiet, liikenne ja yhteiskunta 1860–1945*. Tielaitos, Helsinki, 1999.
- Mauranen Tapani (toim.): *Maata, jäätä, kulkijoita. Tiet, liikenne ja yhteiskunta ennen vuotta 1860*. Tielaitos, Helsinki, 1999.
- Myllykylä, Turkka: *Suomen kulttuurihistoriallisesti arvokkaat sähköä tuottavat vesivoimalaitokset*. Museovirasto, Fortum Oyj, 1995–1999. Saatavilla verkossa: www.kyppi.fi/palveluikkuna/raportti/read/asp/hae_liite.aspx?id=117866&ttyyppi=pdf&kansio_id=0
- Paatela, Mikael: *Sairaalarakennuksen kehitys*, Arkkitehtitoimisto Paatela-Paatela & Co Oy. 2003.
- Paatela, Mikael: *Suomalaisen keskussairaalarakennuksen kehittyminen 1900-luvun jälkipuolella*. Licensiaatintyö. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2006.
- Pankakoski, Johanna: *Monimuotoinen modernismi. Evankelis-luterilaiset siunauskappelit Suomessa vuosina 1958–1965*. Helsingin yliopisto, 2020.
- Pesonen, Niilo: *Suomen sairaaloita*. WSOY, 1964.
- Putkonen, Lauri: *Satakunnan rakennusperinne*. Satakunnan seutukaavaliitto. Sarja A: 177, 1990.
- Ruotsalainen, Sakari: *1960- ja 70-lukujen matalat tyyppitalot ja asumisen muutos*. Tampereen teknillinen yliopisto, 2011.
- Salmi, Annamari: *Pohjanlahden Rantatie. Visuaalinen linja*. 2012.
- Siltojemme historia*. Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL ry. 2004.
- Soikkeli Anu: *Suomen vanhat pappilat -menneisyyden tulevaisuus. Osa 1*. Acta Universitatis Ouluensis. C Technica 153. Oulun yliopisto, 2000.
- Soikkeli Anu: *Suomen vanhat pappilat -menneisyyden tulevaisuus. Osa 2*. Acta Universitatis Ouluensis. C Technica 153. Oulun yliopisto, 2000.

Suomen asutus 1560-luvulla. Kartasto. Suomen historiallinen seura. Käsikirjoja VII. Forssa 1973. Saatavilla verkossa: urn.fi/urn:nbn:fi:sks-dor-000232

Suomen teiden historia I. *Pakanuuden ajalta Suomen itsenäistymiseen*. Tie- ja vesirakennushallitus. Suomen tieyhdistys. Helsinki, 1974.

Tomminen Hannu; Jauhiainen, Tapio: *Suomalainen meijerirakennus -koko kansan tehdas*. Ympäristöministeriö, 1993.

Turunen, Ville; Roslund, Johanna; Virkki, Susanna: *Satakunnan tiet. Kinttupoluista tulevaisuuden liikennekäytäviin*. Satakuntaliitto, 2017.

Uusi-Seppä, Niina (toim.): *Satakunnan kulttuuriympäristöt eilen, tänään, huomenna*. Satakunnan Museo, 2012.

Valanto Sirkka: *Suomen rautatieasemat vuosina 1857–1920*. Museovirasto, 1982.

Vehkaniemi, Anneli: *Alvar Aalto Satakunnassa*. Satakuntaliitto, 1999.